

Diss. B 147

A NÉMET MEZŐGAZDASÁGI ÜZEMELLENŐRZÉS "HOFKARTE" RENDSZERE

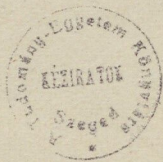
Doktori értekezés

Irta:

báró F o r g á c s - W a l d b o t t F e r e n c
okl. mezőgazda

B U D A P E S T

1944.

Diss. B 147

Bevezetés

1942 novemberében biztársám Czettler Jenő professzor úr a német HOFKARTE-t disszertációs témául. 1942 november 20-tól 1943 július 28-ig kisebb megszakításokkal Németországban voltam, két féléven át a Göttingen-i Georgia Augusta tudományegyetem mezőgazdasági osztályának rendes hallgatójaként. Itt elsősorban Seedorf professzor üzemtani és mezőgazdasági munkatani előadásait, illetve Schürmann professzor agrárpolitikai és gazdaságtörténeti előadásait hallgattam és a szemináriumokban is dolgoztam, ahol többször tartottam előadásokat is hazai agrárviszonyainkról. Seedorf professzor szemináriumában több hónapos vitáestek keretében a német mezőgazdaság válságának okaival: a mezőgazdasági munkáshiánnyal, illetve a falu elnéptelenedésével /Landflucht/ foglalkoztunk, míg Schürmann professzornál a vita tárgya a német illetve európai agrárpolitika feladatai különös tekintettel az európai együttműködésre és az újonnan szerzett keleti területekre című előadássorozat vált.

Egyetemi munkám mellett disszertációm adatgyűjtésére utazásokat is végeztem: Elsősorban a Reichsnährstand hivatali szerveit kerestem fel: a helyi, körzeti és tartományi Bauernschaftokat és a berlini központot, továbbá mezőgazdasági iskolákat és tanácsadóhelyeket. /Landwirtschaftschule - LWS, WB - Wirtschaftsberatungstelle/. /Göttingen - WB, LWS, Ortsbauernschaft - OBS, Kreisbauernschaft - KBS, Kassel - KBS, Landesbauernschaft - LBS, Halle - LBS, KBS, Hannover - LBS, KBS, Köln - LBS, Duderstadt - OBS, KBS, LWS, WB, Peine - LWS, WB, KBS, Arnberg - KBS, Jülich - KBS, Bremervörde - KBS, Hedemünde - OBS, Wolfshagen - LWS, KBS, Marienhagen - OBS, Gross Ilsede - OBS, Olpe - KBS, Wernsdorf - Sudetenland - OBS, Celle - KBS, Hildesheim - KBS, Werdohl - OBS, Hagen - KBS./

Tekintve, hogy a Hofkarte-ről még nincs semmi irodalom, né-

hány nyomtatványon és újságcikken kívül, csak úgy szerezhettem adatokat alkalmazásáról, illetve a vele gyűjtött tapasztalatokról, ha végiglátogattam a Reichsnährstand hivatalait, átnéztem azok feljegyzéseit és hivatalos levelezését. Itt viszont mint külföldinek, nem volt mindig a legegyszerűbb bejutnom és a kapott felvilágosításokban is teljesen a hivatalnokok jóindulatára voltam utálva. Első érdeklődéseimre mindenütt ugyan azt mondták /a hivatalos álláspont rövid összefoglalását/ és csak akkor adtak gyakorlatilag is értékes tanácsokat, ha előbbi feljegyzéseim alapján magam tértem rá a Hofkarte-val elért eredményekre, illetve balsikerekre. Munkám szempontjából különlegesen értékes támogatást kaptam elsősorban Seedorf és Schürmann professzor uraktól /Göttingen/, akiknek intézetében két félévig dolgozhattam, könyvtárukat használhattam és akik ezenfelül többször voltak segítségemre a hivatalokhoz, iskolák igazgatóihoz szóló ajánlásaikkal, valamint értékes utmutatásokkal, tanácsokkal. Kötelességemnek tartom e helyen is elsősorban nekik hálás köszönetet mondani. Schürmann professzor segítségével sikerült felkeresnem Arnsbergben Dr. Schnepfer-t is, a Hofkarte kitervezőjét, akivel több napon át tárgyalhattam munkájáról és akitől szintén sokat tanulhattam elsősorban a kritikai szempontokat ismerve meg. A hivatali apparátus megismerésében segítségemre volt Dr. Percy Lieb /Kassel/, Dr. Bieberstein /Halle/ és Siebers /Hannover/; a gyakorlati alkalmazását pedig két mezőgazdasági mánthaiskola igazgatója és tanácsadója: Dr. Bender /Peine/ és Hacketahl /Duderstadt/ urak értékes támogatásával ismertem meg. A sok hivatal, gazdasiskola, tanácsadóhely és gazdaság - amit alkalmam volt bejárni - mindezek eredményeit csak a fentnevezett urak értékes felvilágosításai folytán tudtam kritikai szemmel nézni és ezért mindnyájuknak e helyen is őszinte köszönetet mondok.

I. M I A H O F K A R T E ?

A Hofkarte definíciója - keletkezése és története - jogi megalapozottsága.

Az egyetlen statisztikai anyag, amely a mezőgazdasági üzemet magában érinti. Az egész birodalomra kötelező gazdaságleírás. Képet ad az egyes gazdaságok állományának jelenéről és összehasonlítási alapul szolgál a multa és a többi üzemek teljesítőképességére. Főcélja, hogy a mezőgazdasági üzemek /elsősorban a parasztgazdaságok/ statisztikáját azonnal és pontosan a mezőgazdaságot irányító hatóságok rendelkezésére tudja állítani. Békében a mezőgazdaság fejlesztésére a gyakorlati értékű tanácsadás alapjául szolgál, és az agrárkutatók támasza. Háborúban a beszolgáltatások és kontingentelések, illetve a juttatások és az anyagellátás ellenőrzésében nélkülözhetetlen.

A Hofkarte gondolata a mezőgazdasági szaktanácsadás praksisből nőtt ki. Sok körzet már jóval bevezetése előtt hasonló tárgyú körkérdéseket intézett a körzetbeli gazdákhoz. Helyenként - így Reine és Duderstadt gazdasiskoláiban már évtizedes agrárstatisztikai anyag gyűlt össze az iskolaigazgató, helyi vezetők magánkezdemenyezése alapján. Mai formájában Halle-ban született meg; a Sachsen-Anhalt-i LBS. összes körzete már 1936 telén megvalósította, sőt részben tudományosan ki is értékelte. Az itt megkezdett munka eredményeiről Schnepfer mezőgazdasági főtanácsos, a Hofkarte tervezője 1936 decemberében a berlini Grüne Woche-n beszámolót tartott. Hosszas tanácskozások előzték meg; a Birodalmi Statisztikai Hivatal először ellenezte a Hofkartet, sőt a hadsereg útján kémkedési veszélyre hivatkozva le is tiltatta. A Statisztikai Hivatal kételkedett a parasztok adatainak helyességében /utólag igazolást is nyert/ és inkább a saját adataiban bízott.

Sachsen-Anhalt Wittenberg-i körzetében erre felülvizsgálati akciót rendeztek, 15 tartományi szakértő bevonásával, akik a munkában nem voltak érdekelve. Az eredmény meglepő volt, a Hofkarte adatai alig különböztek a hivatalos statisztika adataitól. /Igaz hogy akkor béke volt/. Erre a birodalmi ellátásügyi és földművelésügyi miniszter, aki az Ermächtigungsgesetz által a maga körében fel van jogosítva rendeleteket is hozni Reichsbauernführer-i minőségében, 1937 május 29-én I/9-392. számú körrendeletével a Hofkarte vezetését minden 5 hektárt meghaladó gazdaság részére kötelezővé tette. Az ellátás csata /Erzeugungsschlacht/ meghatalmazottja Göring birodalmi miniszter a négy éves terv keretében szintén rendelkezett a Hofkarte vezetéséről. Az első Hofkarte kiadás 1937-ben jelent meg, a második 1941-ben, mely az első-től az adatok észszerűbb és közérthetőbb csoportosításában különbözik. A Hofkarte az addigi mezőgazdasági statisztika kiegészítésére és kiszélesítésére szolgált, amennyiben a német mezőgazdasági üzemek 80 %-át kb. 3,000.000.- üzemet vont ellenőrzése alá. Az első kiadás öt évre szóló adatokat ölelt fel /1936 - 1940/ A második az 1941 - 1944. adatokat a harmadik az idén lenne esedékes.

A Hofkarte jogilag két szükségrendeleten alapszik: az 1923 július 13.-i Notgesetz VI. 3.§-án, mely bevezeti a felvilágosítás adási kötelezettséget mezőgazdasági üzemeknél is és az 1939 augusztus 27-én megjelent Verordnung über die Wirtschaftsverwaltung I.3.§-án, mely a mezőgazdasági javakkal való gazdálkodás állami felügyeletét /Öffentliche Bewirtschaftung/ rendeli el. Már a rendeletek kibocsátási dátumai is megmagyarázzák a Hofkarte kényszerrendszabálynódját: először a világháborút követő súlyos gazdasági helyzet, majd a második világháború előestéjén tett intézkedések emelték törvényerőre. Jogi megalapozottsága az 1923 évi Notgesetz annak ellenére, hogy ebben a Hofkarte név még nem is szerepel, mivel az csak 1937-ben valósult meg. Ez a törvény, az Auskunftspflicht elrendelése a mezőgazdasági üzemvezetőt is kötelezte az állami szerveknek ingyenes szóbeli és írásbeli

felvilágosításokkal szolgálni; könyveit, számadásait, üzleti papírjait betekintés végett rendelkezésre bocsátani; kivonatokat, levonatokat és összeállításokat készíteni. Feljogosította az illetékes szerveket az adatszolgáltatás helyszíni ellenőrzésére, az üzembe való belépésre és az adatok elbírálására a hivatali titoktartás esküvel vállalt kötelezettsége mellett. Intézkedett a felvilágosítást, adatszolgáltatást megtagadókelteni eljárásokról és büntetésekről. Ezt az általános érvényű törvényt az 1933-ban életbehívott autonóm mezőgazdasági szerv a Birodalmi Gazdasági Rend /RNS/ is átvette és saját hatáskörében alkalmazta. Az az oka annak, hogy a Reichsgesetzblatt-ban hiába is keressük a Hofkarte nevét életbelépési évtől, 1937-től 1939-ig, amikor a fenyegető háborus veszély idején először szerepelt a német törvények lapjában. Eddig az időpontig a Reichsnährstand önálló szervezetében szerepelt. Az új német mezőgazdasági rendszer két alaptörvénye az Erbhof és Marktordnung még nem rendelkezett a Hofkarte-ról, a Birodalmi Gazdasági Rend szervezetének megerősödése és a gyakorlati élet követelményei eredményezték bevezetését.

A továbbiakra nézve fontosnak látszik a Hofkarte fogalom pontos magyar fordítását is meghatározni. Szabó Miklós dr., a német mezőgazdaság szervezetéről szóló cikkeiben :/Magyar Gazdák Szemléje 1942. áprilisi szám 93. oldal/ a Hofkarte szót "üzemi lap"-nak fordítja, és ez a kifejezés a helyes, mert a német elnevezés is értelemben közelebb áll a Betriebskarte fogalomhoz. Mikor 1943. tavaszán felkereshettem a Hofkarte kitervezőjét, ő is elsősorban erre hívta fel figyelmemet: a Hof- és Betriebskarte elnevezések különböző értelmére. Erről bővebben a VII. fejezetben emlékezem meg.

II. A NÉMET AGRÁRSTATISZTIKA SZERVEZETE ÉS A HOFKARTE.

Az agrárstatisztika problémái Németországban. - A hivatalos agrárstatisztika. - A gazdaságkormányzati statisztika. - A Hofkarte viszonya az agrárstatisztika többi szervéhez. - Az agrárstatisztika jövője. -

Az agrárstatisztika fejlődésére és problémáinak mai értelmzésére fényt vet a nemzeti szocialista közgazdászok és agrárpolitikusok azon véleménye: miszerint a liberális gazdaságrend idején az államhatalom csak kis részben gyakorolhatott befolyást a népesség éhhalmszer ellátására a behozatalpolitika révén, míg a szükségletek fedezésének módját legnagyobbrészt az erők szabad játékának engedte át. /Ferdinand Fried, Herbert Backe/. Ezekben az időkben nem is volt szükség a termelési és ellátási problémák oly átfogó ismeretére, mint ma, az irányított gazdaságkorszakában és így az agrárstatisztika munkaköre is a termés hozamokra, az állatszámállási és vetésterületi felvételekre szorított. Emellett 7-10 évenként országosan megszámlolták a mezőgazdasági üzemeket, de a kiértékelés praktikus célakra nem volt felhasználható az adatok hozzáférhetetlensége miatt. A nemzeti szocializmus uralomra jutásakor a veszített háborút követő évtizedes gazdasági válság megoldása minden más szempontot háttérbe nyomott és ez a szükség termelte ki az ellátás szolgálatába állított gazdaságkorszak /Ernährungswirtschaft/ fogalmát is. Minden hozott intézkedés elsősorban a politikai okokból is nélkülözhetetlen önellátás minden áron való biztosítását szolgálta. Amikor hozzáfogtak a német gazdasági élet rendi, szakmai alapon való kiépítéséhez, a mezőgazdaság megszervezésére az 1933. szeptember 13.-án életrehívott Reichsnährstand /Birodalmi Élelmezési Rend/ lett hivatva. Ez a közjogi jelleggel bíró önkormányzati testület, melyet egy erőteljes parasztpolitika támogatott, főcélkitűzésének a hazai termelés fej-

lesztését tartotta, hogy a Selbstversorgung biztosításával Németországot mindenekelőtt gazdaságilag és így közvetve politikailag is függetlenítsé. Az ellátás gazdálkodás tervszerű megszervezése a rendelkezésre álló rövid/ádó miatt is feltétlenül megkívánta a vezetendő üzemek és az irányítandó gazdasági folyamatok részletekbe ható pontos ismeretét. A termelési csata és a piaci rend fogalma alatt ismeretes nagy feladat~ illetve munkakörök csak az agrárstatisztika munkaterének kiszélesítésével voltak megoldhatók. Pszichológiai okokként járultak ehhez az első világháboruban esődöt mondott ellátásgazdálkodás emléke és a jövő fenyegető bizonytalansága is. Mindezek az okok a német mezőgazdaságot rendkívüli erőfeszítésekkel ösztönözték, melyek az agrárstatisztikában is igen jelentős eredményeket hoztak. A világháborus tapasztalatok megmutatták, mennyire megnehezíti a háborus ellátás gazdálkodást a rendszeretlen, illetékességében szerteágazó adatszolgáltatás, mely hiányosnak és megbízhatatlannak bizonyult. Minden ellátásgazdálkodás alapja az őstermelés, illetve az élelmiszerelőállítás pontos és megbízható kimutatásokkal való megvilágítása. Ha a nemzetiszocialista Németország agrárstatisztikáját tanulmányozzuk, két illetékes hatósággal találkozunk, ezek: a Birodalmi Statisztikai Hivatal és a Reichsnährstand szervei.

A Statisztikai Hivatal vizsgálatai képviselik az 1933. előtti agrárstatisztika folytatását. A hivatalos agrárstatisztika évente a földhasználati kimutatás /*Bodenbemutzungserhebung*/ és az állatszámolás kérdőívein nyer adatokat. Előbbi Stichtag-ja május 31.-e, utóbbiá december 3.-a, míg a sertésszámlálás minden negyed évben megtörténik. A hivatalos statisztika körébe tartozik még a hét évenként sorrakerülő u.n. nagy összeírás, mikor az üzem nagyság, munkaszükséglet és géphasználat is felvétetik. Mindezeket az összeírásokat a Statisztikai

Hivatal a községi közigazgatás útján a községek polgármestereinek vezetésével gyűjti be. A földhasználati kimutatásnál az Állami Nyomda hat nyomtatványt küld: a barna színű üzemi ívet négyen kísézőlappal és a fehér községi ívet az összesítésre. Fontos, hogy a földhasználati kimutatás felvételét képzett mezőgazdasági szakember is ellenőrizze. /Gazdaiskola igazgatója/, Landwirtheft/.

A hivatalos statisztika célja általános képet adni a mezőgazdaság strukturájáról, ezért csak országos illetve nagyobb közigazgatási egységbeli viszonylatban történik kiértékelése, mely képet ad a mezőgazdaság regionális különbségeiről.

A háború alatt a földhasználati kimutatást 1940 májusában, az állatszámolás adatait pedig 1942 decemberében a Hofkarte kitöltésére is rendelkezésre bocsátották. A polgármesterek a földhasználati kimutatás felvételének befejeztével június 15-ig kötelesek átadni az üzemi ívet a helyi parasztvezetőknek, akik kötelesek az adatokat július 7-ig a Hofkartekra átvezetni. A felvevő közegek munkájának megkönnyítésére és az adatok pontos felülvizsgálására egy Schätzungsbeirat alakítható a polgármester, a helyi parasztvezető, a Hofkarte feldolgozó, a gazdaság tanácsadó és egyéb szakértők bevonásával. A hivatalos adatszolgáltatások és a Hofkarte egységesítése nagy könnyítést jelentett a közigazgatási és gazdaönkormányzati szerveknek egyaránt. A helyi parasztvezetőknek így több idejük maradt a hektárhozamok és tejhozamok pontosabb ellenőrzésére, a gazdákat pedig ezentúl nem zaklatják kétszer, a vetésfelületek felvételével. Ugyanigy jártak el a december 3.-i állami állatszámolással is. Az egységes áttekinthetőség érdekében a polgármesterek kötelesek a sárga állatszámoló ívet kitöltésük után egy héttel ajánlott levélben a körzeti Bauernschaft-hoz átküldeni, ahol azokat átírják a Hofkarte-ra. A Hofkarte békelehetőségei között első helyen szerepel a hivatalos statisztikával való mind szélesebb körű egységesítése, mely mindenkire csak előnyt jelentene.

A hivatalos statisztika kiterjedt apparátusa mellett a Reichsnährstand autonóm szervei külön széleskörű ellenőrzést jelentettek, nagyrészt az 1933-ban feloszlott mezőgazdasági testületek kiválóan bevált eljárásainak hasznosításával, illetve tökéletesítésével. A gazdaságkormányzat agrárstatisztikájának eszközei a Hofkarte, a könyvvitelstatisztika, a Kreiswirtschaftsmappe /körzeti gazdasági gyűjtőnapló/, a tudósítószolgálat, a háztartások fogyasztási statisztikája, a piacstatisztika és az általános fogyasztási statisztika.

Hivatalos statisztika

RNS statisztika

Üzemösszeírás /7 évenként/

Ált. fogyasztási statiszt.

Földhasználati kimutatás /évente/

Háztartási fogy. statiszt.

Állatszámolás /évente/

Tudósító szolgálat

Sertésszámolás /negyedévente/

Könyvvitel statisztika

Kreiswirtschaftsmappe

Hofkarte

Az RNS-nek legrégebb és legértékesebb segédeszköze a könyvvitel-statisztika. Itt az új mezőgazdasági rend kevés fejleszteni valót talált. Aereboe 1899.-i Dresden-i előadása óta 61 éves irodalom gyűlt össze erről a kérdéssel, itt csak Aereboe, Sedelmayer, Sagawe, Münzinger, Roth, Howald, Zörner és Seedorf munkásságára utalok. A RNS második főosztálya az előadásairól Magyarországon is ismert Dr. Fensch vezetése alatt a könyvvitel statisztikát továbbfejlesztette és szélesebb alapokra fektette. Már a világháború előtt is szép eredményeket értek el, de aránylag kevés és főleg a nagyobb üzemek vezettek könyveket. A kiértékelés is kismértékű volt, főleg magáncélokra. Ma Németország ezen a téren jelentős fejlődést ért el 50.000 rendszeresen könyveket vezető üzemével. Míg 1914-ben csak 30, ma már 500

Buchstelle /könyvvizsgáló központ/ irányítja az üzemek könyvelési munkáját. A Buchstelle-k régen a gazdasági testületek mellett működtek, majd ezek feloszlásával 1933. óta állami szervezetben lettek egyesítve. Ma a főcél svájci mintára a kisgazdaságokat is megnyerni a könyvvitelnek. Ez főleg oly vidékeken sikerült, ahol a különösen nehéz viszonyok /pld. osztrák hegyi parasztek/ sürgős segítséget tettek szükségessé, amit csak az üzemek pontos ismeretével adhattak meg. 1925-ben a központi kiértékelő szerv a Német Mezőgazdasági Tanács 3.000 üzem adatait dolgozta fel, ma már 14.000-t. A könyvvitel statisztika hivatása: korlátolt számú, jól összeválogatott üzemekből reprezentatív adatokat nyerni általános tanulságok levonására. Az adatszolgáltató üzemek úgy vannak kiválasztva, hogy minden üzemforma képviselve legyen, hogy gazdasági fekvés, üzem nagyság, belterjesség, művelési ágak, földérték szerint há és változatos tükröt mutasson, az országos viszonyok szerve és tanulságos keresztmetszetét. Az adatív az üzem részletes leírásával kezdődik akárcsak a Hofkarte-nál, de itt bepillantást nyerünk teljesítményébe is, valamint egész szervezetébe, vérkeringésébe. A kérdőív 500 adata biztosíték arra, hogy a könyvvitel statisztika a mezőgazdaságtudomány legfontosabb tanácsadója és legmegbízhatóbb adatszolgáltatója lesz. Hátránya, hogy aránylag későn kapunk csak eredményt: 6-9 hónappal a feldolgozott gazdasági év befejezése után, az évszám mérleg és a sok adat okozta munkatöbblet miatt. Ha a könyvvitel-statisztika kiértékelés hátratekintve kell is hogy átgózzék, eredménye annál mélyrehatóbb és sokoldalubb. Megmutatja a többtermelés célját és határait, a gazda pénz- és anyagforgalmából következtet az üzemvezetés gazdaságosságára és a piaci viszonyokra.

A Hofkarte és a könyvvitel-statisztika évente szolgáltat adatokat, az időközben szükséges felvilágosításokkal a RNS 20.000 mező-

gazdasági tudósítója szolgál. /Berichterstatterdienst/ A tudósítók havi jelentései főleg a gyors intézkedést kívánó gazdasági helyzetekben bírnak jelentőséggel: hizlalásnál, aratáskor, takarmányinség idején, mivel elsősorban gabona és burgonyakészleteiket jelentik be; újabban már gazdasági terveik után is érdeklődnek. A tudósítók önkéntes és ingyen munkája számukra jelentős megterheléssel jár. A gyakorlatban közülük kerülnek ki a leglelkesebb és legtehetségesebb gazdák. Rájuk lesznek bízva a bizalmas és rendkívül sürgős körkérdések is; Így 1938-ban a munkáviszonyokról és vérosbatóulásról, 1940-ben a háberus beszolgáltatások első esztendejéről referáltak.

A hivatalos agrárstatisztika munkáját hasznosítja 1935. óta a Kreiswirtschaftsmappe. A statisztikai hivatal adatait azelőtt csak terjedelmes és drága évkönyvekből lehetett kihalászni. A KWM évről évre továbbvezetendő kartotékjai összefoglalják a körzetben felvett ember- és üzemszámlálási, földhasználati, állatnyilvántartási, terméshezami, tejtermelési, géphasználati kimutatásokat, a föld egységértékét, üzemnagysági viszonyokat. Három példányából egy a KBS, egy az LBS és egy az RNS tulajdona. A KWM bevezetése igen megkönnyítette és meggyorsította az RNS munkáját. Módot nyújtott a körzet termelésének több éven át tartó ellenőrzésére, eredményeinek más körzetekkel való egybevetésére, orvosló és fejlesztő intézkedések megtételére.

Jelentőségben jóval az ismertettek mögött marad a parasztháztartások fogyasztási statisztikája, ez 1937 óta 250 üzemet ölel fel, de adatszerzési nehézségekkel küzd, hisz a városi háztartások fogyasztása sokkal könnyebben ellenőrizhető, mint a falusi gazdaság, az "oikos". Az érdekes munka még gyermekecipőkben jár, de máris szociálpolitikailag, népegészségügyileg és a falukutatás szempontjából is értékes adatokkal szolgált az 5-50 hektáros parasztüzemek belső

éből, bonyolult problémáiról. Végül emlitem meg az igen széles tárgykörű piacstatisztikát, a Markterörnung legfontosabb témáját.

A RNS tíz főegyesülete /ernährungswirtschaftliche Hauptvereinigungen/ illetékes ennek sokrétű lebonyolításával a gabona, takarmány, tej, hizlalás, kert, szőlő, erjedési, cukor és halgazdaság terén. Legfontosabbak a gabonaivek, melyek a magyar gazdakönyv 12. rovatának megfelelően a beszolgáltatott termésmennyiségek bizonyolatai, a malnok lisztforgalmának bárcái és a burgonyatermelést illetve felhasználást ellenőrző állami nyomtatványok. A háborús közelítés az agrárstatisztika ismerttetett ténykedéseit megsokszorozta, és mint mindenütt a világon ez okozza a legtöbb fejtörést a német gazdáknak is.

Joggal kérdezhetné most bárki megismerkedve a német agrárstatisztika széles és sokoldalú feladatkörével, hogy miért kellett mindezek mellé még egy újabb statisztikai eszközt létesíteni. Miért kellett a gyakorlati gazda rémének a ma folyó "papiros háborúnak" - ahogy Seedorf professzor elnevezte - új tápot adni? Az eddig ismerttetett agrárstatisztikai segédeszközök általános felvilágosításokat adnak, de eltekintve párezer könyveket vezető üzemtől, az egyes üzembe nem adnak módot a betekintésre. Már pedig üzemismeret minden tervgazdálkodás alapja. Szükség volt tehát egy olyan kimutatásra, amely Németország minden mezőgazdasági üzemét egyenként érinti és tünteti fel. A hivatalos agrárstatisztika is minden üzemet érintett, de csak a felvételben, a kiértékelésben és nyilvánossággrahozatalnál az egyes üzem már eltűnt, elszemélytelenedett. A Hofkarte bevezetése 1937-ben az üzem alaplemeinek átvilágítására törekvő RNS segédeszközöket kiegészítette és precízebbé tette. A mezőgazdasági termelés megfigyelése és irányítása általa értékes új fegyvert nyert, anélkül hogy az eddig használt eszközök feleslegessé váltak volna.

A Hofkarte szervesen kapcsolódik be a többi öt támogató és kiegészítővizsgálatba. A Hofkarte az összesek közt a legfiatalabb, de a legzélesebb körön alakuló intézmény: hisz a német mezőgazdaság üzemének 80-90 % -áról ad évente 150 adatban felvilágosításokat. Ha a Hofkarteban sok tényállás egyezik is a statisztikai hivatal kérdőíveiben foglaltakkal, mégsem válik teljesen a statisztika alapjává. A Hofkarte feladata rendszerint nem az, hogy statisztikailag felhasználják, hanem hogy az üzem és teljesítményeinek állandó ellenőrzését elősegítse. Ez rendkívül fontos a továbbiakra nézve, mivel ez a hivatalos álláspont azóta lényegesen megváltozott. A háború a Hofkarte jelentőségét igen nagymértékben csökkentette a gyakorlatban, pedig elméletben épen most kellett volna bevélnia. A Hofkarte összekötőkapocssá volt tervezve gazda és RNS között. Az RNS számára lehetővé tette, hogy intézkedéseit ezentúl sokkal intenzívebb és mindenekelőtt személyesebb módon tolmácsolhassa a gazdáknak. Az üzemek közti különbség okait is mutatja és így lesz a gyakorlati szaktanácsadás döntő fontosságú segédeszközévé is. Bármilyen sokoldalú is a Hofkarte, az a tény, hogy minden mezőgazdasági üzemet felölel, korlátokat is jelent számára: csak a Hofkarte alapján lehetetlen például a belső gazdasági forgalom, a pénzforgalom, a hitelviszonyok megismerése; ez már a könyvvitelstatisztika dolga. Általában csak ott dolgozzák fel a Hofkarte-t statisztikailag, ahol az általános agrárstatisztika hiányait kell pótolnia, továbbé ha meghatározott üzemesoportokat hasonlítanak össze. Amilyen sokoldalúak a RNS feladatai a mezőgazdaság irányításában, olyan sokoldalúak az általa kiépített és fejlesztett segédeszközök is, melyek az irányított gazdálkodás alapjait alkotják. Ezek mindegyike a saját hatáskörében egymástól eltérő jellegű feladatot végez, de annyira egymásra vannak hangolva, hogy csak együttesen alkalmazva emelik az agrárpolitikai intézkedések hatékonyságát.

Az agrárstatisztika kiadásai a német birodalomban évente kb. 4-5,000.000.- márkát emésztenek fel, ez üzemenként csak 1.50 RM-nek felel meg. Egy LBS évente 80.000.- RM-t áldoz egyedül a Hofkarte-val kapcsolatos munkákra; ez birodalmi átlagban üzemenként csak 1.- RM-t jelent. Ez csekély kiadás igazán megtérül a gazda számára is főleg békében, mikor a Hofkarte útján csak jót kaphat. A jövő útja az agrárstatisztikában is költség és munkakímélés szempontjából egyaránt a különböző adatfelvételi módszerek további egységesítése, ahogy ez 1939-ben és 1942-ben már megindult. A hivatalos statisztika számadatait központilag dolgozza fel az alsófoku hatóságok kikapcsolásával: kevés a gyakorlati haszna. A Hofkarte decentralizált vezetése és kiértékelése közvetlenül segít a mezőgazdaságfejlesztés előmunkásainak, a gazdátanácsadóknak. /WB/. Az agrárstatisztikus nagy jelentőségű és fárasztó szellemi munkáját még nem értékelik eléggé, sőt sok szemrehányás is éri főleg olyanok részéről, akik számadatait csak felületes vagy rosszindulatú következtetésekre használják fel. Nem az tehát a probléma: szükségünk van-e agrárstatisztikára? hanem az, hogy milyen módon tegyük eredményessé és megbízhatóvá, mert csak így lehet az agrárpolitika értékes munkatársává.

III. A HOFKARTE KITÖLTÉSE.- A GAZDA FELADATA

Hofkarte.- Hofkartenliste /gazdalajstrom/.- Hofkartenheft /gazdakönyv/.-
A Hofkarte kitöltésmódja.- Mi volt a gazdák reakciója a Hofkarte-ra
/gyakorlati tapasztalatok, hivatalos beszámolók/.- A jövő célja: a Hof-
karte üzemi gondolkodást vigyen a parasztüzembe.-

1937 májusa óta minden 5 hektárnál nagyobb mezőgazdasági

üzem Hofkartet köteles vezetni, 1939 augusztusa óta már minden 2 hektár
nál nagyobb üzem is. Az 5 hektárnál kisebb üzemekről csoportos lajstrom
lesz vezetve, melyet a gazda önkormányzati szerv helyi megbízottja
/OBf/ - Ortsbauernführer - vesz fel a gazdák bemondásai alapján. 1941
óta minden gazda egy külön Hofkarteheft-et is igényelhet saját feljegy-
zései számára. Míg a Hofkarte egy négyoldalas iv, addig a Hofkartenheft
/gazdakönyv/ egy zöldfedelű 24 oldalas füzet teljesen a mi gazdaköny-
vünk /157.számú nyomtatvány/ formájában. Elején egy szabályszerű Hof-
karte található négy évre /1941-1944/, ezután pedig tizenegy többoldalas
rovat a következőfeljegyzésre: vetéselőirányzat, takarmányvétel,
vetőmag vétel, trágyahasználat - hektár és négyszögölben, illetve má-
zásban /Dz/ és Reichsmark-ban - továbbá időjárás, talajvizsgálati ered-
mény, hitelügyek /hitelezők neve, hitel összege és neve, törlesztés,
kamatláb stb/, fontos üzemgazdasági események /holt vagy eleven leltár
vétele vagy eladása, építkezések, ingatlanvétel vagy eladás, üzemve-
zetési intézkedések, álléltások stb / adózási alapok, birtoklás jogi
alapja, jegyzetek az udvar történetéhez és személyi adatok családról
és ősről /Sippe/. A gazdafüzet ilyen módon a paraszti többtermelés ki-
indulópontjává válik. Lehetővé teszi, hogy az év bármelyik napján a
gazda elővehesse és kikereshesse benne azokat az üzemi adatokat, me-
lyek ismerete fontos üzeme eddigi teljesítményeinek és jövőbeni lehe-

tőségeinek elbírálására. Erre illik csak rá igazában az üzemtükör megjelölés. A német gazdakönyv alkalmas a sokféle statisztikai vizsgálat adatainak egységesítésére is. Általa az üzemvezető már nincs kényszerítve adatait fejből bemondani, hanem bármikor - ha valami gazdaságára fontos esemény állna be - az év folyamán rendszeresen vezetett feljegyzéseinek pontos számadatait írhatja be a Hofkarte-ra. Ma a Hofkarte-t kiegészítő gazdakönyv még nem kötelező, de a gazdák érdekében kívánatos, hogy minél többen szerezzék be, mert csak ezzel kiegészítve érheti el a Hofkarte a kitűzött célt: egy mindig kéznél levő gazdaság-leírást adni az üzemvezető kezébe. A Hofkarte a mezőgazdasági közigazgatást látja elfogatos adatokkal, a gazdakönyv pedig a gazdálkodót képesíti gazdasága állományának gyors számbavételére. Ennek alapján az évközben előforduló vizsgálatoknál, gazdaságbejárásoknál /Hofbegehung/ a felvetett kérdésekre gyors és pontos felvilágosításokat adhat. Míg a Hofkarte elsősorban a köz, a gazdakönyv kizárólag a gazda saját érdekét szolgálja. A gazdakönyv a parasztot helyes önkritikára tanítja. A német paraszt /Bauer/ mint mezőgazda /Landwirt/ gyakran hízoleg önmagának/tudatosan vagy öntudatlanul/tudásában /Können/ és legtöbbszörre többrebecsüli magát szomszédjánál. A gazdakönyv felhívja hibáira /viel können wenig wissen/ és ezáltal sajátmagával szemben való tárgyilagosságra kényszeríti, üzengazdasági tekintetben. A gazdakönyv vezetés tulajdonképpen nem egyéb egy primitív, minden parasztgazdaságra nézve alkalmazható könyvelési kísérletnél. Amint a gazda gazdakönyvet vezet, feltétlenül rádöbben arra, hogy kettős játékot folytat, a hivatalos Hofkarte-n többé kevésbé félrevezeti a RNS-t, magának azonban pontosan és jól vezet a Hofkardenheft-jét. Ebben rejlik a gazdakönyv jelentősége: eszköz a gazda önnevelésére. A gazdakönyv csak a parasztté, a hivatalos statisztika számára hozzáférhetetlen. Az üzemének tükré

és gazdaságának története is; ez mutatja meg neki és családjának, hogymennyit dolgoztak évek során a gazdaságban és milyen eredményeket értek el. Ha a Hofkarte a gazdát közelebb kívánja hozni a mezőgazdasági közigazgatás elgondoltsaihoz, a gazdakönyv mondhatnánk egy újabb összekötőkapocs, mely az üzemi gondolkodást van hivatva meggyökeresíteni a kisgazdák között is. A Hofkarte törzslap /Grundkarte/, a gazdakönyv már felöleli a gazdasági élet számos mezzanatát, az üzenterv főbb rovatait is. Megkönnyíti tehát az üzenterv készítést a parasztgazdaságokban és ezáltal beláthatatlan fontosságu lépést jelent az eredményesebb gazdálkodás alapjainak kiszélesítése felé. Az a tény, hogy a gazdakönyv létesítését maguk a gazdák kérték, bizonyíték arra, hogy a Hofkarte iránt növekvő bizalommal és megértéssel voltak, és az hogy 1941 óta csaknem minden üzemben megtalálható, a Hofkarte gyakorlati jelentőségének elismerését és magasraértékelését jelentette. De a gazdakönyv átütő sikere meggondolandó tanulságot is jelent a jövőre nézve. Ha a hivatalos állásfoglalás a maga igazolását is látja benne, nem szabad elfelejteni, hogy tulajdonképpen a gazdák egészséges reakciója volt a Hofkarte fogyatékoságaira és utat mutatott a hivatalos agrárstatisztika jelenlegi válságának megoldására is: elsősorban a gazda üzemének érdekeit kell hogy szolgálja.

A Hofkarte kitöltési módját nézve legjobb az évenkénti továbbírás^t aratás után, illetve az őszi munkálatok befejeztével elvégezni a hivatalos statisztika földhasználati és állatszámírási kimutatásainak felhasználásával. A Hofkarte megkezdésekor /pl. az 1941-es új kiadásnál vagy 1938 óta Németországhoz tartozó területeken újonnan bevezetett Hofkarte-nál/ mindig sok a nehézség, ezért ilyenkor az adat kitöltés üzemenként a helyi parasztvezető /ÖBF/ segítségével történik. Ahol a Hofkarte még ismeretlen, először parasztgyűléseken magyarázzák

meg a gazdáknak. Az első kiadásu Hofkarte sok adatszoportban nem volt elég világos megfogalmazásu. 150 adat kitöltése különben sem gyermekjáték, de az első Hofkarte aprólékosságban és nehézkes nyelvezetben alaposan megnehezítette a munkát; erről minden gyakorlati gazda, akit csak megkérdeztem, biztosított. Az 1941-es már érthetőbb nyelven volt megfogalmazva, de sajnos nem tudta elfelejttetni az első kiadás rossz emlékét. A hivatalos nyomtatványokkal bőven ellátott gazdák idegenkedve fogadták az újabb írásbeli munkát és ez a Hofkarte további eredményeire döntő befolyással járt. A könyvet nem vezető kisgazdák színvonalának sok volt a 150 adat, ami pontatlan és önkényes kitöltésekhez vezetett. A tudatlanság okozta hiányokon úgy lehetne segíteni, ha a gazdafiukkal már a gazdasági iskolában megismertetnék a rendes tanterv keretében a Hofkarte értelmét és célját, helyes kitöltési módját. Az iskola célja az legyen, hogy a kikerült növendékek üzemüket lehetőleg egy Buchstelle /könyvvizsgáló központ/ ellenőrzésének vessék alá, illetve rendszeresen könyveket vezessenek. Mindaddig ezen a téren kevés eredmény mutatkozik a parasztság erős idegenkedése miatt; a gyakorlati gazdák véleménye szerint egy államilag kötelezővé tett könyvvezetés határozottan fiaskóval végződne. Gyakorlatilag ennél sokkal fontosabbak is a pontos előírányzatok /takarmány, trágya, vetés, pénzforgalmi, állattartási Veranschläge/, melyek egyszerűbbek és áttekinthetőbbek; ha ezeket a gazda üzemében évről évre felállítja, több eredményt ér el, mintha tökéletlenül végezné el a könyvvitelt. A Hofkarte kitöltésében leggyakrabban a tejgazdasági eredményeknél a terméshezamánál és a köztestermelés adatainál mutatkoztak hibák. A képzettebb gazdáknál, nagyobb üzemekben a Hofkarte pontosan lett vezetve, de a kisgazdáknál sok zavart okozott már a földhasználati kimutatások ugar, illetve különféle rovatok, a legelők, rétek osztályozása, stb. A ki-

töltött Hofkarte-kat évenként gyűjtőmappába szedik össze és ezt az OBS-ről felküldik a KBS-okra, ahol azok adatait felülvizsgálják és átvezetik kartotékjaikra, majd visszaküldik a községi Bauernschaft-nak. Ily módon két helyen fekszik a Hofkarte leirata, illetve három helyen, mert 1941 óta a gazdnál is állandóan van egy példány a gazdakönyvben. A kerületi parasztvezetőségen /KBS/ kapcsolódik be az annyira fontos Hofkarte specialista /Sachbearbeiter - SB/. Az ő feladata a benyújtott Hofkarte-k felülbizsgálása, a hiányok megállapítása és azoknak lehetőleg a helyszínen való kijavítása, illetve kiküszöbölése. Fellelésétől és bátermettségétől függ tehát az egész Hofkarte apparátus sikeres munkája. Mikor jók az adatok? Ha a régebbi évek hibás bejelentései javítva vannak, ha nem sematikusak, nem a tavalyi eredményből hozzávetőlegesen kikombináltak, ha azokat egyetlen helyi gazdavezető sem fogadja el kritika nélkül, ha nem emlékezetből, hanem évközi feljegyzések alapján vezették be őket, ha minden kerületi parasztvezetőség és tanácsadóhely technikailag és értelmileg ellenőrizte őket és végül ha az adatszolgáltató üzemvezető, az adatfelvevő, a helyi parasztvezető és összes felettesei nagy felelősségüknek és hazafias kötelességeiknek teljes tudatában vannak. Az ideális állapot az lenne, ha minden gazda az évközben folytatólagosan vezetett gazdakönyv feljegyzéseiről töltené ki azonnal a helyi parasztvezetőtől neki pár napra kiadott Hofkarte-ját. Ez viszont úgy lenne elérhető, ha minden üzemvezető gazdakönyvet is és a kitöltés a helyi parasztvezető, illetve az adatfelvevő irányítása mellett a községházán vagy az iskolában történne. A Hofkarte specialisták évi jelentéseiben érdekes példák találhatóak a Hofkarte kitöltésénél gyűjtött tapasztalatokról. Így pl. egy helyen a kitöltést megelőző tanácskozáshoz a fél község nem jelent meg, mert a gazdák összeveszttek a helyi parasztvezetővel. Másutt

ahol csupa 5-8 hektáros kisüzem volt, feltűnően hanyagul lettek vezetve a Hofkarte-k és az ellenőrzés is megnehezült főleg termés és tejhozamokban. Mivel itt erősen fogatolták a teheneket és a tejet nem adták le tejfeldolgozóba, a tejtermelés eredménye csak a sajt használat illetve fogyasztás alapján volt felbecsülhető, ez pedig sok hibaforrása. A tejszövetkezetek /Molkereiabsatzzentralen, Genossenschaften/ rendszeres naplővezetése minden üzem havi tejlétesítéséről viszont nagy mértékben megkönnyítette a Hofkarte kitöltését is. Február és március különösen alkalmasak a Hofkarte vezetés közösségenkénti megbeszélésére, hogy a tavaszi munkálatok megindultával a helyes feljegyzések alapja meglegyen. A Hofkarte kiigazítása oktatófilm vagy előadások alkalmazásával is történhetik a faluban.

Miben foglalhatjuk össze tehát a Hofkarte hivatalos elgondolását, célkitűzéseit? Mint az egyetlen statisztikai eszköz, mely az üzemmel magával foglalkozik, kapcsolatot kívánt teremteni gazda és gazdaszervezet között, de ez a kapcsolat sajnos öncélunak bizonyult. Itt alapszik a Hofkarte jelenlegi sikertelensége és az eljövendő békeben betöltendő nagy feladata is. A gazda megsegítésére létesült, de alighogy munkája megindult, fejlődését megakasztotta a háború és így részben elvesztette jelentőségét. Jövője csak akkor lesz, ha visszatér első céljához, hogy a gazdaszaktantságnak legyen megbízható alapja. Hogy megérthessük a német paraszt beállítottságát a Hofkarte-hoz, bele kell képzelni magunkat egész lelkivilágába. Természetes konzervativizmusával bizalmatlanul nézte az agrárstatisztika minden nemét, a Hofkartot pedig egyenesen "Schnefeler"-nek tekintette, hiába biztatták, hogy abba nem nyerhet belstekintést senki illetéktelen, nem hitte és jött a háború, ami szükségszerűen a parasztságot igazolta. A Hofkarte a beszolgáltatási rendszer egyik alapjává vált, kénytelen-

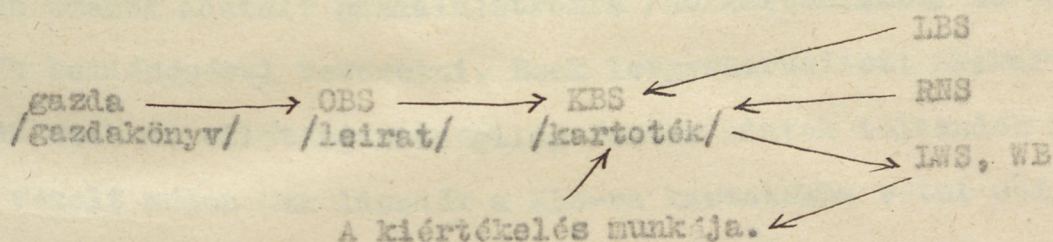
ségből meghazudtolva eredeti programját. Köztudomásu, hogy a hatalmas néretű német fegyverkezést /Rüstung/ a "paraszt vállán" építették ki"/egy parasztnégy városi lakost kell hogy élelmezzen 1/" és ezért nem csoda, hogy "a gazdák nem szeretik, ha a falukukba néznek" /Seedorf/. A Hofkarte első célja üzemgazdasági volt, a kis üzemen a-kart segíteni felvilágosító, nevelő és oktató munkával. A háboru okozta helyzet; az üzem érdekében végzett munkája háttérbe szorult, a köz a szüz százalékban irányított mezőgazdaság érdekei mellett. Így lett "parasztnyuzóvá", ahogy ma a legtöbb gyakorlati gazdaember esz felja. De a mai mostoha körülményekből fakadó népszerűtlensége nem lehet egyben ok jelentőségének lebecsülésére. A szaktandésadás újja szervezése mint békefeladat nélkülözhetetlenné teszi a Hofkartet, ha sikerül színvonalát "Hofkatester"rendszerre/országos gazdaságnyelvántartó apparátus/ tökéletesíteni.

A Hofkarte és a gazda viszonyában ma a döntő szempont a nemzetiszocialista üzemszemlélet, "mely az üzemeket nem nyereségszerző egységeknek tekinti, hanem segédeszközöknek ahhoz, hogy a parasztság eleget tehessen nemzeti feladatainak, amely egyrészt a nemzet élelmeszer ellátásában, másrészt pedig a faji érték megóvásában és fejlesztésében áll. " /Magyar Gazdák Szemléje 1937 októberi szám 504. oldal I.K./

IV. A HOFKARTE FELDOLGOZÁSA.- A MEZŐGAZDASÁGI KÖZIGAZGATÁS FELADATAI.-

A Hofkarte utja a RNS hivatalain végig. - A helyi parasztszervező szerepe. - A kerületi parasztszervező feladatai. - A szakmunkások problémája. - A hivatali munka jelenlegi helyzete: az emberhiány okozta Hofkarte válság. -

A Hofkarte útját a birodalmi élelmezési rend hivatalaiban az alábbi ábra kívánja szemléltetni;

A gazda megkapja a helyi parasztszervezőtől a hivatalos űrlapot, ezt saját maga vagy az OBF segítségével kitölti és visszajuttatja a helyi parasztszervezőre /OBS/. Az OBF az első hivatalos személy, akinek a Hofkarte a kezébe kerül. Tőle függ elsősorban a kitöltés helyes módjának biztosítása, a megbízható adatok. Kötelessége a gazdákat felvilágosítani, gyűléseken propagandával, barátságos segítségükre lenni az adatok beírásában, megbeszélni velük gazdaságuk egyes bajos dolgait. Mindez neki is hasznára válik, hisz jobban megismeri községe gazdáinak üzemi viszonyait és így jobban közben is tarthatja őket. Azokat a gazdákat, akiknek adatkitöltése hiányos, újra össze kell hívnia, hogy velük együtt a Hofkarte-t átjavíthassa. Ne adja ki tartósan a Hofkarte-t a kezéből, mert ha azok túl sokáig a gazdák kezében vannak, esetleg tönkremehetnek, illetve visszaélések alapjaivá lehetnek. A kitöltést megtagadó üzemi vezetőt figyelmeztetni

esetleg ellene a hivatalos eljárást is megindítani. ^{Hirtelen} Az OBF fellépésétől függ minden, hogy milyen tekintélye van a községben. Ha az OBF egy tehetségtelen ember /verkrachte Existenz/, üzene el van adósodva és csak politikai érdekei szerint lett erre a helyre emelve, úgy nincs tekintélye és vele együtt a Hofkarte munkának is befellegzett!

/Sajnos ez az eset elég gyakori, ezért a magam részéről Lipták László dr. és Hertelendy Gábor között lefolyt e tárgy vitában az utóbbi nézetét látom igazolva. 1940.VIII - XII. MGSz./-

Fontos feladata még az OBF-nek a 2-5 hektáros és annál kisebb üzemek adatait gazdalajstromra /Hofkartenliste/ az érdekelt gazdák beidézésével bevezetni. Ezek leegyszerűsített Hofkarte-k, melyeken csak az ellátásgazdaságilag fontos adatok töltendők ki. Ezek is a vizolt módon elküldendők a KBS-ra kartotékba vétel céljára.

Az átvizsgált Hofkarte-kat tehát gyűjtőmappában felküldték a kerületi parasztszervezésre /KBS/. Ez a legfontosabb állomás a Hofkarte útjában, innét jut esetleg tovább a tartományi és országos központokba /LBS RNS/ és itt történik a Hofkarte első feldolgozása is egy külön erre a célra alkalmazott szakmunkaerő /Sachbearbeiter - SB/ által. A mai helyzetre jellemző adatként említen meg, hogy tanulmány-
utam alatt egyetlen egy ilyen szakmunkaerővel sem volt alkalman talál-
közni, pedig 17 gazdakerületben is jártam. Távollétük oka: behívás és más pályára távozás. Pedig a szakmunkaerő személyén mulik a Hofkarte apparátus egész munkája. Kik volnának tehát a teendői? Amint befutnak egy KBS-ra a községek Hofkarte-i, a szakmunkaerő esetleg egy segéd-
erővel köteles ezeket behatóan megvizsgálni, felülbírálni, kijavítani és a kartotéklapokra átvezetni. Ezekután kiszámítandó a gazdaktól üresen hagyott százalékrovatok, illetve a hektáronkénti számállat összeg, ezek pirossal bejegyzendők. Ha a szakmunkaerő azon a véleményen

van, hogy a hibajavítás csak a helyszínen végezhető el, haladéktalanul szálljon ki a kérdéses faluba és ha sok a hibás kitöltés, a gazdákat hívja egybe, a kitöltést megtagadókat esetleg üzemükben is felkeresve igyekezzék a hibás adatbevallás okát felderíteni és kijavítani. Munkájáról minden hónap elsején írásbeli jelentést kell küldenie a Landesbauernschaft-oknak. /Ilyen jelentéseket volt alkalommal a Kaesel-i és Hannover-i LBS-okon átnézhetni és így a gyakorlati tapasztalatokról magának képet alkotni./ A szakmunkaerő nem használható fel más közigazgatási munkára, viszont felelős a Hofkarte apparátus megbízható működéséről egész kerületben. De nemcsak a Hofkarte szervezet vezetése, hanem hasznosítása is a szakmunkaerő dolga: a kiértékelés komoly szaktudást kívánó munkája is elsősorban rá van hárítva és itt indult meg a baj. A technikai számolási ellenőrzést akárki elvégezhetné, de a gazdák érdekében kívánatos és a szaktanácsadáshoz nélkülözhetetlen kiértékelést/Auswertung / csak képzett mezőgazda tudta rendszeresen elvégezni. Bebizonyult, hogy a Hofkarte kiértékelés és ellenőrzés egy helyen végzése túlterhelte az amúgyis erősen igénybevett kerületi paraszt vezetőseket. Éppen ezért a mezőgazdasági közigazgatás hivatalnokai valamint a mezőgazdasági iskolák vezetői és a szaktanácsadók meggyeztek abban, hogy a Hofkarte kiértékelését /esetleg szakszerű ellenőrzését sőt példánymegőrzését is/ át kellene helyezni a gazdaiskolák /LWS/ munkakörébe. A jelenlegi Hofkarte apparátus tehát a hivatalokban is mutat hiányokat, amint már a gyakorlatban is a gazda és a köz szempontjából egyaránt hiányosnak, sőt részben megbízhatatlannak bizonyult. Tervezhető volna azonban azt hinni, hogy a Hofkarte a Kreisbauernschaft számára már nem fontos! Számos intézkedésre használhatja fel elsősorban a hadi gazdálkodás keretében; erről részletesen a következő fejezetben emlékezem meg. Az egyes gazdahatóságok levelezését

és jelentéseit tanulmányozva megismerkedtem egy másik szemponttal is, mely Németországban már a háború előtt is minden téren mutatkozott és sok szép elgondolásnak ásta már meg a sírját, és ez az emberhiány. A Hofkarte-val járó hivatalos munkákra beállitható segédkerő, illetve szakmunkaerő személyére már az első 1937 májusi rendelet így intézkedik: főleg nem hadköteles férfierők jöhetnek tekintetbe, esetleg nők is havi 100-150 márka fizetéssel! Így eshetett meg aztán, hogy féllebu szakmunkaerőről, sőt 74 évesről is olvashattam a Landesbauernschaftok jelentéseiben/ - utóbbi kitűnően és közmegelégedésre látta el munkáját/ Ha tekintetbe vesszük, hogy a külső munka /üzembejárás és ellenőrzés/ - Richtigstellung/ egész embert kíván, könnyen megérthetjük miért maradt abba a Hofkarte apparátus eleinte biztatóan induló munkája. A nehézségekre egy pár gyakorlati példával kívánok rámutatni. A délnémet területek nagyrészt képező alpesi vidéken a félreeső kis hegyi faluk megközelítésével nehézségekbe ütközik, a szétszórt üzemek ellenőrzése pedig csaknem lehetetlen. Sok helyen /Thüringia, Harz-hegység - Bergbauern/ a mezőgazdaságilag használt terület oly kicsiny, hogy a gazdák máshová kénytelenek munkába szegődni és így mehezebbtárlhatók odahaza. A nők jó, de lassu irodai munkaerőnek bizonyultak a helyszíni ellenőrzésekben, gazdagyűléseken viszont érthető okokból teljesen csődöt mondtak, mivel a gazdákkal való közvetlen érintkezésben a fellépésen és a gazdák nyelvén beszélni készségen mult minden. A százalékfeldolgozásokra az IBS-ok számológépeket bocsátottak a KBS-ok rendelkezésére és így a technikai feldolgozásban nem is volt hiba. DE nem sikerült a Hofkarte szakszerű feldolgozása, amit mezőgazdaságilag képzetlen munkaerőktől nem is lehetett elvárni. Hiányzott a szakmunkaerők kellő ellenőrzése is a tartományi parasztvezetőségek II.b. főosztályán és így a Sachbearbeiter amint elvégezte a Hofkarte kartoté-

kolását /ezt legtöbbször nem is ő végezte, az adatszolgáltatást fiatal
lányok, kisegítő irodai munkások hamar elintézték/ gyakorlatilag
munkanélkülivé vált és ettől kezdve felhasználták a KES-ban adódó
más munkákra is, elvonva őt a Hofkarte-k kiértékeléséről. Az főleg az
irodai munkákban begyakorolt női munkásokkal történt meg és közvetlen
okai az irodahelyiség hiánya volt: beültették őket a KES többi helyi-
ségébe ahol hamarosan minden mással törődtek csak a Hofkarte-val nem.
A Sachbearbeiterek szociális helyzetére több tekintettel kellett volna
lenni /pl. Rothenburg SB-je Kasselban lakott, munkahelyétől 45 km-re
és így igen nagy utiköltségei voltak./ az irodákban általában a hely-
hiány: itt a SB negyedmagával dolgozott, másutt a padlásszobában vagy
kályha nélküli helyen, sőt sokszor a saját lakásán kellett a Hofkartet
feldolgoznia iroda hiányában. Ez a helyzet tarthatatlan már csak azért
is, mert így fennáll az a veszély, hogy a Hofkarte anyaga hivatlan
kezebe kerül, amit a kívülállók joggal kifogásolhatnak. Nem csoda,
hogy valamirevaló okleveles gazda nem sokáig bírta a Sachbearbeiter-
séget, hisz békében - háboruban egyaránt korlátlan lehetőségek álltak
nyitva Németországban minden főiskolát végzett gazda előtt. Pl. Kassel-
ban egy egész csomó igen jól bevált Sachbearbeiter más állásra ment,
mert nem fizették őket megfelelően. Szükséges tehát a SB-t magasabb
fizetési osztályba is sorolni, mert erre a munkára egy képesített erő
kell, aki nem helyettesíthető írónok vagy női segéderő által. Az így
megmaradó munkások érdeklődés nélküli szakismeretek hiányában gépies
munkája nem sokat ért. Ha pedig? A fentebb tárgyaltak konzekvenciája-
ként 1941-ben az összes épkezláb szakmunkásról behívták katonának,
munkájukat 17 éves lányok végzik, de legtöbb helyen a Hofkarte fel-
dolgozás teljesen szünetel is. /Kassel, Hannover/. A jelenlegi helyzet
a következő: ha a helyi hatóságoktól beérkeznek a Hofkarte-k, az a

munkaerő, aki épen ráér, gyorsan átírja őket a kartotéklapokra, majd bekerülnek a hivatali szekrényekbe és onnantól csak akkor vesszük elő őket, ha "gyfeleik dolgában szükség lenne rájuk. A Hofkarte-k kidolgozása a szaktanácsadás és üzemfejlesztés érdekében a gazdára oly fontos kiértékelés már évek óta nem történt meg. /Pl. Hannoverban a 1942-es Hofkarte még át sincs vezetve a kartotéklapokra. Ma a kerületi parasztvezetőségek, mint minden közhivatal, rendkívüli módon túl van terhelve, ahol régen 5-6 ember dolgozott, ma egy végez mindent. 1943 januárjában a "Totaler Krieg" munkamozgósítási rendelete az alkalmazható munkaerőket újra erősen megrostálta, úgyhogy minden RNS szervben ugyeszlólván 80 %-ban nők dolgoznak és csak a parasztvezetők és a felelősebb hivatalnokok férfiak.

Ezidőkből láttuk, hogy a Hofkarte a háború következtében pusztán statisztikai adathalmazként lett degradálva. Megbízhatóság tekintetében szintén sokat veszített értékéből úgyhogy több helyen már nem is használják alapul, inkább a hivatalos agrárstatisztika bevallási ivateit, illetve saját megfigyelések, vizsgálatok eredményeit használják, ha az üzem érdekében fontos tevékenység adódik. Mivel elmaradt a gazdára és a termelés irányítására egyaránt fontos kiértékelése, ezért feltétlenül újjászervezésre szorul, amit legújában már a hivatalos álláspont is elismer. A jövő útja csak egy lehet: válasszák szét a Hofkarte másodlatok leírását és ellenőrzését a szakmunkaerőt kívánó kiértékeléstől; előbbit vezesse tovább a kerületi parasztvezetőség, utóbbit pedig bízzák teljesen a mezőgazdasági iskolák tanóráira és szaktanácsadóira, akik egyedül hivatottak a Hofkarte feldolgozásából a köz és az üzem érdekére fontos konkluziók levonására.

V. MIRE HASZNÁLJA A MEZŐGAZDASÁGI KÖZIGAZGATÁS A HOFKARTET MA, A HÁBORÚBAN.-

A Hofkarte alapján tárgyalnak a gazdákkal. - Az RNS mindhárom főosztálya alkalmazza. - Esetleg idegen hivatalok is kikölesönözhetik. - A Hofkarte szerepe a hadigazdálkodás lebonyolításában. -

Végigkísértük a Hofkarte-t a gazda kezétől a hatóságokig, láttuk a hivatalokban beállt nehéz helyzetet, mely átmenetileg megbénította a Hofkarte kiértékelését; mi biztosítja tehát létjogosultságát, mire tudja a mezőgazdasági közigazgatás mégis felhasználni? Elsősorban gyakorlati, a Kreisbauernschaft mindennapi ügyviteléből adódó feladatokra, mint fontos adatszolgáltatást, amit bármikor elő lehet venni, a mákor egy intézkedés, tervek, vagy egy, a KBS-t felkereső gazda ügyes bajos dolgai megkívánják. A Hofkarte jelentősége tehát ma adminisztratív szerepében van, mivel sok kérdezősködést, tudakozódást takarít meg a gazdák és a hatóságok között. Ha egy gazda felkeresi a hivatalt, előveszik a Hofkarteját és annak alapján tárgyalnak vele, így sokszor a saját szavaival, illetve adataival fogják meg. Minden itt előforduló ügy egyben a szaktanácsadás hatáskörébe is tartozik, de ma a főcél a beszolgáltatások biztosítása /Erfassung der Produktion/. A statisztikai morál ennek következtében csökkent, hisz szívesebben adtak adatokat a tanácsadás céljaira, mint a beszolgáltatásra. A Hofkarte praktikus felhasználását részben a Reichsnährstand, részben idegen hivatalok is végzik. A RNS három főosztálya /I. Der Mensch, II. Hof, III. Der Markt/ szerint csoportosítva, a helyi és kerületi parasztvezetőségeken a következő ügyeknél használják a Hofkarte-t:

I. F6-
osztály

Örökösödési osztályoknál
Erbhof alakításánál, Erbhof folyó ügyeinél
Az "Ackernahrung" fogalom meghatározására /A - Erbhof mini-
Bérleti peres ügyeknél májis nagysága/
Szértői becsléseknel
Védettség megállapításánál
Kártalanításoknál
Elzárlogosításoknál
Tehermentesítési eljárásoknál a kamathatár megállapítására
Telepítési ügyeknél
A hadsereg és munkaszolgálat alóli felmentést vagy szabadsá-
gólást kérvényezők és a házassági illetve gyermeksegélyt kérők
kérelmeinek elbírálására
Állat vagy gépvásárlásra illetve silo építésre adandó segély
jövőhagyására
Forgalmiadó vizsgálatoknál
Mindenféle ingatlanforgalmi ügynél
Tagosításoknál /Flurbereinigungen/
Szakvélemény adásnál /Gutachtungen/
Üzemfelépítési beruházási kölcsönöknél

II. F6-
osztály

Gazdasági irányítási problémáknál:
Üzemszerkezet elbírálása
Gazdasági szaktanácsadásnál
Üzem bejárásoknál
Üzengazdasági szakvéleményezésnél
Wirtschaftsplanung-nál /Kreisraumordnungsplanung, Landes-
und Bezirksplanung - a mezőgazdaság és tervgazdálkodás
Kulturális célokra egybehangolására/
Hitelügyeknél /hiteligénylések, hitelképesség elbírálásánál/
Adóügyi keresetekben
Gazdaiskolák szakoktatásában üzemtervkészítésnél
Parasztyűléseken
A F.M. közigazgatás külső szerveinek /Landbauaussenstellen/
munkájában, szakvélemény adásra, pl. melioratioknál, lecsa-
polásoknál, alagesővezési, öntözési, árvédelmi eljárásoknál
Munkás és munkaadó közti viszony ellenőrzésére alakult
Treuhandverband-ok ügyvitelében
Mindenféle panasz és beadvány felülvizsgálásánál

III. F6-
osztály

Az összes piacforgalmi vizsgálatoknál
A hadigazdálkodás céljaira /beszolgáltatások - anyagelosz-
tások/

A Landesbauernschaftenok felhasználhatják a szaktanácsadás
és a Hofkarte kiértékelés munkájának központi ellenőrzésére, irányí-
tására, valamint az Erzeugungsschlacht által adandó célkitűzések
végrehajtásának ellenőrzésére.

Gyakorlati példák a felsorolt Hofkarte felhasználásokra:

Hannover LBS sürgősen bekéri a kerületektől minden saját üzemi burgonya szeszifőzővel/Brennerei, ha évente csak 50 hl-t termel/ bíró gazdagság Hofkarte-it. Az egész tartományban ilyen csak tizenhárom akadt, egy hét alatt összejöttek az adatok és így nem állt semmi sem útjában egy új szeszifőző üzem engedélyezésének.- Ausztriában igen jó szolgáltatokat tett a Hofkarte a tagosítás /Grundstückzusammenlegung/ előmunkálatainál, mivel a Hofkarte az egyetlen adatszolgáltató, mely az üzem minden egyes parcellájára is vonatkozik. A Hofkarte volt az alapja a ^{bevezetésnek} Marktordnung/Ostmarkban és Memellandban is. Országos viszonylatban is fontos szerepe van a Hofkarte-nak a különböző "Planung" hivatalokban, ahol a mezőgazdaság megszervezését a közigazdaság többi fontos kérdéseivel egyetemben bírálják el nagy fontosságú rendelkezések hozatalának előkészítésére. 1940 óta érdekes szerephez jutott a Hofkarte az új keleti /Lengyelország/ és nyugati /Elsas-Lotharingia/ politikai célú telepítésekénél. A Marburgban működő birodalmi térkutatómunkaközösség Martin Prof. vezetésével a Hofkarte kivonatok alapján bírálta el, hogy a lengyel területekre telepítendő gazdák mily német vidékekről és milyen nagyságu üzemekből kerüljenek ki elsősorban. /Dél-német hegyifalvak törpebirtokosai/. Mint mindenben, így a Hofkarte vezetésében is a tagosítatlan vidékek nehézségeket okoztak; a Realteilungsgebiet-eken egy gazda sokszor két Hofkarten^{heft}vel is dolgozott egyszerre, mert 15-20 parcellájának vetéstervei egy füzetbe nem fértek el! Giessen egyetemi Földrajzi Intézete a Hofkarte-t szintén tudományos kiértékelésre használja a térkutatás tárgyában. A termelési adata ellenőrzésével foglalkozó szakmunkaerő a Hofkarte-nak komoly hasznát veszi az üzemnagyságok, munka és gépszükséglet stb terén. Egy helyen fontosak voltak a Hofkarte-k burgonyatermelési adatai, mert így tudhatták meg a leggyorsabban

érdemes-e ott egy burgonyaliszt gyárat felállítani. Mikor adják ki a RNS szervei a Hofkarte-kat idegen hatóságoknak? Csak a háboru óta, mert az 1923-as törvény ezt elvben tiltotta. A Hofkarte-t alkalomadtán felhasználhatják a hadsereg, a munkahivatalok, a statisztikai hivatal, villamosági társulatok, sőt a pénzügyi hatóságok is /amitől a gazda pedig mindig a legjobban tartott/, ezenkívül a párt szervezetei. A Finanzamt azonban csak a birodalmi felbecslés keretében és csak községleírások céljaira használhatja, adóügyi dolgokban nem. A statisztikai hivatal összehasonlító munkára használja új vizsgálataihoz: „parcellázott /aufgesiedelt/ nagybirtokok és újonnan létesített telepítések teljesítményeinek összehasonlítása” címen. A villamosági társulatok és centrálék az áramtarifa összeállításánál /évi alapár plus munkaár/ a mezőgazdasági haszonfelület nagyságát is tudni akarják áramfogyasztók üzemében és ezért a RNS-hez fordulnak adatokért, mely azokat ki is adja. Így pld. a Stromversorgungs A.G. Oldenburg - Ostfriesland a LBF engedélyével Weser - Rms LBS Hofkarte-it kivonatolta, hogy megvizsgálja megvalósítható-e az áram árának csökkentése. Pár hét múlva új mezőgazdasági díjszabást vezetett be és a gazdáknak szabad választást adott az üzemükben legmegfelelőbb áru áramra, bizva a növekvő áramfogyasztásban. /A gazdák üzemének rohamos gépesítése folytán/. - Érdekes a következő eset is, amit a Reichsbauernführer 1938 októberi bizalmas leiratában olvastam: "az NSV /Nemzeti szocialista népszegélymozgalom/ több ízben kérte a RNS szerveit arra, hogy egyes adatokat a Hofkarte-ből állapíthasson meg, mert a WHW /téli segély/ hozzájárulás mértékét a gazda birtoknagysága és annak egységértéke után szeretné kivetni. Ha olyan adatokról van szó, melyek általánosan ismertek /pld a pénzügyi hatóságoknál is megtekinthetők/, akkor ezek kiadhatók. Ez esetekben a RNS kötelessége a párt célkitűzéseinek támogatása, de

elvben továbbra is tekintsünk el a RNS-en kívül álló személyeknek alkalmat adni a Hofkartek-ba betekinteni. " Betekintést nyertek a Hofkarte-ba ezenkívül cukorgyárak, lakóhivatalok /mezőgazdasági munkások és a Heuerling eselédék érdekében/ és a kézművesszövetség a falusi kézműves akció érdekében. A háboru óta elsősorban a munkahivatalok kéretik gyakran magukhoz a Hofkarte-kat és azok alapján hozzák meg szigorú rendelkezéseiket. Ez természetesen szintén ártott a Hofkarte adatok megbízhatóságának. Az

Az előbb a Hofkarte felhasználás módjainak felsorolásában a hadigazdálkodás érdekében kifejtett munkáját csak megemlítettem a RNS III. főosztályának munkakörében. Erről szeretnék most részletesebben beszélni. A hadigazdálkodás céljaira a Hofkarte-t teljesítmény és igénylőlappá /Leistungs- und Bedarfskarte/ akarták kibővíteni, de szerencsére elmaradt, mert a gazda és a kerületek munkáját egyaránt túlterhelte volna. Így a mezőgazdasági üzemek a bevált Hofkarte-val, az ellátás gazdálkodási osztó és feldolgozó üzemek a gazdasági lappal /Wirtschaftskarte/ közték meg állításukat a hadigazdálkodás szolgálatába. Elérkezett a próbatétel, aminek az 1914/18-as háboru közben megszervezett ellátás-gazdálkodás nem bírt megfelelni. Ma ezt a próbatételt ötödik éve elismerésreméltó kitartással és sikerrel ^{állja} végzik az újjászervezett Ernährungswirtschaft, még a békében begyakorolt módon. Ebben az eredményben áll a Hofkarte eddig legnagyobb teljesítménye is, csak az a baj, hogy ettől a rendkívüli erőfeszítéstől nem maradt ideje eredeti célkitűzésére, a szaktanácsadásra és gazdanevelésre. Az RNS II.b. főosztálya így jellemzi a Hofkarte működését: "a Hofkarte-t a termelési csata hívta életre, elsősorban a többtermelést szolgálta, de a termelvények összegyűjtésére /Erfassung/ újra bevetették a hadigazdálkodásban." A beszolgáltatási kényszer már a háboru előtti években

is fennállott. Ma kenyér és takarmány gabonára, burgonyára, tejre, szénára és szalmára kötelező. A fogyasztásbiztosításra illetve szabályozásra a nem mezőgazdasági lakosság és a hadsereg fogyasztási szükségletét e termékekből a vetésfelületi illetve aratási statisztikák alapján osztják szét a Bauernschaften az egyes üzemekre. Az aránylag nagy tehernek arányos és igazságos szétosztásában a teljesítőképességekhez igazodóan a Bauernschaften legmegbízhatóbb segédeszköze a Hofkarte. Most kegyetlenül megbosszulhatja magát minden hamis adat is, hisz a gazda csak magának árt vele. Nem kisebb jelentőségű feladat az üzemeszközök és üzemanyagok szétosztása sem, melyben mindig az ellátásgazdálkodásilag leghasznosabb felhasználásra törekszünk, így pl. pocséklás háboruban rosszul tejelő teheneket olajpogácsával tartani; a Hofkarte megmutatja az ilyen üzemet és azt az üzemet is, ahová az előbbtől zárolt takarmányt a legmagasabb tejhozam reményében át kell utaltatni. Igen fontos a helyes műtrágyaelosztás is, így a Ph és N trágyák elsősorban olyan üzemeknek utaltassanak ki, ahol sok kapást és olajosnövényt termelnek. Ezen a téren igen nagy segítséget jelent a műtrágyahasználat kiértékelése. Minden műtrágyát vásárló gazda a küldött nyomtatványt köteles kitöltve visszaküldeni az elosztónak, ez pedig feldolgozva a KBS-hoz küldi, ahol a Hofkarte kartekekhez csatolják /lásd következő fejezet/. Az erőtakarmányelosztás elbírálásában a hivatalos szerveknek szüksége van az üzem állatainak számára, azok takarmányozási alapjára, a gazdaság "állatsűrűségére" /egy szamosállatra hány hektár jut/ stb. Ugyanigy könnyebb a vetőmag, hajtóanyag, bőr, eszközök, szén, kocsikenőcs és mindenféle más anyag szétosztása, ha az üzem teljesítményeit és szükségleteit számításba vevő kulcs az alap! A munkaszükséglet megállapításában, az emberi, gépi és állati munkaerők bevetésének észszerű irányításában is nagy szerepe van a Hofkarte-nak. Tőle függ a hadifoglyok szétosztása is

mezőgazdasági munkákra, továbbá a pár hónapja bevezetett Hofpatenschaft intézménye. Ez a hadiszolgálatra bevonultak gazdaságának egy rokon vagy szomszéd üzemvezető ideiglenes vezetésére bizását jelenti. Peine körzetben pl. beszélhettem egy 58 éves nagygazdával /62 hektárja volt/ aki már 1917-ben elesett férje helyett maga vezette üzemét, most pedig bevonult fiai helyett nemcsak a saját, de szintén bevonult vejének gazdaságát is vezeti a a mezőgazdasági munkára beosztott 12 hadifogoly fölött rendelkezve. Ha az üzemnek csak beszolgáltatási kötelezettségeket kellene teljesítenie, nem csodálkoznánk, ha sok üzemvezető túl alacsony üzemteljesítményi adatokat vallana be. De mivel a Hofkarte alapján történik az égetően szükséges üzemanyagok juttatása, a hitelek és egélyek nyújtása is, a gazda hamar belátta, hogy az alacsony adatokkal csak sajátmagát csalta meg és így áttér a pontos és megbízható Hofkarte vezetésére.

VI. A HOFKARTE KIÉRTÉKELÉSE.- AUSWERTUNG
DER HOFKARTE.-

Rány célra értékelik ki.- A kiértékelés munkájának módja és jelenlegi állása.- Kiértékelése a termelési esata munkájában.- A szaktanácsadás munkájában.- A tudomány szolgálatában.-

Megismerkedtünk a Hofkarte szerepével a gazda és a RNS hivatalok életében, adminisztratív feladatkörével, gyakorlati eredményeivel, illetve hibáival, de tulajdonképeni feldolgozásáról a köz és az üzem érdekében történő kiértékeléséről még nem volt szó. A hadigazdálkodásban betöltött szerepével kapcsolatban említettem meg, hogy a Hofkarte a termelés-esata feladatainak megoldására született meg. Hogy a logikai sorrenddel ellentétben mégis először háborús feladataival foglalkoztam, azt azzal indokolom, hogy a kiértékelés munkája elsősorban békefeladat, mely 1937 - 1938-ig szépen haladt, de azóta csaknem 100 %-ban szünetel és jelenleg semmi jelentősége sincs. Meggyőződésem azonban, hogy a Hofkarte jövője csakis ehhez a munkakörhöz való visszatéréssel képzelhető el és ebből fejleszhető tovább a gazda javára.

Mit értünk Hofkarte kiértékelés alatt? Az adatok szakszerű feldolgozását, csoportosítását, tanulságok levonását és azok hasznosítását az ellátás-gazdálkodás, a szaktanácsadás, a gazdanevelés és gazdaképzés végül a tudományos munka és kutatás céljaira.

Mi történt eddig a Hofkarte kiértékelés terén? A kitűzött szép célokat sehol sem érték el, a háború itt is keresztülhúzott minden számítást. Jobban, mint bárhol érvényesül a kiértékelésnél az egyéni ambíció vagy szorgalom. Sok helyen az 1937-ben elrendelt munkáknak még ma sincs semmi nyoma, másutt pedig már a Hofkarte bevezetése előtt foglalkoztak kiváló munkaerők az agrárstatisztika adatainak kiértéke-

lésével és ezt a rendkívül hasznos munkát a mai mostoha körülmények között is folytatják. Először is őszinte elismeréssel kell adózni a körzeti mezőgazdasági iskolák /LWS/ munkájának; mint mindenben, ezen a téren is a munka oroszánrészt vállalják és talán kevesebb hangoskodással és propagandával, de annál több szakértelemmel és kitartással dolgoznak; ők az ellátásukat tulajdonképeni hősei. Ők "hatolnak be" a szaktanácsadás révén legmélyebben az üzembe, ahová a KBS sohasem jut el, csak ellenőrző munkát végez. Ezért indokolt a jövőben az egész Hofkarte apparátust áttenni a Kreisbauernschaft-ról az iskolákhoz; a Hofkarte nyilvántartást és kiértékelést egyaránt. De térjünk rá az eddig végzett munkára a Hofkarte kiértékelés eddigi eredményeire. A kiértékelésnek elsősorban az Erzeugungsschlacht látja hasznát, a szaktanácsadás révén. Egyelőre még nem sikerült egységes országos kiértékelési formát találni, úgyhogy minden LBS másképp intézkedik erről az iskolaigazgatók és tanácsadókhöz szóló köriratában. Az iskolaigazgatók kötelesek ugyanis munkatársaikkal a kiértékelést elvégezni az LWS-n, erre a célra megkapják a KBS-ok Hofkarte leiratait. /Ebből is látszik, mennyivel jobb lenne, ha nemcsak a kiértékelést, de az egész Hofkarte apparátus munkáját a LWS-nál végeznék - munkamegtakarítás !/ Az egyes iskolaigazgatók a kiértékelés statisztikai ábrázolását különbözően oldották meg; sok érdekes és eredeti statisztikai anyagot láttam mindennél, amiből nyilvánvaló, hogy most folyik a széleskörű kísérletezés az országos tervezéseknek legmegfelelőbb ábrázolási rendszer megtalálásáért. Közös vonás a kiértékelés munkájában: tabellák felfektetése községenként és körzetenként, átlagértékek kiszámítása és feltüntetése, majd a termelés különböző területeire kitűzött célok eléréséről tudósító színes térképek kidolgozása. /pl. a Kassel-i LBS területén: az iskolák 4 tabellát töltenek ki a Hofkarte-k alapján: 1/ Kreis-karte / összehasonlító ábrázolások községenként vetésfelület, állat-

szám stb-ről, iskolázás, tanácsadás és gazdagyalési előadások céljaira, 2./, 3./ Célelörést százalékban mutató táblák községenként, illetve körzetenként nyolc gazdasági szempontról. 4./ Táblán 20 üzem négy éven át tartó összehasonlítása mindenben. Az 1./ táblák sok helyen elkészültek, de a 2./, 3./ 4./ táblákat már csak egy-egy helyen láttam és ott is nem a Hofkarte-k alapján fektették fel őket, hanem az iskolaigazgatók megbízható magánygyűjtései alapján./ Néhány helyen összehasonlításokat végeztek az iskola mintagazdasága és a községi, illetve körzeti átlag között. A kiértékelések végén u.n. gondolkodópontokat iktattak be, esetleges átállításokról, amik érdemesek lennének! /pl. a szántóföldi takarmánytermelés kiterjesztése stb./

A Hofkarte kiértékelése tehát nem más, mint a benne foglaltatott szám adatoknak meghatározott terület vagy nagyságegységekre vonatkoztatása a szaktanácsadás megkönnyítésére. Az adatsoportosítás községenként az azonos üzemviszonyok, illetve ezeken belül üzemnagyságcsoportok szerint történik; így közép és összehasonlítóértékeket nyerünk, melyeket az üzem és a község mezőgazdaságának irányítására egyaránt felhasználhatunk. Különösen beváltak a legfontosabb üzemgazdasági összefüggésekről készített összehasonlítások /kapások százaléka a szántóterületben, szántóföldi takarmánytermesztés kiterjesztése, köztesművelés, takarmánytermőterület számcsállatonként, tejgasdaság takarmányalapja stb./ A tejellátás megszervezése, a hivatalos tejellenőrzés is teljesen a Hofkarte adataira támaszkodott /tehénszám, termelt tej tehénre eső átlaga és összessége/. A tapasztalt tanácsadók sok esetben - feltéve, ha ismerős a helyi viszonyokkal - a Hofkarte számadataiból egyenes következtetéseket is vonhat le: pld lehetséges-e az olaj és rostnövénytermelés kiterjesztése, szóba jöhet-e a lucerna vetésterületének kiszélesítése a vöröshere rovására, hogy a gazdaság-

ban termelt trágya kezelése megfelelő-e, hogy a Koppel-legelők száma és nagysága gazdaságos-e az üzemre, és így tovább.

A Hofkarte szerepe a termelés-csatában a legpraktikusabb. Az ES munkaerői megbizottak /ehrenamtliche/ és hivatásosak /hauptamtliche/. Eöbbiek a Bauernschaftok megbizottjai. /Körzetenként: 1 Es meghatalmazott 7 specialista segéderővel - Fachwart - illetve falunként 1 Ortshofberater./ A hivatásosak a gazdasági iskola igazgatója és tanítói. A körzetben az iskolaigazgató tekintendő a termelés-csata vezérének. A felsoroltakon kívül állnak az állattenyésztő hivatalok /5 körzetenként/ és a zöldmezőközpontok /2 körzetenként/. A termelés-csata egész feladatkörének központja a mezőgazdasági iskola, ahol a Hofkarte-k statisztikai kiértékelése történik és ahol a tanácsadás szerve is van. Hogy a Hofkarte szerepét az ES-ban megismerhessük, végigkísérjük a legjobban vezetett LBS, Sachsen erőfeszítéseit a termelési csata érdekében, különös tekintettel a Hofkarte statisztikai kiértékelésére. A tervszerű üzemi tanácsadás megszervezésének itt is ez volt az alapelve: az ES-célja a sokoldalú egészséges szerkezetű és maximális teljesítőképességű üzem. Ez csak úgy valósítható meg, ha az üzem új szempontok szerint szervezi meg egész életét és fontos ujtásokra is elszánja magát. Szászország gazdái számára a 4 éves tervet szem előtt tartva a fontos mezőgazdasági cél elérését tüzték ki elsőrendű feladatul és ennek érdekében történt meg a Hofkarte-k tervszerű kiértékelése is. /Ez volt az első eset a Hofkarte kiértékelés alkalmazására egy nagyobb területre; kb 2500 község adatainak alapján/. Elsősorban e a feladat szem előtt tartásával dolgozták fel táblázatokban és színes térképeken a Hofkarte-kat. A a feladat a következő volt: /zárójelben az elérendő cél van feltüntetve/.

- 1/ A talaj megvizsgálása mészre /az egész mezőgazdaságilag használt területre./
- 2/ A talaj megvizsgálása Kálira és foszforra minden üzemben /nem az egész gazdasági területre/.
- 3/ Minden üzem rendes trágyateleppel rendelkezzen.
- 4/ A köztestermelés kiterjesztése /termelési vidékenként a szántó különböző százaléka a cél, a fekvés magassága szerint./
- 5/ Silo építésben 3 m^3 zöldtakarmánynak való tér jusson egy tehenre.
- 6/ Minden üzemben legyen burgonyaverem, illetve silo.
- 7/ A szénaszáritás állványokon történjék /a szántóföldi takarmányfelület és a rétek egyharmadában./
- 8/ Növendékállat kifutók, illetve legelők /minden üzemben./
- 9/ Évi tejtermelés tehenenként piros-tarkánál 2500 kg, lapály-marhánál 3000 kg.
- 10/ Juhtartás kiterjesztése /az üzemek 80 százalékában kell hogy juhtartás legyen./

Ezek a célok és feladatok minden üzemben végrehajtandók. Az országos parasztvezetőség tudatában volt annak, hogy a kitűzött célok csak a gazdasági szaktanácsadás számára birtak értékkel és ezért tudományos mértékkel nem mérhetők. A mellékelt ötszintű térképek ábrázolni kívánják a kitűzött cél elérési mértékét Sachsen LBS területén minden kerületben és ezáltal bemutatják a Hofkarte kiértékelés gyakorlati hasznosításának érdekes formáját. Tájékoztatásra minden üzemvezető a Hofkarte kiértékelés nyomtatott tájékoztatóját kapta kézhez. Az ellátási csata állásáról a Hofkarte kiér-

tékelés egyetemes munkája minden üzemvezetőt és helyi vezetőt megtanította arra, hogy üzemének, illetve községének melyik részében keresse a hibát, hogy hol vannak azok a hátráltató szempontok, amelyek a gyengébb eredményt okozzák. Mint már mondtuk a Hofkarte célja csak akkor valósul meg, ha kiértékelik. A kiértékelés viszont csak akkor éri meg az általa okozott hatalmas munkatöbbletet, ha a kiértékelési anyagból helyes következtetéseket vonunk le az üzemvezetés mikéntjére. Érdekes volt megfigyelni azt a hatást, melyet a Hofkarte színes térképekbe való kiértékelési anyaga a gazdaggyűléseken, gazdavezető összejöveteleken okozott. Az összehasonlítási lehetőségek a kerületek között a kölcsönös kritika és a községek közti vetélkedés az egészséges fejlődést szolgálták. Természetes, hogy ebben a munkában is voltak hibák, melyeket a munkát kezdeményező Landesbauernschaft őszintén be is ismert, kéréssel fordulva tudományhoz és praxishoz a vázolt eljárások megjavítására, illetve leegyszerűsítésére. A hivatásos és megbízott gazdatanácsadók egyaránt felelősek voltak a határozott feladatok végrehajtásáért. Ennek a rendszernek a bevezetése óta az országos parasztvezetőség tiszta képet kapott minden egyes gazdaság üzemgazdasági viszonyairól, azonkívül évről évre egy ellenőrzési lehetőséget kapott kézhez, mely egyértelműen megmondja, haladás vagy visszaeséssel van-e dolgunk. Évről évre minden üzemvezető kerületének összes községeiből kézhez kapja a nyomtatott eredményeket, tehát követni tudja és követnie is kell a parasztvezetőség célkitűzéseit. Ez a közös gondolkozás közös megfigyelés és közös cselekvés biztosítja a sikert.

A gazdasági szaktanácsadás különböző összejöveteleinél gyűléseken, fénykép és filmelőadásokon, körutazásoknál, kirándulásoknál

Lehetőleg minden községet érintve a tanácsadók a gazdákkal közösen tanulmányozták át a Hofkarte szakmunkaerő és segédeinek ügyes színhatásu térképeit és ilyen alkalomkor a más gyűléseken meg sem mozduló parasztok közül 80-100százalékos látogatási részvételt jelentettek. A Hofkarte kiértékelés egy más, ettől egészen eltérő kiértékelési módjával Peine gazdasági iskolájában ismerkedtem meg. Dr. Bender, az iskola kiválóigazgatója, egyben a körzet gazdatanácsadója, autóján körülvitt kerületében, hogy minden községében megnézhessem a termelési csata keretében körzetére kiosztott különleges feladat: korszerű istálló trágyatelep készítése végrehajtását. Felkészültségére jellemző, hogy tanácsadói hivatalában hatalmas fotoalbumokat mutatott be több száz művészi fényképpel, melyek mindegyike különböző állapotú, különböző intenzitásfokot jelentő trágyatelepeket ábrázolt. A Hofkarte kiértékelő munkájában az üzemet próbálta kiemelni, megvizsgálni, hogy az üzem teljesítménye megfelel-e a falu átlagának és a termelési csata követelményeinek. Amint a tuzrajzos melléklet mutatja, azonos sémára dolgozta fel az üzemeket és községeket egyaránt. Így a disszertáción mellékleteként szereplő rajz egyszerre 15 más üzem hasonló nagyságu ábrázolásával van felfektetve egy falitérképen, melyet elvisznek a megbeszélő estre, illetve parasztgyűlésre. Az üzemek számokkal vannak jelölve, csak a község van megadva. Így minden gazda őszinte érdeklődéssel figyeli a tanácsadó előadását, aki az üzemek természeti viszonyaiból kiindulva végez összehasonlításokat a községi átlag és azonos alakú üzemek között. Községenként több falitábla /1.50 x 2 m/ van kidolgozva, mindegyiken 9 üzem, a közepén a községi átlag. A rajztechnikailag is tökéletes kidolgozásu szemléltető térképek négy munkaerőtől lettek elvégezve,

akik nem voltak kizárólag ezért szerződötve, hanem mint okleveles gazdák nagyrészt magánpasszióból, akkor mikor éppen ráérték, foglalkoztak vele. A hatalmas munka a községi térképeken kívül, a körzet földrajzi térképére is rávezettetett, ahol a különböző termelési típusu üzemek, valamint termelési vidékek is ábrázolhatók voltak. Mivel Peine kerülete déli részében a legmagasabb értékelésű német földekhez tartozik, /Braunschweiger Bürde/ ezen a vidéken a lehető legintenzívebb gazdasági üzemek találhatóak, úgyhogy egész Hannoverban a Peine-i kerület vezet a terméseredményekben. Errőlkülönben a mellékelt térkép üzentípusainak tanulmányozásával /1. helységnév aláhuzás típus szerint/ is meggyőződhetünk a cukorrépa és a kapások nagy vetésterülete alapján.

Az egész Birodalomra egységesen alkalmazandó Hofkarte kiértékelésitervet a Hofkarte-t kitervező Schnepfer dr. dolgozta ki, ennek bevezetése és nyomtatott térképeken való felfektetése értékes terv a béke gazdaságirányító ténykedéseiben. Schnepfer dr. a kerületeket "Produktionsgebiete" azonos termelési körülményű területek szerint csoportosítja. A körzet térképén/a különböző szempontokat egy-egy térképen/ a kiértékelt Hofkarte-k alapján beszámol a következőkről: termelési terület, zöldmező a mezőgazdasági hasznos felület százalékában, gabonatermelés szántószázalékban, búzatermelés százalékban, rozstermelés szántószázalékban, téli árpa termelés szántószázalékban, köztes termelés szántószázalékban, takarmány-erjesztő szénmosálatonkénti köbméterben, zabtermelés szántószázalékban, tavaszi árpa szántószázalékban, kapástermelés szántószázalékban, burgonyatermelés szántószázalékban, cukorrépa-termelés szántószázalékban, vöröshere-termelés szántószázalékban, lucerna termelés szántó-

százalékban, kendertermelés száztószázalékban, tejelő tehénállomány
100 hold mezőgazdasági haszonfelületként, ösztakarmányfelület
számosállatonkénti holdban, zöldtakarmányterület számosállatonkénti
holdban, szálastakarmány terület számosállatonkénti holdban, juh-
állomány 100 hold mezőgazdasági haszonfelületként, sertésállomány
100 hold mezőgazdasági haszonfelületként, kifalazott burgonyavermek
köbcentiméterben, baromfi állomány 100 hold mezőgazdasági haszon-
felületként. A térképek eredményeit falunként és üzemként oszlo-
pos táblázatokban állítja szembe és a nyert példákból világosan és
üzemtanilag is igazolva megállapítható az egyes üzemek teljesítme-
nyeinek és szerkezetének gyakran tetemes különbsége ugyanazok a ter-
melési körülmények között. Alapjaiban mutatja be, hogy egy üzem egy-
oldalú vagy konjunkturális, illetve sokoldalú és szerves szerkezetű.
Schnepper munkássága természetesen még korlátlan lehetőségeket rejt
magában. A Hofkarte kiértékelés a Reichsnährstand hivatalos célki-
tűzéseinek megfelelő feldolgozásokon kívül /termelési adata, gazda-
tanácsadó/ közvetlenül is hasznosítható a tudományos munkásságának.
Igy pl. kiválóan alkalmas disszertációk alapjául /üzemstatistika,
üzemtan, agrárpolitika, gazdasági földrajz/. Tudományos célokra fel-
használható átlagértékek kiszámítására; igen sok hasonló szerkezetű
üzem megvizsgálása és természetesen egy békéév eredményei szükségesek,
mivel az így nyert számok sok /a Versuchsring-ek számításai szerint
25/ évre meg kell hogy tartsák érvényességüket. /Egy birtokban levő
mezőgazdasági üzemtan disszertáció a Göttingen-i egyetemről Seedorf
professzornál benyújtva 4 csoportban 3700 megvizsgált üzem eredmé-
nyeiről tudósít a legrészletesebben./ Jelenleg a Hofkarte tudományos
kiértékelése szünetel.

VII. A NÉMET MEZŐGAZDASÁG MAI HELYZETE
ÉS A HOFKARTEVÁLSÁG.-

Hofkarte vagy Betriebskarte ? - A nemzetiszocialista üzemtan. -
Az agrártudomány válsága.- A "Hof" jelentősége és fogalma.- A RNS
eredményei és hibái. - A német mezőgazdaság főproblémái ma. - A német
paraszt. - Paraszt és RNS. - Gazda és agrárstatisztika. - Gazda és
állan.-

Már a Hofkarte definíciójánál említettem, hogy mennyire fontos
a német elnevezés helyes értelmezése a pontos lefordításon kívül. Az
elnevezés fordítható gazdasági lap, paraszt-udvar lap, gazdalap, ma-
jorsági lap, üzemi lapnak egyaránt. Nem nagyon szerencsés elnevezés,
mivel a Hof fogalom már ki van sajátítva az Erbhof-ra. Maga a Hofkarte
kitervezője is elégedetlen e névvel, szerinte az ember önkéntelenül is
családi krónikát képzel el alatta, nem pedig a józan értelmét: az
üzem ellenőrző lapját. A tervezettkor, 1936-ban még "Betriebskarte"
volt a neve és Schnepfer Dr. üzemi lapnak is szánta, de Berlinben ezt
politikai szempontok miatt Hofkarte-ra változtatták át. Az elnevezések
közti alig hajszalnyi különbség kicsiben tükrözi vissza a mai német
mezőgazdasági rendszer elsőszáma problémáját: a politika és a tudomány
divergenciáját; a nemzetiszocialista agrárpolitika "aktivistáinak" és
a mezőgazdasági üzemtan "theoretikus"-ainak mélyreható ellentétét. Nem
kívánok politikai kritikát gyakorolni, mert ez nem tartozna a témához,
ezért a tárgyilagosság síkján maradva csak azt szeretném a fenti ellen-
tét-elmélethez hozzáfűzni, hogy az "aktivisták"/Konrad Meyer, Darré,
Arthur Schürmann, Max Schönberg, Herbert Backe/ma még csak reform-
tervekre és elgondolásokra hivatkozhatnak, míg a "theoretikusok"
/Aereboe, ~~Seedorf~~, Seedorf, Sagawe, Brinkmann, Münzinger/ évtizedes tu-

dományos és gyakorlati eredményeket mutathatnak fel. A nemzeti-
szocialista világnézet alapelve: a közérdek mindenben előzze meg az
önérdeket - nem fért össze az üzemen-tudomány Aereboe meghatározta
irányával, mely az üzemet állítja előtérbe, kizárólag a jövedelmezőség
szempontjai szerint. Az üzemen természetete szerint individualisztikus
tudomány és mint ilyen heves reakciót kellett hogy kiváltson maga ellen
az új rendszerben. Ez megnyilatkozott azokban az egyéni és túlzó állás-
fogalásokban, melyek még az üzemen létjogosultságát is kétségbe von-
ták és a Betriebslehre fogalmát Betriebspolitik /M. Schönberg/ illetve
Nutzungslehre /Schürmann/ tárgykörökre bontották fel. Általában azon-
ban az új üzemeni felfogás igyekezett kapcsolatot tartani a korábbi
szempontokkal, de alárendelte őket a közösség és a nemzet céljainak.
Rhuland tanításaira alapozza felfogását, aki szerint a termelési ered-
mény elsősorban az emberi munkára vezetendő vissza, nem szabad tehát
a földértéket materialisztikusan túlbecsülni; az üzemenvezetőjének -
a nemzeti föld és egyben a "nemzettel örök" - mindinkább előtérbe kell
lépnie. A nemzetiszocializmus közgazdaságilag az egyéni kezdeményezést
akarta összhangba hozni a közösségi beavatkozással. A liberális felfo-
gás a tőke kamatozását nézte elsősorban és az üzemen eredményességének
a nyereség /Rente/ volt a mértéke. A parasztüzemenekben így főleg az
Erbhofok-ban a Rente /pénzjövedelem/ nem olyan fontos, de mégsem nél-
külözhető, mert csak általa állapítható meg, hogy nem csökken-e az
üzemen tőkeállománya és így a nemzet vagyona. Mivel a parasztgazdaságban
a tőkénél fontosabb tényező a családtagok munkacereje /Familien- und
Betriebselgene Arbeitskräfte/ intenzívebb műveléssel igyekeztek ezeket
minél több munkában alkalmazni, ami szükségszerűen a nyershozam növe-
léséhez vezetett. A Rohertrag lépett a Reinertrag - üzemen - helyébe.
"Az új üzemen a gyakorlatban az egyéni érdekek rovására áldozatokat

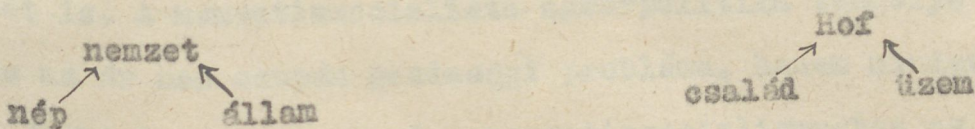
követel a közösség érdekében. A jövő fogja megmutatni, hogy mit szólnak ehhez az üzemek tulajdonosai, ha a kényszerűség folytán több eldöntést kell hozniuk, mint amennyi nekik kellemes és hogy miképpen alakul ez esetben a nyershozam, azaz a termelés. Más szóval: nem fogja-e az üzemtan mostani elközigazdaságiasítása előmozdítani a közigazdaság elüzemesedését?" /Ihrig Károly dr., Magyar Gazdák Szemléje 1937 október, 506. oldal/. Juhos Lajos helyteleníti azt a felfogást, mely kétrésze bontja az üzemtan tárgyát; szétválasztja a mezőgazdaság üzemi problémáit az "ember problémáitól. Ezt Juhos ok nélküli, értelmetlen zavaró jelszógyártásnak tartja. Szerinte felesleges az üzemtan mellé más tanokat illeszteni /Nutzungslehre, Betriebspolitik/ és annak rendkívüli jelentőségét csökkenteni: "A mezőgazdaság üzemi kérdései nagy vagy kisüzemben egyaránt azonosak a jövedelem problémáival. Az üzemtan arra tanít, hogy sohasem a legmagasabb jövedelemre, hanem mindig csak a tartósan kigazdálkodható hozadéokra törekedjünk, ami azt is jelenti, hogy ne áldozzuk fel a jövőt a jelen érdekében. Mikor relative magas és tartamos jövedelemre törekszünk, vajjon nem az embert óhajtjuk szolgálni?" /Magyar Gazdák Szemléje 1938 április 162. oldal/.

A mezőgazdaság tudomány na Németországban hatalmas átalakuláson megy keresztül, az új tudomány rendszere azonban még a vajadás állapotában van. Vizsgálódásainkra ^{érdekese} ~~érdekese~~ K. Meyer azon megjegyzése, hogy "a vezéreszmék és alapelvek, melyek a tudomány lényegét és módszerét döntően jelölik meg, nem a tanszékek békés magányában, hanem a politikai küzdelem színhelyén találhatók meg! Az új tudomány a népi közösség életformájának képét kell hogy magán viselje!" /Rational liberale oder nationalsozialistische Landwirtschaftswissenschaft? 1935. - 1. oldal/. A német felfogás a személyi érdemet mindenben közhasznú teljesítménye alapján értékeli. /Leistungsprinzip/. Mégis fon-

tos az üzemek magángazdasági szempontból vett kivizsgálása már csak azért is, hogy a gazdaságok közérdekű áldozathozatalának mérve megállapítható legyen. A járadékelmélettel /Rente/ először Darré fordult szembe "A vér és föld új nemessége" című munkájában; üzemtanilag Max Schönberg berlini egyetemi tanár igyekezett megdönteni "Zum Problem der Rente" című kiadványában. Meyer szerint a cél a régi mezőgazdaság tudományt - "ami egy szűkreszabott szakkörnek korlátolt és csak praktikus haszonra irányított problémáját jelentette" - megszüntetni és azt az összpolitikai célkitűzés síkjára átállítani /Gleichhaltung/. Ezáltal a tudomány elveszti "ipari" jellegét, minthogy egy politikai tudomány sohasem lehet "ipari tudomány". /K. Meyer: Rational liberale... 4-5. oldal/.

Az új világszemlélet szöcsöve az 1933-ban megindított "Forschungsdienst" című folyóirat Meyer és Schönberg szerkesztésében, míg az üzemtan ellentétes véleményen lévő művelői Aereboe deduktív iskolájában csoportosultak, de mesterük elhunytá óta /1941/ kevés alkalmat találtak ellenvetéseik közzétételére. A mai helyzetre találó Kulín Sándor megjegyzése: "Thünen egykori megállapítása ismét beteljesedik: az igazság kedvéért felednünk kell azt, amit már megtanultunk..." /Magyar Gazdák Szemléje 1940. június 175. oldal/. A mezőgazdaságtudomány és a nemzetiszocializmus viszonyát kíséreltem meg röviden összefoglalni egyrészt a német hivatalos állásfoglalást jelentő kiadványok, másrészt kivülről elfogulatlan szakértők bírálatának legfontosabb kitételeiből. A Hofkarte szerepét, jelenlegi sikertelenségét és jövő feladatait csak az elmondottak alapján érthetjük meg; ezért foglalkozom a következőkben részletesen az új üzemtani irány elgondolásaival is Schönberg: "Aufstieg und Formung der Landwirtschaft durch den völkisch-politischen Betrieb" című tanulmánya alapján. /Forschungsdienst 1939. 4. füzet 271-314. oldal/. Abból indul ki, hogy

a Hof nem üzem, hanem a nemzet sejtje ! /1. Schnepfer dr. a Hofkarte kitervezőjének megállapítását: "az eredetileg Betriebskarte-nak szánt üzemi lapból Hofkarte lett; megint feláldoztak egy jó fogalmat egy hangzatos jelszó érdekében!" / A mezőgazdasági üzem "mint munkasejt a vér és föld eszméjén át munka és életsejtté formálódott a népi állam szintézisének természetes következményeként". A "Hof-eszme" legyen a kiindulópont az egész agrárrendszer új szervezésére és ennek a "Hof-gedanke"-nak szellemében kell megindítani az űzemtudomány /Betriebswissenschaft/ átállítását illetve újáformálását. Schönberg maga is elismeri, hogy ma még kevesen vannak, akik megértik ezt a gondolatot, mert: "sokaknak az idősebbek közül a Hof eszme idegen és érthetetlen dolog, azok táborá pedig, akik az eddigi űzemtani felfogásnak önszántukból és egyenes őszinteséggel hátat fordítottak /Schönberg és Meyer/ csak a most felnövä nemzetiszocialista ifjuság soraiból fog rekrutálódni..." Általában a Hof és Betrieb fogalmát egynek szokták értelmezni olyképen, mint a nép és állam /Volk - Staat/ fogalmát. A különbségre az alábbi ábra kíván rámutatni:

A Hof tehát az üzem és a család fejlődésének tetőfoka, mely akkor valósul meg, ha "a paraszti család egybeforr az életformáinak megfelelően kialakított üzemmel." Nem tévesztendő össze az Erbhof fogalmával. Ez a felfogás az űzemi események megítélésének teljes és nem részleges átalakulását jelenti. Ezek az űzemi események többé már nem a szervezési, technikai és gazdasági erők ősszeműködésére szorítkoznak, hanem a "munkatermelési és életteljesítmény"-ben /Arbeits- und Lebensleistung/ nyernek kiegészítést. Példák a munka vagy termelési és az

életteljesítmény fogalmának megvilágítására: Délnémetország hegyvidékein az üzemek kicsinyisége a munkateljesítményt, Keletporoszországban az üzemek túlnagy kiterjedése az életteljesítményt hátráltatja. A nagyüzennél az egyoldalú termelési ill. munkateljesítmény, a kisüzennél az egyoldalú és ezért mégsem teljes életteljesítmény akadályozza tartósan az üzem Hof-á való felemelkedését. A népnek, mint a föld főtulajdonosának joga van arra, hogy az üzentér /Betriebsraum/ nagyságát oly módon válasszák ki és mérjék fel, hogy az így kifejlődő Hof fennmaradása és általa a városoknak /közösségi és alkotási központok - Gemeinschafts und Schaffenszentren/ élelmiszerrel és emberutánpótlással való folyamatos ellátása biztosítva legyen! "Nagybirtok és kisbirtok azonban nem egyéb a népi szervezet történelmi érlelmeszedésénél. Szerencsére egy nép életében ilyen betegségek gyógyíthatók!" Ezekkel a szavakkal fejezi be Schönberg Hof-kialakítási teoriáját. A fejlődés első állomása szerinte a mai rendszer állama, a második etapa a megvalósítandó népi állam illetve mezőgazdaságilag a ma üzeme és a holnap Hofja. Erre az elgondolásra építi fel az igazságos árképződés elméletét is. A nemzetiszocialista agrárpolitika tengelye az árkérdés. Szerinte az ár nem csupán gazdasági probléma, hanem mindenekelőtt politikai és biológiai is, mert a nemzetiszocializmusban az ármegállapítás nem elkülönült költségszámításokon, hanem az össztermelésen, munka és életfelértékelésen alapszik. Az ár tehát a Hof összteljesítményének az értéke legyen, ezért úgy határoztassék meg, hogy az üzemvezető munkásait fizetni, termelőeszközeit beszerezni, gyermekeit kellően nevelni tudja, maga és családja gazdához /Bauer!/ méltóan élhessen, alkalmazottait méltányosan díjazhassa. A tőkeképzés biztosítassék a produktív befektetések eszközlésének lehetőségéig. Az igazságos ár lényegesen függ az üzemnagyságtól is, csak akkor érheti el egy gazdaság, ha a birtok sem túl kicsi, sem túl nagy. A Hof eszme agrárpolitikai alaptétele: lassu

fejlődés útján a szélsőértékek leszűkítésével az igen apró és igen nagy üzemekből életképes Hof-ok alakuljanak, melyek elsők a munka és biológiai teljesítményekben, a legegészségesebb szerkezetűek és ezért nemzetgazdaságilag és politikailag egyaránt kívánatosak.

A Hof-elgondolást azért ismertettem ilyen részletesen, mert Schönberg tanulmánya az új mezőgazdaságtudományi szemléletnek legpregnansabb képviselője. Egyaránt elénk tárja a nemzetiszocialista üzemtánn és agrárpolitika célkitűzéseit, melyek a német agrárszervezet háború utánra tervezett átszervezésénél /Neue Agrarverfassung/ megvalósulnának. Semmikép sem érzem magam feljogosítva bírálatot mondani a fent ismertetett programról, mivel annak csaknem minden pontját számunkra, üzemtánn tanult gazdákra részben érthetetlen megfogalmazásu, részben a tudományban eddig nem használt fogalmakkal operáló, legfőképp pedig még a teoria stádiumában levő, minden gyakorlati alkalmazástól, praxis adta igazolástól távolálló elgondolások lefektetése. A nemzetiszocialista mezőgazdaságtudomány nagyrészen azonos célkitűzéseket tükröző művek között a legfontosabbak a következők: K. Meyer: Landvolk im Werden 1941., A. Schürmann: Deutsche Agrarpolitik 1940., A. Schürmann: Nutzungslehre 1940., továbbá a Schönberg kiadásában: Hof und Betrieb című sorozatban megjelenő u.n. sárga könyvek: Arbeit und Arbeitsverfassung in der Landwirtschaft 1935., Grundfragen der Organisation von Hof und Betrieb 1941., Zum ländlichen Sozialproblem 1941., Raum und Intensität im Landbau 1942., Betriebspolitik 1942., valamint a mai német mezőgazdaság nagy gyűjteményes műve, a "Gefüge und Ordnung der Deutschen Landwirtschaft" 1931. /szerk. K. Meyer. / Ezek megemlítését, ha ez nem is tartozik közvetlenül a tárgyhoz, fontosnak tartottam, mert belőlük ismerhető meg részletesebben a nemzetiszocialista mezőgazdaságtudomány. Megismerkedve az eszmei ill. tudományos alappal, vegyük most sorra vázlatosan a német mezőgazdaság mai

problémáit; melyekből a Hofkarte született, melyeken segíteni a-
kart, illetve segíteni fog a jövőben.

Ha agrárjogilag nézzük a német mezőgazdaság irányításá-
nak mértékét azt látjuk, hogy a "magánbirtok nincs többé az u.n. "Szo-
ciális záloggal" terhelve, de a földtulajdon fogalma korlátozva van
a közösség kívánalmai és szükségletei szerint. A RNS elvből nem avat-
kozik az egyes birtokosok gazdálkodásába egyénileg, de kiterjedt ellen-
őrzési rendszerével mindenütt ott van" /C.v. Dietze freiburgi tanár
1938. évi előadása Kanadában a Nemzetközi Agrártudományi értekezleten/

Ha a Reichsnährstand munkáját és eredményeit akarjuk el-
bírálni, ma már 10 éves tapasztalatgyűjtés áll rendelkezésünkre. Meg-
ítélésénél sohasem szabad megfeledkezni arról, hogy a régi szerves fej-
lődési gazdaérdekképviselőkkel ellentétben /melyeket a RNS felosz-
latott és magábaolvasztott/ "a Reichsnährstand felülről lett ráültetve
a mezőgazdaságra, de alul az alapok még gyengék, új az egész építvány
és alig hogy megindult, alapjaiban rázta meg és tette próbára a hábo-
ru." /Seedorf prof. előadásából/. Köztudomásu, mint köszönet a német
mezőgazdaság az 1933-ban feloszlott gazdasági egyesületek, kamarák,
gazdaegyletek és a mezőgazdasági tanács sokévtizedes eredménydus mun-
kájának. A mezőgazdasági kamarák Landesbauernschaft-á való átalakítása
esetleg még indokolt volt, de akárhány gazdával/csak beszéltem - paraszt-
tól egyetemi tanárig - kivétel nélkül azt a pótolhatatlan kárt hangoz-
tatták, mely a német mezőgazdasági életet az egyesületek, így elsősor-
ban a patinás Deutsche Landwirtschaftliche Gesellschaft elhamarkodott
feloszlata révén érte. Egyszerűségében is találó megjegyzést hallotta
erre egy parasztgazdától: "Wir schütteten das Kind mit dem Bade aus!"
Az úszóalapon realia alapjaitól eltávolodott állami agrárpolitika ered-
ményekép 1933-1939-ig a német mezőgazdaság kb másfél millió embert
vesztett az egyre nagyobb méreteket öltő városköltözés /Landflucht/

következtében és ezáltal a falu a legkritikusabb helyzetbe jutott teljesítményileg és biológiailag egyaránt; a mezőgazdasági munkáshiány csak külföldi munkaerővel illetve átmenetileg a hadifoglyokkal volt leküzdhető. Az a hivatalos felfogás, hogy az úzentan nem más, mint alkalmazott agrárpolitika, alaposan bizonyította tarthatatlanságát. 1933-1942-ig az agráröllő 30 %-ra tágult, a mezőgazdasági termelvények indexeszmai keveset, a készáruké 10 %-al többet, míg a konzumcikkeké 30 %-al emelkedett. A gazdáknak évi 4 milliárd RM jövedelmük hiányzik, amióta "hadajüzentek a Rente-nek". Régi parasztmondás szerint nem lehet Németországban a városiak ellen kormányozni. A totális államvezetés sem tudta kiküszöbölni a 60 % város lakó népesség gazdasági túlsúlyát. /Seedorf/

Mindaddig nem lesz megállítható a városbatódulás, míg az ipari munkásság 30 %-al magasabb bért kap a mezőgazdasági munkássalnál és ezenfelül fogyasztási szükségleteit még maximált áron is kielégítheti. Ma ez a német mezőgazdaságnak és a német népi életnek egyaránt rákfenéje és legsúlyosabb problémája. Seedorf prof. a városbatódulást Landflucht helyett "Landvertreibung"-nak nevezi:

o Falu → □ város = Flucht; ehelyett: → o falu → □ város = a rendkívüli viszonyok kergetik el a falu legjobbait... Az első cél: megtartani a parasztek fiait a földnek; a második: biztosítani falun is a szociális felemelkedés megfelelő lehetőségeit. A hivatalos agrárpolitika első intézkedéseivel akarata ellenére a Landflucht "kerítőtőjévé" vált /a birodalmi munkaszolgálat a falusi lányokat kiszakította otthonukból: az eredmény az, hogy nem akarnak hazamenni Bauerinnek, tekintve, hogy ma ez a legnehezebb és munkával legjobban talterhelt hivatás. Ehelyett városi elárusítónők lesznek./ A hivatalos agrárpolitika elrendelte mezőgazdasági munkásképzés illetve munkásvizsga szintén kétélű fegyvernek bizonyult: a tanult munkás, ahogy kinyílt

a szeme, egy-kettőre otthagyták a mezőgazdaságot. Valamire való német gazdafiú semmi pénzért sem maradna falun, ha csak nem Erbhof-örömlényes. A falusi kézművesség gyermekeit városi kishivatalokba küldi stb. Hogy most alig lehet kapni mezőgazdasági munkást az utóvégre érthető, de ép így volt ez a legnagyobb gazdasági prosperitás idején is, 1937-38-ban. Akkor szűgyennek, ma pedig szinte büntetésnek számít mezőgazdasági munkásnak lenni, mikor egyre több a külföldi munkaerő. Mezőgazdasági eselőd, mezőgazdasági munkás lenézett foglalkozássá lett, „épeszü, épkezláb németnek nem való”, pedig régebben csak közmegebecsülésben részesülő, a gazdával és családjával legtöbbnyire legszorosabb kapcsolatban /Gefolgschaft/ álló munkaerők voltak. Sajnos bátran állíthatjuk, hogy aki ma még a mezőgazdaságban kitartott, az vagy a legjava, vagy pedig a salakja a német emberanyagnak. A külföldi mezőgazdasági munkaerő alkalmazása egy veszedelmes félmegoldást jelent csak. Tarthatatlan helyzet pl. hogy a német gazdafiatalság lengyel béresek közt nőjön fel; ez alapjaiban veszélyeztetné a NS "Blut und Boden" eszméjét is. Ezért az egyetlen megoldás: újra németek legyenek a mezőgazdasági munkások, de méltányos bérrel és szociális gondoskodással /ne csak a városi munkásságnak jusson a Kraft durch Freude szabadidőmozgalom, az új családi ház/ megerősítve illetve ezáltal tartósan a faluhoz kötve. Jelenleg is lehetnek ugyan kötve, de szükségrendeletileg, azaz szabadulnának, apint csak tehetnék! Elsősorban megoldandó problémák a Landflucht és a mezőgazdasági munkáskérdésen kívül a parasztságok gépkészítése /Mechanisierung/, az adóterhek csökkentése, igazságos ármezgállapítás, esetleges állami subventiók, stb.-

A német mezőgazdaság nehéz és válságos időket él át; nem a háború okozta a válságot, hanem a parasztot már évtizedek óta súlyosan érintő terhek, melyeket minden jószándék és lendületes propa-

gandától hangos megindulás mellett sem tudtak elviselhetőbbé és könnyebbé tenni a nemzetiszocializmus gazdakormányzati szervei!

[A német parasztgazda elérkezett teljesítményeinek határaihoz: a parasztes család már az első világháború óta testierő-tőkéje rovására illetve gazdasága substanciájának rovására tartja el magát. Az üzemi nyereség állandó csökkenése elsősorban az üzemvezető gazdát rövidíti meg: az ő "bére" lesz évről-évre igazságtalanabb. Ma egy középgazda munkáját gazdasága egy béres /Knecht/ bérének kb a felével "honorálja" míg az agyondolgoztatott Bäuerinn egy 1/4 cselédlánnybérért dolgozik a féltucat embert eltartó saját üzemében. Melyik gazdafiumnak lesz így kedve a Hof-ot átvenni? "Ist der Bauer in Not - ist das Volk in Gefahr!"] Ez egyszer az érem másik oldala; és hogy nem önkényes megállapítás, nem politikailag elfogult vélemény, arra tanum minden német gazda, aki saját földjén érzi mindezeket a problémákat. A kétség-telenül jelentős többtermelési /termeléscsata-beli/ sikereknek sajnos nagy ára volt a német közterhekből aránytalanul súlyos részt vállaló parasztság testi és gazdasági erejének kárára. A nemzeti szocializmus irányított mezőgazdaság politikájának, -mint minden totális rendszer-nél, mely alattvalóitól rendkívüli áldozatokat követel a köz érdekében- szüksége volt statisztikailag kimutatható sikerekre, ezért csuesztel- teljesítményekre törekedett, melyeket csaknem mindig el is ért, a paraszt- ság emberfeletti munkájával. A liberál-kapitalisztikus gazdálkodásban a mezőgazdaság az iparosodás áldozata lett. Az ezen segíteni akaró nemzetiszocializmusnál pedig a sors úgy hozta magával, hogy újra csak az ipar nyomta háttérbe, ezuttal a hadiipar - /Rüstung/ kiépítés okoz- ta óriásfokú munkaerőkereslet miatt, megcsappant munkaerőkkel kellett az ország önellátását /mely 1933-ban még csak 60 % volt/ a felfokoz- zott igényeknek is eleget téve, feltétlenül biztosítani. Jélllehet a gazda volt az új rendi államban a legtöbbet teljesítő dolgozó, mégis

[], o = 1/2 54. első sorait E. E. Dwiinger: „Und die Landwirt- schaft?“ c. cikkeből vettem át, mely 1943-ban a Völkischer Beobach- terben jelent meg!

ugyszólván kizárták a minden más pályán könnyebben megvalósítható vagyonszerzésből, pénztöke-felhalmozástól. Ide vezetett a "Rente"-
ellenség... A paraszt azonban sosem lett hűtlen földjéhez /gazda-
Streik ismeretlen fogalom; még akkor is szent mikor már másé lesz a
termés/; ez a becsületes állásfoglalása tette őt a közgazdaság nos-
tohagyernekévé. A RNS visszaadta a gazdának önbecsülését, a "Bauer"
fogalommal rendjének tekintélyét és szociális helyzetét. De a RNS
mindaddig homokra fog építeni, amíg csak a parasztság munkáját gazda-
sági illetve pénzügyi téren is érdem szerint megítélni meg nem tanulja!
A legtökéletesebb Erbhof-jog, a Hof-eszme forszírozása, a legmoder-
nebbül berendezett Neubauernhof sem pótolhatja a hiányzó bevételeket.
A hivatalos agrárpolitika tehát - amint ebből is világosan látható -
csődöt kell hogy mondjon amint letér az üzemi gondolkodás, a mérlegelő
és tervező üzemen realis sikeréről.

A RNS legtöbbször és legjogosabban kritizált hibája a munka-
társai közti kettősség: a hivatalos tisztviselők és a paraszti sor-
ból való tiszteletbeli megbizottak: a Bauernführerek illetve más
funktionáriusok /hauptamtliche - ehrenamtliche Mitarbeiter des RNS/
munkája közti ellentét, melyet már a Hofkarte apparátus munkájában is
tapasztalhattunk. A helyi és kerületi parasztvezetők kiválasztásában
csak "a nemzetiszocializmus építőmunkájára való akarattal bíró gazdák"
jöhettek számításba. Az adminisztrációs munkában, gazdaellenőrzések-
nél ezek a megbizott munkaerők többnyire türethetően beváltak, de a
szakértelmet kívánó döntéseknél nem feleltek meg. Így pl. a praxis-
ban alaposan lejáratva magát ez a jelszó: "a paraszt gazdatársától
kíván szaktanácsadást kapni" Sürgősen vissza kellett térni a diplo-
májuk révén erre predestinált Wirtschaftsberaterek értékes munkájá-
hoz a paraszt-Hofberater-ek teljesen eredménytelen működése után. A

RNS munkatársainak szervezetében egyre jobban terjed és tért kér magának a "vernünftige Selbstverwaltung" megfordíthatatlanul sikeres és eredményes elve. Többen hivatkoztak velem való beszélgetések keretében a magyar gazdaérdekképviselői szervekre, mint bevált példákra és pl. Seedorf prof. még hallgatósága előtt is részletesen ismertette a magyar gazda egyesületi életét, melyet tapasztalatból ismert és az 1933-ban megszüntetett német intézményekkel egyenlőre becsült. A német gazdák érdekképviselőitől a RNS csak "a kormány szócsövévé lett a gazdák felé és nem megfordítva". Ez magyarázza meg, hogy miért vált be a régi sokkal jobban, mint a RNS I. osztálya. Nagy érdeme viszont a RNS-nek a piacrend hatalmas és rendkívül sakrétegű szervezetének kiépítése. Itt egyedül a piacutatót kellene még tökéletesíteni, különben jól bevált, főleg a hadigazdálkodásban.

Hogy teljes képet alkothassunk a német mezőgazdaság mai helyzetéről és jövő lehetőségeiről, jellemzést kívánok adni A. Schürmann alapján a német parasztról:

Szorosan függ a Hof-ján, ezenkívül nehezen lát és ismer el mást. A Hof a parasztesalád mindene, fontosabb, mint az emberek. Ez a nyugvópont, ami átvészelt századok csapásait. A paraszt jellemzője a nyugodtság, a türelmes várakozás és a szerves fejlődésben való hit. Az évszázados egymásrautaltság elszakíthatatlan kötelékeket font közté és paraszttársai közt: Bauernschaft! Kifelé a legnagyobb mértékben zártkörű. A paraszti lét személytelen és kitartó. A falu közössége erős kötőerő. Újítás és haladás iránt bizalmatlan. Szűk látókörű. Az állam, mint hatalom, igen távol van tőle, házaszeretete inkább a Reich-en függ /Heimat-érzés/. Törvény és rendelet neki felülről jön. A hazafogalma mégis a lehető legmélyebben gyökeredzik és óriási erő kifejtésre képesíti. Szűklátókörűségének oka a paraszthoz gazdasági /üzemi/ és

társadalmi zártsága /oikos/. A parasztgazdaság önellátó és zárt, független. Legértékesebb tulajdonságai szorgalma és szívós kitartása, takarékoság, gazdaságosság szerint való gondolkodás: mindent az üzennék, magannak keveset. A XIX. század paraszttípusa már tisztán nyereségre dolgozó, számoló és kalkuláló önélel. A materiális gondolkodás szétzúzta a Hoff und Sippe egységét /szétosztás, eladósodás, elhibázott gazdálkodás/. Az individualizmus eltávolította egymástól a parasztokat és tőlük meg munkásaikat, eselődjeiket. Kezdett függni a külvilágtól /piac, közlekedés, áralakulás/. A paraszt lassan államellenes lett! Szakadék a falu és város közt. Megmozdul a parasztság saját érdekei védelmére: a baj aktiválta. A paraszt csak a saját tapasztalataitól hagyja magát vezetni, minden felsőbb rendelettel szemben bizalmatlan. A paraszt fél mindenfajta államszocializmustól gazdaságában; mindenféle állami beavatkozást a gazdaságába mereven elutasít, mert félti a saját ellátását és nem tűri a hivatalnokot, mint sorsa parancsolóját, gyűlöli a zöld asztal mellől intézkedő bürokratizmust. Minden centralizálást visszautasít és ez jó így, mert ez biztosítja állandó egészséges reakcióját egy túltengő etatizmus, a gazdaság megmerevedése ellen. A paraszt az államot és a regimot a közvetlen hivatalos felettése után ítéli meg, ezért nagyon nehéz a mezőgazdasági közigazgatás hivatalnokának a helyzete. Schürmann szerint a parasztban sem tudományosság sem művelődési ösztön nem található: életelveit a tapasztalatból, gyakorlatból, várakozásból, egykedvűségből és meggondoltságból meríti. - Ebben áll maradisága. A hivatalnokkal szemben: "Abstand und Misträuen," ha kényszeríteni akarják: zárkózottság és ellenállás főleg bármiféle beavatkozással szemben a Hof-jába. Nem érti az akták, hivatalnokok, számlálások, statisztika számára átláthatatlan rendszerét /Hofkarte!/.

A parasztság "politikai aktiválása" /Schürmann/ azonban kétélű dolog: háboruban szükséges és fontos, de ha tulzásokba megy át, könnyen megutáltatja a gazdával az egész államhatalmat minden szervezetével egyetemben. Aereboe ezt így határozta meg: "Der Bauer ist ein Naturprodukt, er kann nicht übergeformt werden ..." A paraszttal való bánásmódban a legfontosabb a fellépés illetve a pszichológiai megértés. Ezen a téren állandó és végtelenül fontos misszió vár a fiatal főiskolailag képzett mezőgazdákra, de sajnos nincsenek elegenden a nagy munkára. Seedorf prof. a landwirtschaftliche^{Betriebs} Lehre előadásaiban a legrészletesebben foglalkozott a paraszt gondolkozásmódjával, életével, házával, háztartásával, családjával, ruházódásával, szokásaival, hóbíráival stb. Seedorf prof., aki saját magát minden alkalommal büszkén "Bauer"-nak vallja, olyan okleveles gazdákat szeretne minél nagyobb számban, akik egyfelől a parasztokat neveljék tudásukkal és tanácsaikkal, de közben önmagukat is tovább nevelve, a gazdák tapasztalata és egészséges gondolkozása révén. Így kölcsönösen¹váltak⁴ egymás³ hasznára.

VIII. A HOFKARTE JÖVŐJE. -

A Hofkarte hibái.- A Hofkarte eredményei.- A Hofkarte mérlege /hibák és teendő intézkedések brázolása.- A Hofkarte szerepe az agrárkultatásban.-

Eddig egy fejezet /VII./ foglalkozott a Hofkarte agrárpolitikai és üzemgazdasági háttérével, az előtte levő VI. fejezetben pedig végigkísértük a Hofkarte-t hivatalos apparátusának állomásain, gyakorlati tapasztalatokat gyűjtve. Különböző szempontokból figyeltük célkitűzéseit, eredményeit illetve balsikereit. Most megkíséreljük az észlelt hiányokat, tökéletlenségeket szembeállítani az elért eredményekkel, majd a Hofkarte jövője érdekében fontos reformtervezeteket ismertetjük, vagyis a Hofkarte szereplésének mérlegét kíséreljük meg felállítani. Mikor a Hofkarte kitervezőjétől megkérdeztem, hogy mi a véleménye a "Hofkarte-válság"-ról, így határozta meg: "Szó szerintem nem lehet szó krízisről, mivel a Hofkarte létjogosultsága sohasem volt veszélyeztetve. Inkább a feladatok át csoportosításáról lehet szó, melyben az eredeti feladatok átmenetileg félre vannak téve a hadigazdálkodás megkívánta intézkedések miatt". /Dr. Schnepfer, Arnsberg 1942./

A Hofkarte hibái a hiba oka szerint csoportosítva:

- a/ adatai megbízhatatlanok lettek - hadigazdálkodás /Erfassung/, behívottak felesége tölti ki, idegen hivatal is megnézheti
- b/ nem történik meg a kiértékelés - szervezés és emberhiány hiba
- c/ a kartotékolás is elmarad - emberhiány
- d/ rossz helyen vezetik és értékelik - szervezés hiba, KBS túl van ki - terhelve

- e/ nincs megfelelő Sachbearbeiter - emberhiány
- f/ a gazda érdekét háttérbe helyezi - hadigazdálkodás
- g/ növeli a bevalló ivekkel túl- - statisztikai vizsgálatok sok-
terhelt gazda írásmunkáit - félesége
- h/ tanácsadóból "gazdanyuzó" - beszoigáltatások alapja
- i/ idegenek is megnézhetik - hadigazdálkodás, pártpolitika
- j/ helytelen az elnevezése is - nemzetiszocialista üzemszemlélet

A Hofkarte apparátus előnyei:

háboruban:

- a/ ellátásgazdálkodás alapja.
- b/ katonai lap
- c/ munkamezsgósítási lap
- d/ beszoigáltatások alapja
- e/ anyagelosztások alapja
- f/ RNS hivatalok adminisztrációját megkönnyíti

békében:

- a/ üzemi gondolkozásra készlet /gazdakönyv/
- b/ szaktanácsadás alapja
- c/ kapocs RNS és gazda között
- d/ termelés-csata, mezőgazdasági irányítás alapja
- e/ statisztikai anyag
- f/ tudományos kutatások alapja

/Pld. a háborúsgazdálkodás csökkentette az adatok megbízhatóságát, de csak átmenetileg, mivel nemcsak a beszoigáltatás, de a juttatás is Hofkarte alapján történt, úgyhogy utóbbinál a gazda járt pórul/. Hogy a hibákból és előnyökből adódó mérleg pozitív vagy negatív, azt nehéz eldönteni, mert a teljesítmények hullámzóak. A RNS hivatalos állásfoglalása szerint a Hofkarte átütő sikert ért el, a gyakorlati gazdák és képzett gazdák teljesen elvetik a praxisban, a parasztgazdák nagyobb fele negatív állásponton van vele szemben, kis részük /akik valamilyen hasznát látták/ mellette vannak. A tudományos megbízhatatlan adatok és a régóta bevált számtartásstatisztika miatt nem fogadja el. - Melyek azok az intézkedések, melyek a Hofkarte szerepének eredményessé tételére kívánatosak? /fontossági sorrendben/

- 1/ Hofkarte-kiértékelést a KBS-ről áttenni a LWS-WB-re
- 2/ A WB újjászervezése a Hofkarte érdekében
- 3/ Minél nagyobb arányban egyesíteni a hivatalos statisztikával /statisztika egységesítése/
- 4/ Sachbearbeitert a LWS-re a kiértékelésre
- 5/ A SB képzett gazda legyen, technikai segéderővel
- 6/ Kiértékelésben községre, kerületre: Produktionsgebiete
- 7/ A LBS ellenőrizze a SB-et és adjon célt a kiértékelésre
- 8/ Ha lehet a Hofkarte kartotékokat és a Hofkarte vezetését is áttenni a KBS-ről a LWS-WB-re
- 9/ Ne adják ki a RNS hivatalok senkinek a Hofkarte-kat
- b/ A kiértékelés statisztikai munkájában vegyen részt az egész LMS: tanárok, ~~tanulók~~, *tanulók*.

A legfontosabb lenne a kiértékelés /Auswertung/ megszervezése /1.VI.fejezet/. Az országos munkát a LBS-on alkalmazott okleveles Sachbearbeiter és technikai segéderői /rajzolók, mérnökök/ végezzék el. Ha az egész LBS azonos kiértékelési térképeket nyomtatványokat használ, ez tehermentesíti az előrajzolástól az LWS-t. A legelőlszerűbb lenne az eredeti céltől eltérőleg az egész technikai segéderőket a LBS-on alapítandó központnál technikai osztaggá /Stab/ szervezni, valamint a birodalmi központnál is egy ilyen vezérkart létesíteni, mely pontosabban dolgozna fel a munkát és gyorsabban. Az iskoláknál ilyen módon csak egy-egy ember maradna, az okleveles gazda, Sachbearbeiter, akinek mellékfeladata a tanácsadás intenzívválásában segédkezni az iskolák tanítói közül kikerülő tanácsadóknak. Hogy minden Sachbearbeiter helyére okl. gazda jöhet-e az még pénzügyi okokból nagyon kérdéses. A Hofkarte munkába viszont a Wirtschaftsberatung minden diplomás munkatárs erejét is be kell vonni, a költségnesség alapján. A Hofkarte fejlődésének legnagyasabb pontját a könyvvitelt folytató üzemekhez való hason-

litása /Ausrichtung/ jelentené, amikor is 15-20 Hofkarte-t igazítandóknak egy azonos szerkezetű, könyveket vezető üzem reprezentatív adatai után. Ez a feldolgozó munka már teljesen magángazdasági érdekeket szolgálna és a tiszta hozamot keresné. A parasztot a leggyengébb pontján "venné le a lábáról" a pénzügyek terén és ezáltal nyerné meg szívvel-lélekkel a helyes adatbevallásnak. A Hofkarte tehát nem pótolni, csak kiegészíteni kívánja a könyvvitelt. A Hofkarte jövő szerepére, illetve a mostani Hofkarte megreformálására két terv is létezik: Fensch a Kreiswirtschaftsmappe felhasználásával akarja továbbfejleszteni statisztikáját, de Schnepfer dr. "Produktionsgebiet"-ek azonos termelési viszonyú vidékek szerint kívánja kiépíteni a Hofkarte-t birodalmi nyilvántartóvá /Hofkataster/.

Az az óriási munka, melyet egy körzet vagy LBS Hofkarte-nak statisztikai ill. képeken ábrázolt kiértékelése jelent, természetesen munkatechnikai okokból nemvalósítható meg minden évben újra, hanem elég lesz egy ilyen munka 5-6 évre is, közben azonban állandó összehasonlítás alapja lehet. Ha a Schnepfer dr. által Sachsen-Anhaltban feltektetett termelésvidéki táblázatok alapján kiépítenék az országos Hofkarte-kiértékelő szervezetet, bémulatos eredményeket érhetnének el és nem lenne minden az egyes iskolaigazgatók szorgalmára bízva, mint most. Az egész birodalom agrárstrukturája vidékenként összeállítható lenne a központi feldolgozókkal összegyűjtött, minden körzetben azonos módon kitöltött térképekből. Igaz hogy ez a legnagyobb statisztikai felvétel lenne, ami valaha is történt, de ha lenne ember rá és idő, nagyon kifizetné magát. Ez a hatalmas vállalkozás egy, a maga nemében páratlanul álló agrárkutatói munkát jelentene. A rendszeres és intézményes agrárkutatás relative fiatal tudomány; kiépítésében az utóbbi 20 év alatt Németország mellett az Egyesült Államok, Dánia, Hollandia, Oroszország, Olaszország, Románia és

Jugoszlávia is résztvettek; a mezőgazdasági államok főként értékesítéspolitikai kérdéseik megoldására, az ipari államok pedig elsősorban mezőgazdasági önellátásuk kiépítésére használták felagrárkutatósi eredményeiket. Magyarország az új korszakot jelentő mezőgazdasági fejlesztő törvény és mezőgazdasági termelésünk időszerűvé vált átszervezése miatt szintén sok problémára nyerhet választ az agrárkutatósi adataiból főleg a kisüzemi termelés érdekében hozandó intézkedések számára /pl. a mezőgazdasági statisztika, ill. a kisüzemi tanácsadás kiépítése terén/.

IX. A KISÜZEMI TANÁCSADÁS ÉS A HOFKARTE.-

A tanácsadás problémája a parasztgazdaságban. - A tanácsadás mai szervezete Németországban. - A Hofkarte és a tanácsadás. - A tanácsadás pszichológiája. - A magyar kisküszemi tanácsadás helyzete. -

"Ha kell, erőszakkal is, de meg kell mentenünk a tanácsadás útján paraszti rendünket; hogy megint parasztnéppé legyünk, ami voltunk, vagy pedig nem leszünk!" 1926-ban a legmélyebb mezőgazdasági dekonjunktúra idején mikor a paraszt eladhatatlan terményeivel nem tudott mit kezdeni, mondotta ezeket a kemény, sokaktól idézett szavakat Münzinger prof. a parasztgazdasági tanácsadásról írt füzetében. A nemzeti szocialista agrárpolitika felfogása etekintetben az, hogy ha az állam gondoskodik arról, hogy a parasztgazda a megfelelő tanácsadásban részesüljön, ha őt minden eszközzel segíteni igyekeznek, hogy üzemét fejlessze, akkor az államnak is megvan az a joga és kötelessége, hogy a paraszttól megkövetelje üzeme kezelésében a maradiság és tunyaság kiküszöbölését és hogy ne tűrje tovább azt, ha valaki nem teljesíti az ellátását szolgáló termelési kötelességét teljes odaadással. Már Aereboe is megállapította, hogy a gazdatisítás félmunka, ha azt évekig tartó tanácsadás nem követi. Ennek legeredményesebb módja pedig, ha a gazdákkal szoros együttműködésben történik, a minden közösségben létesítendő mintagazdaság teljesítményeinek figyelembevételével, ösztökélő példája nyomán.

A mai német tanácsadási szervezet: /Beratungswesen/

csoportos tanácsadás:

beszélőesték /Sprechabende/
udvarbejárások /Hofbegehung/
gazdaságbejárások /Flurbegehung/
tanfolyamok, kurzusok
tanulmányi kirándulások

tanulmányutak
/Lehrhof v. mintauzembe/
egyéni tanácsadás:
üzemgazdasági ügyekben
szakterületeken
/specialisták által/

A tanácsadók két csoportba tartozók: általánosak és specialisták. Az utóbbi években mindinkább az egyénenkénti gazdasági tanácsadás kezd érvényesülni. A termelés-esata megkivánta üzemszervezési intézkedések egyre jobban háttérbe szorították a felületes csoportos-tanácsadást és növelték az egyénenkénti tanácsadás fontosságát az egyes üzemek számára üzemszervezési és üzengazdasági szempontból egyaránt. Az egyénenkénti tanácsadás a mezőgazdasági tanácsadás legnehezebb formája. Elsősorban az üzemberendezési kérdések támasztanak komolykövetelményeket a tanácsadónak, mert nagyfokú tapasztalatot valamint gyors üzemfelvétési készséget tételeznek fel, és nagymértékben növelik a tanácsadó felelősségét is. A fokozottfelelősség abból adódik, hogy technikai hibák aránylag könnyen helyrehozhatók, ha valami külső üzemi ügyben a tanácsadó rossz tanácsot adott, az még esetleg leállítható/, Viszont üzengazdasági állítások magángazdaságilag is súlyos következményekkel járhatnak, ha azokat a tanácsadó esetleg tévesen rendelte el.

A tanácsadásban tevékenykedő munkaerők közül jóval többen vannak az általános tanácsadók, nagyrésztben okleveles gazdák, akik közül kb. 2000 áll az RNS szolgálatában. Ezenkívül a műtrágyagyáraknak, tenyésztési egyesületeknek, tanácsadószervezeteknek szintén vannak alkalmazott tanácsadói. Sokszor alkalmaznak akadémia nélküli képzettségű munkaerőket is, tanácsadó vizsga letétele után, sőt bevált gyakorlati gazdákat is, ha azok szakiskolát látogattak. A hivatásos tanácsadók mellett a legutóbbi években megbízott munkaerőket is alkalmaztak fokozódó mértékben. Ezek különösen bevált és tehetséges parasztok illetve gazdák, akik mint üzemvezetők bebizonyították szaktudásukat és van rá idejük a tanácsadó szolgálat rendelkezésére állni. Ezeket szintén különleges tanfolyamok által készítik elő fel-

adataikra és önálló tanácsadóként alkalmazzák parasztyűléseken, udvarlátogatásnál és egyéni tanácsadásnál is. Ezek azonban ritka esetek. A tanácsadás szervezetének a képe a következő: minden kerületi Bauernschaftban egy vagy több tanácsadóhely van, általában a mezőgazdasági iskola épületében és az iskolával egybekötve. ~~Az~~ Az iskolaigazgató felelős a tanácsadás végrehajtásáról a kerületében. Ő látja el utasításokkal, ő iskolázza és ő küldi munkába a hivatásos illetve megbízott tanácsadókat és tanácsadónőket. A tanácsadás legfontosabb segédeszköze a Hofkarte és a Kreiswirtschaftsmappe. A tanácsadóhelyeken az iskola tanerői mellett a kerület mezőgazdasági viszonyaitól függően különleges megbízatással u.n. ujjgazdák és határ-gazdák /Neubauer - Grenzlandberater/ alkalmazhatók. A mezőgazdasági iskola és tanácsadóhely mellett különleges hivatalok vannak /4-5 körzetenként egy/, ilyenek az állattenyésztő hivatalok, növényvédelmi hivatalok, erdőhivatalok, kulturmérnöki hivatalok, továbbá kertész-szőlőgazdasági tanácsadóhelyek. Feladatuk után specialistáknak is hívják őket. Hozzájuk tartozik a tanácsadás állattenyésztési ügyekben, tenyésztő egyesületek ügyvitele, tejellenőrzés, meliratiók, alagesővezés, növényvédelmi akció, cserebogárirtás, koloradobogár irtás, stb. Ezek a hivatalok egyénekenkénti tanácsadást nem végeznek vagy csak igen kis mértékben és a náluk foglalkoztatott specialisták inkább az általános tanácsadóktól különböző esetekben lesznek kikérve. Ezek mellett önkéntes tanácskozási egyesülések is vannak "Beratungsringe" néven, melyek saját költségre alkalmaznak tanácsadót és segéd-erőt, de ezek is együttműködnek a RNS-el. A hivatásos tanácsadók hivatali autón járnak és általában ingyen végeznek tanácsadást kivéve erdészeti, építészeti és kertészeti kiszállásoknál. A mezőgazdasági tanácsadás eredményeit egyenként és szóbelileg kiértékelni rendkívül

nehéz. Minden további nélkül azonban jelentős eredményeikről beszélhetünk, melyek kifejezést nyertek a német mezőgazdaság hatalmas teljesítményeiben az ellátáscsata minden terén.

A Hofkarte-k birtokában a tanácsadó már néhány látogatás után megismerheti egész körzetét. Amihez sokszor évek kellene, a terület Produktionsgebiet-jeit megismerni, stb. azt a tanácsadó a Hofkarte-val párheti bejárással véghezviheti. Csak az a baj, hogy kevés az okleveles gazda; még több kellene. Itt csak az segít, ha minél több gazdát tudnak kiképezni a főiskolák erre a célra. Az okleveles tanácsadók rendkívül túl vannak terhelve munkával; néha 3-4000 üzeme van egynek, úgyhogy lehetetlen mindegyiket tanácsadásba részesíteni. Ha ez a helyzet az újonnan beállítandó okleveles gazdák segítségével nem lenne megoldható, akkor a tanácsadó is Verwaltungsbeamter-ré degradálódik vagy kénytelen igénybevenni a nem hivatalos tanácsadók sokszor kétesértékű segítségét. Ha a Hofkarte alapján akar Wirtschaftsberatung-ot végezni, nagyon intenzíven kell a Hofkarte-val foglalkoznia és így kevesebb üzemet tanácsolhat, a cél pedig az, hogy sokat! Ezért a tanácsadás munkája technikaivá válik /udvarbejárás megjegyzésekkel/ és nem szolgálhat eredeti céljának, az üzemgazdasági gondolkodás meghonosítására a kisüzemben. -

"Minden tanácsadás alapja az a bizalom, melyet magának a gazdák körében biztosíthatok" - mondja Münzinger. Itt nem használ a legnagyobb szaktudás sem, ha nem tudunk a gazdával bántani. A paraszt csak azt tiszteli, annak ad a szavára, akitől jó tanácsokat kapott. Inkább egyáltalán ne adjunk tanácsot, minthogy rosszat ajánljunk! A gazda sohasem felejt el egyetlen tévesnek bizonyult tanácsot sem. A falusi orvosnak könnyebb a dolga, mivel paciense laikus; a gazda azonban gyakorlati szakember, tapasztalt és kritikus. Az ő megdönthetetlen álláspontja: tapasztalata. A tanácsadónak éppen ezért a

mezőgazdasági praxis minden ágában tökéletesen otthon kell lennie. Psychologiailag nézve: ha a tanácsadó azzal köszönt rá a gazdára: "azért jöttem hogy megtanácsoljak!" máris elvesztette a játszmát. Óvatosan kell nekikezdeni, familiárisan és nem hivatalos - mereven. Nem ajtóstól rontani a házba, mindig bajtársias hangon beszélni a gazdával, a legrosszabb üzemben is ez legyen az első: megkeresni az egyetlen jó pontot, hogy először megdicsérhessem valamiért; aztán lassan vezetni rá a hibákra. Ezek apró semmiségeknek látszanak, de mégis csaknem kizárólag ezeken múlik az egész tanácsadás sikere, jobban mint minden teorián. A tanácsadók sokfélesége szintén okoz néha zavarokat, főleg a specialisták tevékenysége mutat fel gyakran téves tanácsadásokat. Ezek aztán hosszú időre kihatnak, összezavarják a parasztot. /pl. egy braunschweigi gazda mondta egyszer nekem: mindig akkor csináltam üzemenben a legnagyobb baklövéseket, ha egy gazdaggyűlésről jöttem haza.../ Célszerűbb lenne a specialisták feladatköréit a "Wirtschaftsberatungsstelle"ben egy helyen összpontosítani: egy kézbe adni az egész tanácsadást. Nem szabadna a tanácsadás munkáját annyira szétforgácsolni, mint ma, mert az egymást sűrűn változtató tanácsadók csak megzavarják a parasztot. Ezen a téren tanulni lehet a dánoktól, ahol egy okleveles tanácsadónak /Wirtschaftskonzulent der Genossenschaft/ csak 30-40 üzeme van, de ott aztán ő ad egyedül tanácsokat minden kérdésben. Hollandia helyzete is irigylésreméltó e tekintetben. Egészben véve a gazdatanácsadás szervezete bonyolultabb, mint amilyennek látszik: a sok különféle specialista részben alá- részben felülrendelési viszonyban van az általános tanácsadóval, aki így azt sem tudja, mibe szólhat bele, mibe nem. Ez magyarázza meg, miért van annyira elterjedvé az egyszerűbb, de gyorsabb Hofbegehung, mikor 3-as bizottság keresi fel az elmaradt üzemet /Egy gyakorlati gazda, az Ortsbauernführer és a termelési csata helyi

megbizottja/. Tanácsadás "üzem-vizit" közben, este a többi meg-
tanácsolttal parasztgyűlés. A tanácsadásnál a legfontosabb kitűzés
a következő: az ellátásgazdálkodás biztonsága és állandósága egész-
séges és sokoldalú, a természeti viszonyokhoz, valamint az egészsége-
sen határolt magángazdasági célokhoz alkalmazkodó üzemet kíván. A há-
borús követelmények a Wirtschaftsberater feladatáit is megkétszerez-
ték, habár inkább adminisztratív téren; állásának hadigazdálkodási
fontosságára jellemző, hogy mindenütt utolsónak tarthatta meg autóját
is a község-látogatások fennakadásánélküli lebonyolítására. Mint már a
Hofkarte apparátus különböző fejezeteinek tárgyalásánál megállapi-
tottam, a Hofkarte jövője elválaszthatatlanul egybe van kötve a gazda-
tanácsadással; békefeladataik teljesítésére azonban a fentebb vizsgált
módon át kellene őket szervezni. Habár nem tartozik szorosan véve
a tárgyhoz, az összehasonlításértel és tanulságlevonás kedvéért rövi-
den megemlíkezem a magyar kisüzemi tanácsadás kérdéséről is. Az az
intézkedés csak ¹amióta az ⁵üzemstatisztika ²művelői ³felkarolták /⁴Juhos,
Kulin, Pataky, Kesztyüs/, ²nyert ³jelentőséget.

"Amilyen mértékben tolódik át a termelés a birtokelaprózó-
dás miatt a kisgazdasági üzemekre, olyan arányban volna kívánatos a
gazdasági tanácsadás szervezetének kiépítése. Amint a társadalmi élet
sejtje a család, úgy a gazdasági élet legkisebb, önálló, egészséges
egységének a parasztgazdasági üzemnek kell lennie!" - állapítja meg
Soproni Elek dr. /Magyar Gazdák Szemléje 1939. október/. A német pél-
dák is mutatják, hogy minden tömegtanítás végeredményben az egyéne-
kénti tanácsadáshoz vezet /erre bizonyíték az is, hogy szakelőadások
után a gazdák egyenként szoktak az előadóhoz fordulni, külön-külön kér-
ve saját viszonyaikra felvilágosítást/. A gazdaságos termelés a mező-
gazdasági műveltség problémája. Kevés a gazdasági iskolánk, de még ha

sok volna, sem felelhetnének meg egymagukban a feladatoknak; szükség van az anyagilag függetlenebb képzett gazdák megmozdulására a ma még szervezkedésre kevésbé hajlamos kisgazdatársadalom érdekében. Elsősorban a különböző hatósági és szabad pályán működő szakembereket kellene - hatásköri disputák nélkül - a jó ügy szolgálatába állítani. Arra, hogy hivatalos támogatás nélkül, pusztán a földművelő népsorsával becsületos szándékból törődni akaró gazdák magánkezdeményezésére milyen sikerek érhetők el anyagiak hiányában is, szép példa a Felsőszabolcsi Gazdakör csaknem 15 éves munkája a gazdasági ismeretterjesztés terén. A munka kezdeményezője, Liptay László földbirtokos az OMGE irodalmi és tanügyi szakosztályának 1935. április 17.-i ülésén számolt be a gazdasági tanácsadás megszervezéséről a gazdakör 39 községében /a mi falunk, Mándok is tagközség/. Majd pedig az OMGE útján javaslattal fordult a kormányhoz a gazdasági tanácsadás országos megszervezésére, melyet a kormány mezőgazdaságpolitikai intézkedéseiben azóta részben meg is valósított. Liptay, mint gyakorlati gazda, teljesen az élet adottságaiból indult ki; szerinte össze kell egyeztetni a jövőt jelentő fiatalság iskolázását a ma birtokban levő és gazdálkodó férfiak és nők jobb munkára való tanításával. Míg egy nagy költséggel létesített illetve fenntartott iskola évi 20 gazdát nevel, akik esetleg csak 10-15 év múlva vehetik át az apai gazdaságot, ugyanazzal a költséggel rendezett tanfolyamokon az idősebb gyakorlati gazdák ezrei részesülhetnek szaktatásban. A Felsőszabolcsi Gazdakör - minden állami szubvenció nélkül - 80.000 kisgazdát gondoz az iskolán kívüli gazdasági népműveléssel és így kiegészíti az állami intézmények munkáját: pótolva a közigazgatásba beépített és ezért tanácsadásra csak ritkán képes gazdasági felügyelőt, a járás esetleg még hiányzó téli gazdasági iskoláját illetve a mezőgazdasági kamarák ma még túlságosan centralizált előadói szervezetét.

A Gazdakör munkájának eszközei: a gazdakör vezetői és meghívott előadók által tartott előadások, télen 3-5 napos tanfolyamok, évi 30.000 hallgatóval, kiscgazdaudvarlátogatások, tanulmányutak, kirándulások, gazdaifjúk iskoláztatásának, továbbképzésének elősegítése /pl. egy komorói kiscgazda fiát 6 hónapos olaszországi tanulmányúthoz juttatták/, vetítéses előadások, pályázatok, a gyümölcsfák közsegénkénti törzskönyvelésének bevezetése, végül 9 felsőszabolesi kiscgazdának a gazdasági számvitel vezetésre való rávétele, akik ma havonta küldik be feldolgozás végett könyvelési adataikat az OMGE ~~üzemi~~ ~~Intézetnek~~. Ezek a gyakorlati példák arra kívánnak rámutatni, hogy ma, amikor az államhatalomnak nincs meg mindig az anyagi lehetősége, a mezőgazdasági szakoktatás és tanácsadás apparátusának további kiépitésére és fejlesztésére, milyen uton és módon lehetnek segítségére az országban szétszórtnan élő szabad pályán dolgozó képzett gazdák. A mezőgazdasági tanácsadás kiszélesítésé terén nagy feladat vár a mezőgazdasági kamarákra is a bevált "határgazda" intézmény /1. "Grenzbauer und Lehrbetrieb"/ /kizárólag gazdasági tanácsadást végző, a körzetben lakó előadók/ széleskörű fejlesztésével. A tanácsadás munkája a jövőben is kettőn fog műlni: a haladni vágyó kiscgazdákon /akkik Münzinger szerint a kovász szerepét töltik be gazdatársaik között/ és az őket önzetlenül támogató és vezető képzett gazdákon.

X. A Z Ü Z E M S T A T I S Z T I K A P R O B L É M Á I É S A
H O F K A R T E . -

Egyetlen korban sem volt még aktuálisabb és fontosabb az üzemtudomány, mint ma, mikor a tervgazdálkodás, irányított gazdálkodás, közellátás, hadigazdálkodás, esetleg átmenetgazdálkodás sok eltérő faktorának összműködése és kölcsönhatása alapján vonható csak meg eredője. A rendkívüli idők magán és nemzetgazdasági síkon egyaránt szerves üzemtani tudást, pontos üzemi gondolkodást, illetve üzemi alapokon nyugvó tervezést és gazdaságpolitikát kívánnak. A gyakorlati életen alapuló üzemszervezéstanra van tehát szükség, ennek eszköze pedig az egyes üzemek számtartási adatainak hasznosítása, a számtartásstatisztika.

"A mezőgazdasági számtartásból kétféle statisztikát készíthetünk. Egyik az üzemszervezés statisztika, amely egy üzem több esztendejéről tartalmazza a számtartási adatokat, a másik a gazdaságstatisztika, amely több üzemből ugyanazon egy évről, vagy ugyanazon több évről fejezi ki a számtartási adatokat". /Sagawe: Rechnungswesen und Wirtschaftlichkeit im Landbau/. A számtartási adatok statisztikai kihasználása kétféle: 1. üzemszervezési /magángazdasági vagy üzemi tanácsadási célra/ és üzemtudományi, 2. nemzetgazdasági vagy állami, /agrárpolitikai, adó, hitel és becslési célra/. Az üzemszervezés statisztika az üzemszervező számára alapvető kellék. A gazda üzemének történetét számokban magaelőtt látja. Az üzemszervezés statisztika eszköz a gazda kezében, amellyel üzemét más üzemekkel összehasonlíthatja. Az üzemtani tudomány fejlesztésénél a számtartási eredmények alapján összeállított gazdaságstatisztika induktív eljárás. Az agrárpolitikai célra megfelelő tömegstatisztikát ^{azonban} ~~v~~ki kell egészíteni ~~v~~ üzemtudományi célra. A gazdaságstatisztika

kai feldolgozások nemcsak üzemszervezési, hanem nemzetgazdasági - agrárpolitikai - főirányban is hasznosíthatók. A gazdaságstatisztika nemzetgazdasági jelentősége abban áll, hogy egyedül az tud általánosságban tényleges képet adni a mezőgazdaságnak, mint a nemzetgazdaság egyik fontos ágának mindenkori helyzetéről. A gazdaságstatisztikai feldolgozásokat sokkal jobban lehet agrárpolitikai célra felhasználni, mint az u.n. hivatalos mezőgazdasági statisztika számaikat, mert a gazdaságstatisztika a számtartás által mindig teljes egészében vizsgálja az egyes üzemeket, míg a hivatalos mezőgazdasági statisztika az üzemekben mindig csak egyes részeket vizsgál.

"A nemzetgazdasági célra való kihasználásnál elegendő a gazdasági statisztikának egy viszonylagosan egyszerűbb formája is, mert erre célra igen sok üzemet tartalmazó csoportokból képezett átlagokkal dolgozunk, amelyeknél az egyes üzemek sajátosságai ugyanis természetesen eltűnnek. A nemzetgazdasági célra való hasznosításnál egy országrész, vagy az egész ország mezőgazdasági helyzetének több oldalról való megvizsgálása végett minél szélesebb alapot kell fektetni a gazdaságstatisztikát, vagyis minél több üzem számtartási eredményeinek kell az anyagot szolgáltatni, mert általános következtetést egy országrészre, /pld a német Hofkarte Sachsen-ra/ 1. térkép-mellékletek/ vagy az egész országra csak igen sok üzem feldolgozásából lehet vonni. Nem elég tehát erre az agrárpolitikai célra az u.n. reprezentatív üzemek statisztikája". /Kesztyüs Lajos, Magyar Gazdák Szemléje 1941 október/. Igen nagyszámú üzem számtartási adatainak gazdaságstatisztikai feldolgozása szükséges ahhoz, hogy pl. az egyes birtokkategóriákon belül a különböző gabona-, kapor- és takarmánytermelő földművelési rendszerű gazdaságok üzemrendszerére agrárpolitikai következtetéseket nyerhessünk. A gazdaságstatisztikai átlagszámokat kell felhasználni az országos agrárpolitikának az irányított

gazdálkodásnál, a termények és a termelési eszközök árszabályozásánál, a közellátási kérdéseknél, vámpolitikánál, a gazdahitel kamatlábának megállapításánál, a gazdaadósságrendezésnél és az adópolitikánál.

Az induktív eljárás sikerességének elismerése mellett nem szabad azonban megfélekednünk Aereboe zsenialitásától, aki nem exakt uton, hanem a tömegjelenségek és tömegmegfigyelések mellőzésével pusztán személyes tapasztalataira támaszkodó deduktív-spekulatív gondolkodással keresi az üzemszervezés, üzemvezetés és gazdaságfejlesztés alapvető szabályait, az üzem szerves egységéből indulva ki. Ő is elismeri a számtartástatisztika mezőgazdaságpolitikai jelentőségét, de az üzemi tanácsadás szempontjából vett fontosságát már nem tartja olyan lényegesnek. /Ha a Kesztyűs dr. által propagált számtartási intézetek megszervezése létrejönne, azok tanácsadó munkája elsősorban agrárpolitikai síkon mozogna, - Kulin Sándor szerint - "a számtartási intézet az üzemtan fejlesztésének rovására főként az agrárkörök tanácsadószervévé süllyedne le."/

A Hofkarte jelentéktelen semmiségnek látszik tudományosan meg nem alapozottságával, a gyakorlati élet szükséghelyzetéből adódott létezésével a ma szembenálló két hatalmas tábor: a deduktív és induktív kutató iskola követőinek vitájában. Ha viszont meggondoljuk, hogy ennek a jelentéktelen üzemstatisztika lapnak millió és millió mezőgazdasági üzem esik évente a hatáskörébe, kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy pusztán regisztráló, adatfelvevő munkájával is jelentős lépést jelent az üzemstatisztika alapjainak szélesebbkörű kiépítésében. Más kérdés aztán, mennyire alkalmas arra, hogy olyan eszköz legyen a gazda kezében, amellyel üzemét más üzemekkel összehasonlíthatja acélból hogy azokból ítélhesse meg saját üzemszervezésének helyes módját. Erre a válasz nem lehet kétséges, ismerve Howald állásfoglalását, mely szerint

a számtartás egymagában kétségtelenül csak az üzem kereteihez nyújt anyagot és a részletekbe nem ad tökéletes bepillantást; mit várhatunk akkor a számtartás rövid kivonatát jelképező Hofkarte-tól? Aereboe is elismeri viszont az üzemi statisztika összehasonlításainak a gazdára ösztönző hatását, csak azt fűzi hozzá: "kann man aus diesen Vergleich auch nicht sehen, wie man es besser als bisher machen kann..."

XI. A HOFKARTE ÉS A VELE KAPCSOLATOS
MAGYAR AGRÁRPROBLÉMÁK.-

Üzemstatisztika Magyarországon, -/művelői és szervezete/. - Parasztgazdálkodásunk és a statisztika. - Beszolgáltatásrendszer Németországban és nálunk. - Gazdakönyv, gazdalap, gazdalajstrom. -

Minden külföldi viszonyokra irányuló vizsgálat az elvi szempontok tisztázásán felül gyakorlatilag annyiban bír létjogosultsággal, amennyiben abból a hazai viszonyok tekintetében akár pozitív akár negatív következtetés vonható le. Viszont a külföldi rendszerek vagy intézmények utánzása - különösen akkor, ha azok időszerűtlenek - feltétlenül elítélendő.

Az üzemsztatisztikának Magyarországon Juhos Lajos dr. volt a letéteményese és legalaposabb ismerője, aki Laur nyomán megvetette a magyar számtartásstatisztika alapjait. Ő hirdette elsőnek a számtartásstatisztika magán és közgazdasági jelentőségét és ő mutatta be elsőnek alkalmazását és feldolgozását "Kisgazdaságok jövedelmi eredményei az 1929. évben" című kiadványában. Minden munkájában a számok és a gyakorlati megfigyelések kombinációjában fekvő eljárást követte és az adatokat komoly gazdasági problémák szolgálatába állította elsősorban a parasztság bajainak orvoslására. Aereboe deduktív és Laur induktív irányzatát Juhos 1923-as üzemtanában hasonlítja össze, rámu-

tatva fontosságukra, de árnyoldalaikra is, valamint a hazai viszonyok közötti alkalmazhatóságuk mértékeire. A rendszeres kisüzemi számtartásstatisztika meghonosításával Juhos uttörő munkát végzett; melyvel megvetette alapját a modern üzemi tanácsadásnak, gazdaságfejlesztésnek és a korszerű mezőgazdasági és árpolitikának, illetve fontos támaszt adott nekik. Juhos munkatársai illetve követői Kulin Sándor és Pataky László, akik 1929-től végeznek együttes számtartásstatisztikai kutatásokat dunántúli kis parasztgazdaságokban /482 üzem eredményeiből különös tekintettel a német nemzetiszocialista parasztpolitika eredményeire és módszereire/. Dr. Keszttyüs Lajos számtartási intézeteket javasolt az üzemtan és az agrárpolitika fejlesztésére, legutóbb pedig a számtartásstatisztika alapján álló termelésirányítással foglalkozik, német mintákra./ 1. Gazdatiszti Továbbképző Tanfolyamokon 1944.február 22.-én tartott előadása/.

Az összes gazdasági vonatkozású kormányintézkedések bázisát az üzemstatisztika képezi. Ez a körülmény ad annak minden államban igen komoly jelentőséget. Magyarországon az üzemstatisztikai adatgyűjtést körzeti központok /Keszthely, Magyaróvár, Debrecen gazdasági akadémiák/ végzik, melyek az OMGE szövetségébe tömörültek, továbbá a József Nádor Műegyetem üzemtani tanszéke és nagyüzemekre vonatkozólag az OMGE. Az első központot Juhos 1926-ban létesítette Keszthelyen, ez kísérleti jelleggel birt, parasztságunk értelmi nivójához jól alkalmazható számtartási rendszer választására és kipróbálására. A központok munkájáról Juhos így számol be: "A mai adatfelvételezés hibái nagyrészt az elégtelen költségfedezetből származnak és az elégtelen szóródásban, a még fel nem vételezett és így jövedelmileg kikutatatlan szűz területek terjedelmességében, a kutató munka sablonszerű végzésében, praktikus célkitűzések hiányában és a nagy költséggel és fáradtsággal kimunkált számok merev tétlenségében jelölhetők meg. A gyűj-

tött anyag u.i. még mindig igen kevés, miértis nincs céljának megfelelően feldolgozva s így kellően nem is hasznosítható." A központok feladata kettős: a körzetiék a magángazdák tanácsadói, a főközpont nemzetgazdasági szempontok szerinti munkájával az irányító kormánytényezőknek szolgál tanáccsal. Míg előbbieik problémái már ma is igen jól megoldhatók, utóbbiak szerepköre még nincs érdemlegesen megoldva. A felvételezés arányára utmutató Fensch megállapítása: "mentől kisebb hányadát képezi a vizsgált részanyag az összanyagának, annál inkább előtérbe lép a reprezentatív szempont és így annál nagyobb jelentőséget nyer a részanyag kiválasztása." /Grundsätzliches zur ldw. Betriebsstatistik/. Juhos szerint 700-800 kisüzemi felvételre van szükségünk évente, ha parasztagazdálkodásunkat komolyan és politikamentesen óhajtjuk segíteni. Ebből olyan nagy száma jutna egy-egy szakoktatási intézményre, hogy azt számhivatallá alakítaná, ami nem lehet törekvésünk.

A mai vezetés az OMGE és a gazdasági akadémiák kezében összpontosul, ami azonban végleges megoldásnak nem tekinthető. A parasztosztály egyre növekvő területi és szellemi erősödése is olyan képviselőket kíván, melyben érdekei mindenek felett való előnyben részesülnek. A kisüzemekre vonatkozólag ez a kamarák keretein belül oldható meg legideálisabban. /Juhos szerint/

Hazánk mai helyzetén semmivel sem segíthetünk jobban, mint ha a kisgazdasosztály gazdasági eredményeit fokozzuk. Gazdálkodásának nagy elmaradottsága miatt, sehol sem végezhetünk eredményesebb munkát, mint itt. A feladat nagysága világosan mutatja, hogy itt gazdaságonkénti egyes tanácsadással semmire sem mehetünk. Ha nincs meg a jól szervezett üzemi alap, akkor a legértékesebb termelési technikai tanácsok sem lehetnek hatásosak, a hibás üzemi szervezés miatt. Itt u.n. tömegszervezésről van szó! Meg kell teremteni ama előfeltételeket,

nelyeken a jó üzemi szervezés felépülhet /a hitelügy rendezése, a vám- és kereskedelmi szerződések, a szervezett értékesítés megteremtése, tagosítás, telepítés, szakoktatás, szövetkezés stb./ Legelső és leggyorsabb teendő piaci-, ár- és értékesítési viszonyaink rendezése. A kisgazdaüzemek szervezésénél a legfontosabb pedig a családi bérmentes munkaerőnek a legmesszebbmenő kihasználása; amíg ez nincs kellően biztosítva, addig hiába minden termeléstechnikai jótanács. Mindezeknek a problémáknak eldöntése, kutatása és ezalapon a gazdaságok megfelelő irányítása céljából bir jelentőséggel az üzemstatisztika/elsősorban a jövedelemstatisztika, mint a mai idők legmodernebb gazdaságfejlesztő rendszere/. A módszeres üzemstatisztika a legújabb idők vívmánya, mely csak néhány évtizedes multra tekinthet vissza. Hangsúlyozott jelentőséget ad neki a gazdálkodás mai helyzete: a mezőgazdálkodás békebeli szabad fejlődésének korszaka ugyanis befejeződött és egyelőre vagy legalábbis belátható időn belül a régi értelemben vet szabad jellegű termelés nem üzhető. Minden állam a termelést szabályozó célszerű intézkedésekre szorul. A jövedelmezőség szemszögéből tekintet tervgazdálkodás nevel téglátókorú, mélyen gondolkodó egyéneket a magán gazdákból. Az üzemstatisztika tehát a parasztermelés emelésének precíz kutatóeszköze, [~~mely elsősorban a kamardik közébe való~~]

A magyar üzemstatisztika eddigi legáltalánosabb jelentőségű eseménye az új termelés és beszolgáltatási rendszerrel függ egybe; és ez a "gazdálajstrom", illetve "gazdakönyv", "gazdalap" hármas intézmény. A N.Kir. Közellátási Miniszter 102800/1943.K.M.sz. rendelete a mezőgazdasági termelők termelési és beszolgáltatási köteletségének szabályozása tárgyában/kiadatott 1943.február 26.-án/. Egy hatalmas nyilván tartási apparátust is hívott életbe, melynek kiindulása az u.n. Gazdálajstrom elkészítése volt. A Gazdálajstromot a közellátási felügyelő-

ségek ellenőrzése és felügyelete mellett, a községi előljáróságok állítottak össze akként, hogy a kataszteri birtokivék alapján birtokonként és községenként számbavették és nyilvántartásba foglalták az összes szántóterülettel bíró földtulajdonokat s megállapították ezekből, valamint a gazdálkodók kihallgatása és a helyszíni szemlék útján a kataszteri birtokivékből sokszor lényegesen eltérő "tényleges helyzetet", valamint a bérletek figyelembevételével az önálló gazdasági egységeket vagyis a mezőgazdasági üzemeket. Ezzel elkészült az ország szántóterületének a módosított kataszteri tiszta jövedelem alkalmazásával összeállított legpontosabb üzemi statisztikája. A Gazdajelzések összeállítását követően a közellátási szervezet a népszámlálási nyilvántartáshoz hasonlóan minden szántóterülettel bíró gazdaságról ezenkívül u.n. Gazdalapot állított ki, melyben a gazdaságok minden tárgyi, termelési, üzemi és személyi adatai feljegyzésre kerülnek. A magyar szántóterület így, az eddigi hozzávetőleges megállapítások szerint, közel két és háromnegyed millió gazdálkodó Gazdalapjára kerül feljegyzésre úgy hogy ezekből nemcsak a szántóföldi termelés, hanem az állattenyésztés helyzete és eredményei is megállapíthatók lesznek. Mindezeket kivül minden szántóterületen gazdálkodó és beszolgáltatásra kötelezett egyén Gazdakönyvet is, kap, amelyre a Gazdalap adatai, valamint a beszolgáltatási kötelesség ménti teljesítése kerülnek feljegyzésre. A gazdakönyvet azoknak a gazdálkodóknak a részére, akik 100 kataszteri holdnál nagyobb szántóterületen gazdálkodnak, az illetékes közellátási felügyelőség, a többi gazdálkodók részére pedig a községi előljáróság /polgármester/ állítja ki, amely beszolgáltatási kötelességük mértékét megállapította. A gazdálkodó köteles gazdakönyvét a beszolgáltatási kötelesség teljesítésébe beszámítható mindennemű termény, termék vagy állat eladásakor az áru megvásárlására jogosított kereskedőnek átadni. A vevő

köteles a vétel idejét, az áru megnevezését, minőségét /tisztaságát/, mennyiségét, a vételi jegy könyv- és lapszámát, továbbá a vevő nevét /cégét/ a gazdakönyvbe bejegyezni. A gazdakönyvbe a hatóság vagy a vásárlásra jogosított kereskedő által bejegyzett adatokat csak az illetékes nyilvántartó hatóság változtathatja meg. A gazdálkodó családtagjainak és alkalmazottainak létszámára, vetésterületeire és az állatállományra vonatkozó adatokat, ha szántóterülete 100 kataszteri holdnál kisebb, a gazdálkodó szóbeli bevallása alapján a nyilvántartó hatóság jegyzi be a gazdakönyvbe. A 100 kataszteri holdnál nagyobb szántóterületen gazdálkodó maga köteles ezeket az adatokat bejegyezni és a gazdakönyvet a nyilvántartó hatóság által megállapított határidőig annak bemutatni. A hatóság az adatok helyességét - szükség esetén a helyszínen is - ellenőrzi és a bemutatás megtörténtét pecsétjével igazolja. Ha a gazdálkodó az említett határidőig az adatokkal kitöltött gazdakönyvet nem mutatja be, a hatóság ezeket az adatokat a helyszínen állapítja meg és jegyzi be a gazdakönyvbe.

Mind ezekből láthatjuk, hogy a Gazdalap-könyv-lajstrom bevezetése tulajdonképpen nem más, mint a német Hofkarte elvének a magyarországi viszonyokhoz mért alkalmazása. A Gazdalap a Hofkarte-nak a Gazdakönyv a Hofkardenheft-nek és a Gazdalajstrom a Hofkardenliste-nek felel meg. Külső formában is hasonlítanak egymásra, belső tartalmában is. Az alapvető különbség mégis az, hogy a magyar Gazdakönyv a háborús beszolgáltatási rendszer keretében lett alkalmazva, míg a Hofkarte intézmény még a békében lett statisztikailag mintaszerűleg kiépítve és elsősorban nem a hadigazdálkodás illetve a közellátás biztosítására volt szánva, hanem a paraszt üzemének számbavételére, hogy ennek alapján foghatóssá váljon a mezőgazdaság fejlesztésére szolgáló valóban gyakorlati értékű tanácsadást. Mindabból, amit a Hofkarte-val foglalkozó fejezetekben elmondtam, nagyvonalban Magyar-

országgra is érvényes tanulságok vonhatók le. A "magyar Hofkarte" még csak egy éves és így még nemigen lehet állást foglalni ahhoz, hogy megfelelt-e a várakozásoknak. Meg kell elégednünk azzal, hogy a Gazdakönyv gondolkodásra, tervezgetésre és igyekezetre, józan erőfeszítésre serkenti a gazdálkodót, akit eddig semmiképp sem lehetett konzervativizmusából kiemelni és racionális gazdálkodásra vezetni. Irányítani és vezetni fogja termelési tevékenységében, mert ez a könyv a számok erejével mutatja a gazdának az utat az eredményes gazdálkodás felé. Akárcsak a német Hofkarte-nál, úgy a mi Gazdakönyvünkénél is igen nagy békelehetőségek rejlenek. Amit a békeidőben a rendelkezésre álló eszközök korlátolt volta miatt a földművelésügyi igazgatás és az állam mezőgazdasági statisztikai szolgálata nem tudott részletesen megállapítani, azt most a közellátási szervezet fogja a termelés és beszolgáltatási rendszer végrehajtásával kapcsolatban felderíteni az összes szaktudomány és a termelési politika javára. Minden a mezőgazdasággal kapcsolatos reformtörekvés szakszerű és felelősségteljes előkészítését megakadályozta mindmáig az a tény, hogy az üzemetatisztika nem támaszkodhatott széles alapokra és hogy a termeléspolitikai szempontból egyedül fontos üzemi helyzet helyett mindenütt minden összeírásban a tulajdoni helyzet szerepelt. "Ez tég teret adott a demagóg dillettantizmus uralmának, amelynek ereje abban állt, hogy olyan közvéleményhez szólt, amely nem ismerte a magyar termőföldnek a termelési kérdésekkel kapcsolatos összetett problémáit. Nem ismerte a föld nyershozamának vidékenként és gazdaságkategóriánként való alakulását és nem ismerte a magyar szántóföldnek ijesztő elaprózódását, amelyre teljes fényt és világosságot meggyőződésünk szerint ennek a munkálatnak a befejezése fogvetni." /Némethy Béla: A magyar földművelésügyi birtokpolitika legnehezebb kérdése, 1943. február/.

"Központmedence"

A Hofkarte-val szerzett németországi tapasztalatok utmutatók a magyarországi üzemstatisztika jövőjére is. Az új beszo- gáltatási rendszer maradandó hatással lesz a magyar mezőgazdaság egész jövőendő fejlődésére és irányára legfőképen a mezőgazdasági és termelési statisztikára, melyet eddig nálunk nem műveltek ki eléggé, pedig a belterjes gazdálkodás és a nemzeti jövedelem fokozását szol- gáló eszköz. A Gazdakönyvben a mezőgazdaságszervezés érdekében dol- gozó agrárkutatásunk megkapja a régóta hiányolt adatszolgáltatási alapot, melynek kiértékelése agrárpolitikai és üzemtani vonatkozásban egyaránt fontos.

A parasztgazdálkodás emelésének jegyzében állunk Európa- szerte. Nemzetgazdasági, birtokpolitikai szempontból állandóan fel- színen lebegő kérdések várnak megoldásra, melyekhez csak tudományos felkészültséggel, konkrét adatokkal tudunk hozzászólni. A helyesbb birtokmegosztást célzó különböző eljárások, a többtermelés, a szö- vetkezeti szervezkedés, agráralkotmányunk revíziója /öröklési jog/ termelésünk bizonyosfokú átszervezése, az előkészület az átmenet- gazdálkodás problémáira, a szociálpolitika és falupolitika problémái, de mindenekelőtt a parasztgazdaságok kioktatása, illetve gazdasági irányítása nem a hangoskodás és politikai frázisok útján valósulhatnak meg, hanem egyesegyedül a gazdatársadalom minden anyagi és szellemi erejének latbavetésével, egy nagy nemzeti összefogás építőmunkájával, melynek sikeréért egyaránt felelős egy a gazdakönyvet kitöltő paraszt, munkásokat felvevő hivatalnok és a kisgazda társain mindig készsége- sen segítő képzett gazda.

FORRÁSMUNKÁK

A./ A HOFKARTE-RŐL SZÓLÓ IRODALOM

I. Idevágó könyvek nem jelentek meg.

II. Ujságcikkek:

1. Fensch, R.L.: Hofkarte. Buchführungsauswertung-Monatliche Bericht-
erstattung-Kreiswirtschaftsmappe
in: Mitteilungen für die Landwirtschaft 52.1937 No 15.S.284-286.
2. -- : Wozu Statistik ?
in: Landpost No 48 v.3.12.1937.
3. -- : Buchführung und Hofkarte
in: Berichte über Landwirtschaft.1939. N.F. Sonderheft 148.
4. Die Hofkarte des Reichsnährstandes. Aufgaben und Inhalt
in: Köln.Ztg. 180/181 v.11.4.37.
5. Wie sieht nun die Hofkarte des Reichsnährstandes aus ?
in:Köln.Ztg. 180/181 v.11.4.37.
6. Steinborn, Paul: Hofkarte des Reichsnährstandes. Was ist da ?
in: Die grüne Post. No 25 vom 20.6.37.
7. Die Hofkarte- das Wirtschaftsbarometer des Bauern
in: Thüringer Gauztg. No 152 A v.4.7.37. mit Abbildung der Hofkarte
8. Die Hofkarte. Siegelbild der Betriebsleistungen und Anregung zum
Leistungswettbewerb
in: Frankf.-Oder-Ztg. No 134 v.12./13.6.37.
9. Eltz-Rübenach, von: Die Hofkarte in Sicht
in Nationalztg. v.4.4.37.
10. Wie wird die Hofkarte ausgefüllt ?
in: Landpost No 18 vom 7.5.1937.
11. Hofkarten bewähren sich /von Dr. Riecke/
in: Landpost No 10 vm 12.3.1937.
12. Halbich, Albrecht: Grundlage ordentlicher Wirtschaft
in: Landpost No 52 vom 31.12.37.
13. Kremser: Die Hofkarte ist wichtig
in: NS.-Landpost No 29 vom 22.7.38.
14. Die Hofkarte als Grundlage der bäuerlichen Leistungssteigerung
von Dr.K.H.
in: V.B. No 340 vom 11.12.37.

15. Sinn und Nutzen der Hofkarte
in: Schles. Tagesztg. vom 7.2.38.
16. Claus /Rochlitz/: Hofkarte und Wirtschaftsberatung
in: Wochenblatt der Landesbauernschaft Sachsen.86.1938.No 1, S.5-6.
17. Stöhner, Klaus /Wolfshagen/: Die Bedeutung der Hofkarte
in: Wochenblatt der Landesbauernschaft Kurhessen.42.1938.No.17,
S.546-547.
18. Bauer, W.: Zur Auswertung der Hofkarte
in: Mitteilungen für die Landwirtschaft 54.1939.H.32.S.731-733.
19. Hupka /Dr./: Was nutzt mir die Hofkarte ?
in: Landesbauernschaft Schlesien No 26 vom 1.7.39.
20. Fortschreibung der Hofkarte. Erstmals werden auch die Kleinbetriebe unter 2 ha erfasst
in: NS-Landpost No 18 vom 5.5.1939.
21. Weitz /Dr./: Wie weit ist die Hofkarte ?
in NS-Landpost No 7 vom 17.2.1939.
22. Fensch, H.L.: Statistik und Hofkarte im Kriege. Unentbehrliches Hilfsmittel für die Ernährungswirtschaft
in: NS-Landpost No 52 vom 27.12.40.
23. Hauger: Richtlinien f.d.Führung der Hofkarte des Reichsnährstandes u. f.d. Erhebung des Statist. Reichsamts.Graz: Reichsnährstands-Verlag, Südmark.

III. A Hofkarte bevezetésének jogalapjai; rendeletek:

1. Verordnung über Auskunftspflicht vom 13.7.1923.
/Reichsgesetzblatt I.1923.S.699-723 §1/
2. Ausdehnung der Auskunftspflicht auf den landwirtschaftlichen Sektor und Übertragung der entsprechenden Vollmachten ...
/Reichsanzeiger Nr. 122 vom 1.6.1937/
3. Verordnung über die Wirtschaftsverwaltung vom 27.8.1939
/Reichsgesetzblatt I Nr 150 vom 28.8.1939 §3, Abs.1a : Das Ernährungsamt hat die Aufgabe .../

B./ FELHASZNÁLT NEMETNYELVŰ SZAKIRODALOM

- Aereboe, Frigdrsch: Agrarpolitik Berlin 1928
- " - Allgemeine landwirtschaftliche Betriebslehre Berlin 1917
- " - Die Beurteilung von Landgütern und Grundstücken Berlin 1928
- " - Der Kampf und die landwirtschaftliche Buchführung, Magdeburg 1926
/Sonderabdruck aus der Steuerztg./
- " - Landwirtschaftliche Rentabilitätsfragen Berlin 1901
- " - Praktische Vorschläge über Einrichtung der landwirtschaftlichen Buchführung mit besonderer Berücksichtigung der kleinen Wirtschaften - Dresden 1899
- " - - Hansen - Roemer: Handbuch der Landwirtschaft - Berlin 1930
- Backe, Herbert: Das Ende des Liberalismus in der Wirtschaft - Berlin 1938
- Bauernsekretariat /Schweizerisches/: Die Ergebnisse der doppelten Buchhaltung eines landwirtschaftlichen Betriebes - Bern 1918
- Brinkmann, Th.: Die Oekonomie des landwirtschaftlichen Betriebes, Grundriss der Sozialökonomie - Tübingen 1922
- Burgdörfer, Fr.: Volk ohne Jugend - Berlin 1935
- Busch, W.: Die Landbauzonen im deutschen Lebensraum - Stuttgart 1936
- Bürokle: Betriebswirtschaftliche und marktwirtschaftliche Erhebungen des RNS im Dienste der Ernährungswirtschaft - Berlin 1942
- Clauss, W.: Der Bauer im Umbruch der Zeit. RNS-Verlag - Berlin 1937
- Darré, R.W.: Neudel aus Blut und Boden - München 1934
- Dwinger, Edwin Erich: Und die Landwirtschaft ? /Sonderabdruck des Völkischen Beobachters - Berlin 1943
- Fensch, H.L. und Padberg,: Eigenverbrauch und Marktleistung der deutschen Landwirtschaft - Berlin 1938
- " - : Das lw. Buchführungswesen in Deutschland - Berlin 1927
- " - : Grundsätzliches zur lw. Betriebsstatistik - Berlin 1929
- Haldemann: Der Betriebsberater und sein Klient
- Howald: Die Verwendung der Ergebnisse der Rentabilitäts-erhebungen: die bäuerliche Betriebsberatung
- " - : Neuere Untersuchungen über die bäuerliche Betriebs- und Familienwirtschaft
- " - : Neuzzeitliche Bestrebungen zur Förderung der Landwirtschaft
- Hermann, Dr. I.E.: Wegweiser für Betriebsstatistik und Betriebsvergleich
- Körner-Clauss: Die Erzeugungsschlacht - Berlin 1937
- Körner-Schnepper: Wege zur Leistung in der Erzeugungsschlacht - Berl. 194
- Laur, Dr. E.: Bedarf die bäuerliche Betriebslehre einer Neuorientierung?
- " - : Die Anforderung des Fiskus an die lw. Buchhaltung - Berlin 1911
- " - : Die doppelte lw. Buchhaltung /Berichte über lw. Sonderheft 1928
- " - : Einführung in die Wirtschaftslehre des Landbaus - Berlin
- " - : Einfluss der Viehhaltung auf die Beziehungen zwischen Betriebsgröße und Roherttrag - Brugg 1938

- Laur, Dr. E.: Grundlagen für eine internationale lw-e Buchhaltungs-
statistik - Rom 1914 /Int.Agr.Inst./
- ": Grundlagen und Methoden der Bewertung, Buchhaltung und
Kalkulation in der Landwirtschaft - Berlin 1928
- ": Intensiv oder Extensiv ?
- ": + Zaugg - Aebi: Bewertung lw-er Liegenschaften -Frauenfeld 1925
- Manger, Friedrich von: Richtlinien für die Führung der Hofkarte-Graz 41.
- Meyer, K.: Gefüge und Ordnung der deutschen Lw. - Berlin 1939
- ": Landvolk im Werden - Berlin 1941
- ": Rational liberale oder nationalsozialistische Landwirtschafts-
wissenschaft - Berlin 1935
- Molitor, E.: Deutsches Bauern- und Agrarrecht - Leipzig 1936
- Münzinger, Dr. A.: Deutsche Agrarpolitik
- ": Organisation im lw. Grossbetriebe - Jena 1917
- ": Probleme der bäuerlichen Wirtschaftsberatung - Berlin 1926
- Niedersachsene LBS.: Betriebsstatistik Auswertung - 1936/37
- Peine WB LWS: 50 Jahre Landwirtschaftsschule und Wirtschaftsberatungs-
stelle Peine 1889-1939
- Radberg: Ohne Buchführung geht es nicht
- Reiswitz, Freiherr v.: Sprechende Zahlen in der lw. Buchführung
- Rohr, H.O. von: Grossgrundbesitz im Umbruch der Zeit - Berlin 1935
- Reichsverband für Buchführung: Taschenbuch 1937
- Roth, H.: Wegweiser für die Prüfung lw-cher Betriebe - 1938
- ": Betriebswirtschaftliche Buchhaltungsstatistik - Berlin 1931
- ": Buchführung in der Landwirtschaft - Berlin 1935
- Rothkegel: Handbuch der Abschätzungslehre für Grundbesitzungen-Berl. 30
- Ruhland, G.: System der politischen Ökonomie I, II, III. Berlin-Leipzig
- Sagawe: Rechnungswesen und Wirtschaftlichkeit im Landbau
- Sedlmayer: Die landwirtschaftliche Betriebsstatistik - Berlin 1925
- ": Die bäuerliche Landgutwirtschaft
- Seedorf: Die Organisation der Landgutwirtschaft /Handbuch der Lw. 1.B.
- Schönberg, Max: Arbeit und Arbeitsverfassung in der Lw. Berlin-1935
- ": Aufstieg und Formung der Lw. durch den völkisch-politischen
Betrieb - Berlin 1939
- ": Betriebspolitik - Berlin 1942
- ": Grundfragen der Organisation von Hof und Betrieb -Berlin1941
- ": Raum und Intensität im Landbau - Berlin 1942
- ": Zum ländlichen Sozialproblem - Berlin 1941
- Schürmann, Arthur: Agrarpolitik /Deutsche/ - Neudamm 1940
- ": Nutzungslehre - Berlin 1939
- Stieger, G.-Wilde K.: Anleitung zur Buchführung für kleinere und
mittlere landwirtschaftliche Betriebe
- Stoll, H.: Bauernrecht - Berlin 1942
- Sonderheft 148. /Berichte über Landwirtschaft/
Die deutsche Landwirtschaft
- Woermann, E.: Die Veredlungswirtschaft - Berlin 1933
- Zörner: Rechnungsmässige Betriebsüberwachung. Reinertrag- und
Produktionslehre - Handbuch der Lw. - Berlin 1930.

/A Hofkarte irodalom alatt feltüntetett németnyelvű újságcikkeken kívül a következő német újságokat használtam rendszeresen:

Wirtschaft und Statistik, Odal /Monatschrift für Blut und Boden/
Deutsche Agrarpolitik, NS-Landpost, Deutsche Iw Presse, Forschungs-
dienst, Berichte über Landwirtschaft, Mitteilungen für die Iw.

C./ FELHASZNÁLT MAGYARNYELVŰ SZAKIRODALOM

Czettler Jenő: Agrárpolitika - Budapest 1932

-"- : Magyar mezőgazdasági szociálpolitika - 1914

Ihrig Károly: Agrárgazdaságtan - Budapest 1941

Juhos Lajos: Az üzemsztatisztika szerepe a parasztgazdaságban -Keszthely 1930

S.Kesztyűs L.dr.: A kisgazdák számtartási rendszere - Debrecen 1933

Pataky-Kulin: A számtartásstatisztika az üzemi tanácsadás és mező-
gazdaságpolitika szolgálatában - Sopron 1939

Reichenbach Béla dr.: Mezőgazdasági üzementan I,II. - 1932

Magyar Gazdák szemléje: XLII, XLIII, XLIV, XLV, XLVI. évfolyamok.

Hertelendy Gábor: Az irányított mezőgazdaság Németországban

Ihrig Károly dr.: Az irányított gazdálkodás

-"- : Nemzetiszocialista üzementan

Juhos Lajos dr.: Az üzemsztatisztika szerepe a parasztgazdálkodásban

S.Kesztyűs L.dr.: Számtartási intézetek az üzementan és az agrárpolitika
fejlesztésére

-"- : Számtartás és üzemszervezés

Kulin Sándor dr.: A mezőgazdaságtan és a nemzetiszocializmus

-"- : Juhos Lajos dr. emlékezete

-"- : Számtartási intézetek

Kulin-Pataky L. : A számtartásstatisztika az üzemi tanácsadás és
mezőgazdaságpolitika szolgálatában

-"- -"- : Számtartásstatisztikai kutatásaink eredményei és
nemzeti szocialista vonatkozásai b6.

Lipták László dr.: Tanulságok a német mezőgazdasági irányítás eredményeiből

Szabó Miklós dr.: Az agrárkutatás kiépítésének szükségessége

-"- : Agrárkutatás és mezőgazdaságfejlesztés

-"- : A Reichsnährstand mai szervezete

-"- : Németország agrárproblémái

Különlenyomatok:

Liptay László: A gazdasági tanácsadás megszervezése

Dr.Némethy Béla: Az új beszolgáltatási rendszer és a mezőgazdaság

Fensch János dr.: /Berlin RNS/ A különböző terménybeszolgáltatási
rendszerek és azok tanulságai

On. 1947/48-7.

Sachsen tartomány HOFKARTE-inak feldolgozása.

Szintáblázat a Hofkarte kiértékeléshez

	elégtelen	= a cél elérése 0 - 20%-ig
	mérsékelt	= a cél elérése 21 - 40%-ig
	közepes	= a cél elérése 41 - 60%-ig
	jó	= a cél elérése 61 - 80%-ig
	igen jó	= a cél elérése 81 - 100%-ig

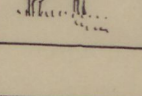

Sachsen tartomány Hofkartéinak feldolgozása.

Köztestermelés.

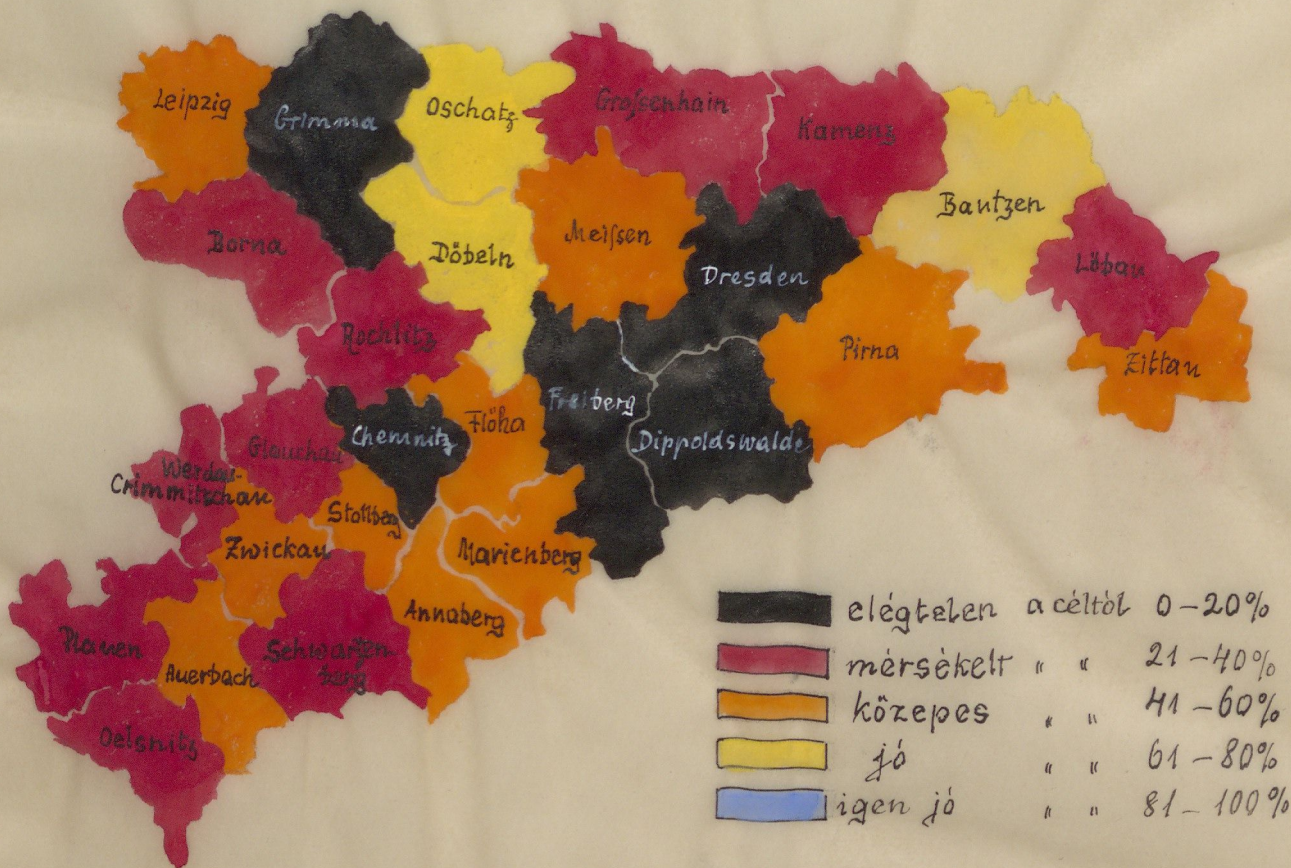
Ceesewitz község
Bochlitz-i körzet

7 üzem
136,90 ha mezőgazdasági
haszonfelület.

Talajvizsgálat mészre.

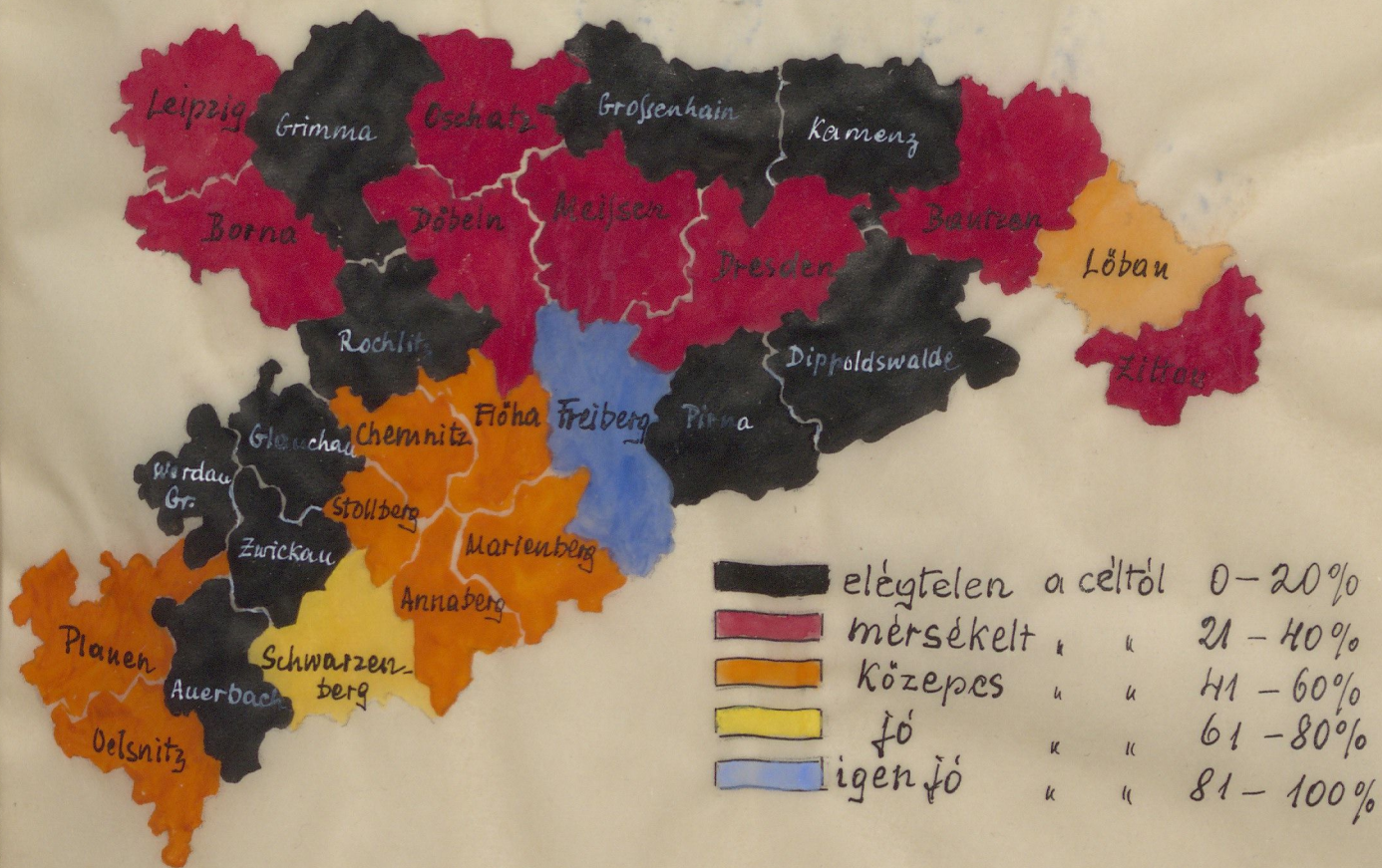
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Talajvizsgálat káli és foszforra.						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Trágyatelepkeszítés						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Köztestermelés						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Zöldtakarmány-silók						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Burgonya-silók						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Szénaszárítók						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Növendékmarha legelő és kifutó						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Évi tejttermelés tehemenként						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						
Juhartás						
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
						

A mészvizsgálatok állása Sachsen gazdaságkörzetében. 1937.

Cél: az egész mezőgazdaságilag használt terület meg legyen vizsgálva Ca-ra.

Sachsen tartomány gazdakörzeteinek korszerű
trágyatelepei 1937-ben.

Cél: minden üzemben legyen trágyatelep, (letaposott, szakaszos vagy lefedhető).

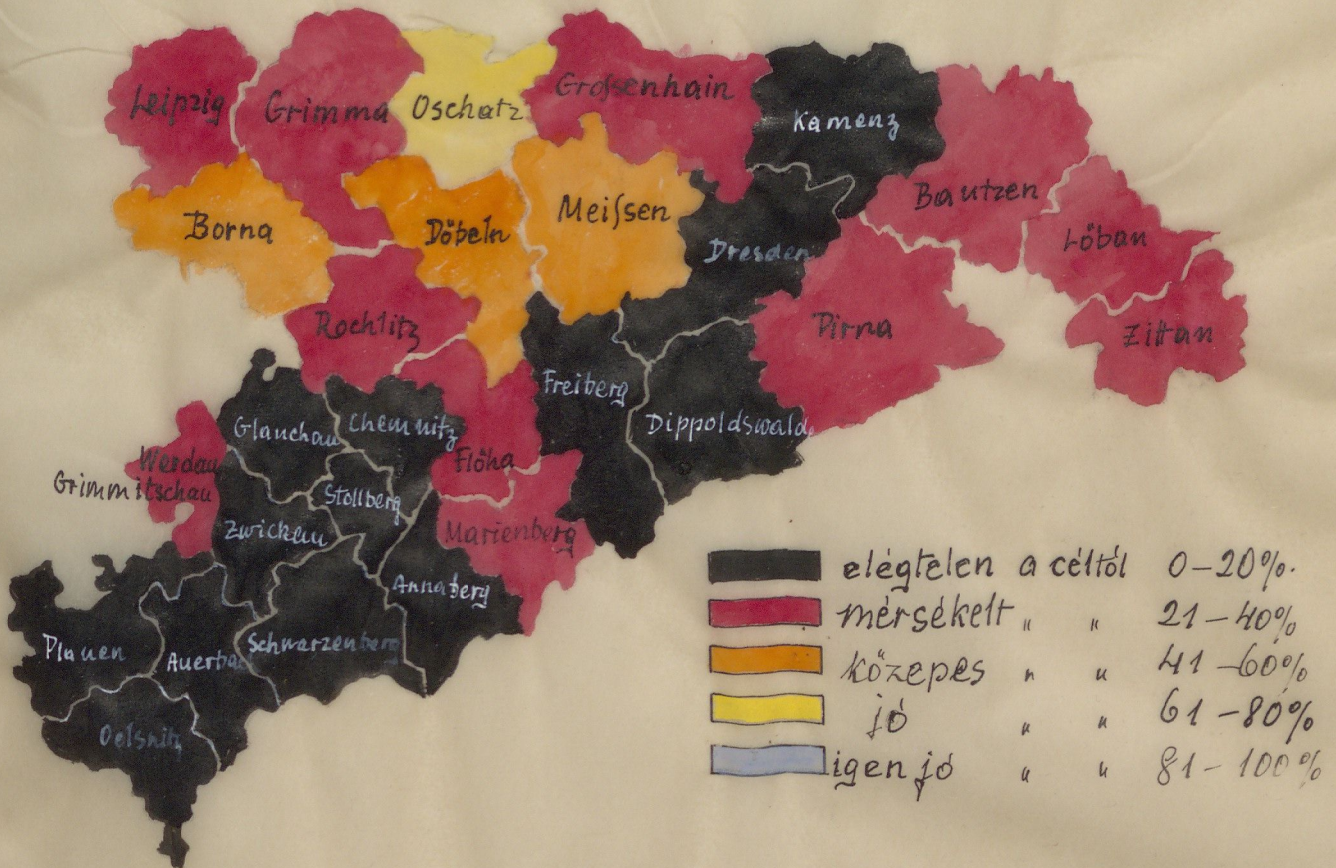
A köztesztermelés Sachsenban gazdakörzetenként 1937.

Cél: a szántó 4-7%-a: Schwarzenberg, Annaberg... körzetekben
 — " — 8-12%-a: Chemnitz, Hb. — " —
 — " — 15% : Bautzen, Großenhain, Kamenz — " —

A zöldtakarmány tárolás helyzete.

A silók teljesítő képessége Sachsen gazdakörzeteiben 1937.

Cél: tehenenként 3 m³ siló t^{ér}.

Szénaszárító állványok alkalmazása Sachsen
gazda körzeteiben 1937-ben.

Cél: a rétek és mezők takarmányát $\frac{1}{3}$ -ban állványokon szárították.

Növendék jószág, kifutók, és legelők bevezetése a gazda körzetekben. Sachsen 1937.

Cél: minden üzemben legyen!

A Sachseni gazdaságterületek évi tejtermelése tehenenként.

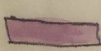

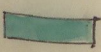

Cél: hegyi pirostarka tehén 2,500 kg } tejeleségi teljesítmény évente.
 lapályi tehén 3,000 " }

Sachsen juhtartási helyzete körzetenként.

Cél: az üzemek 80%-ban kell, hogy juhtartás legyen.

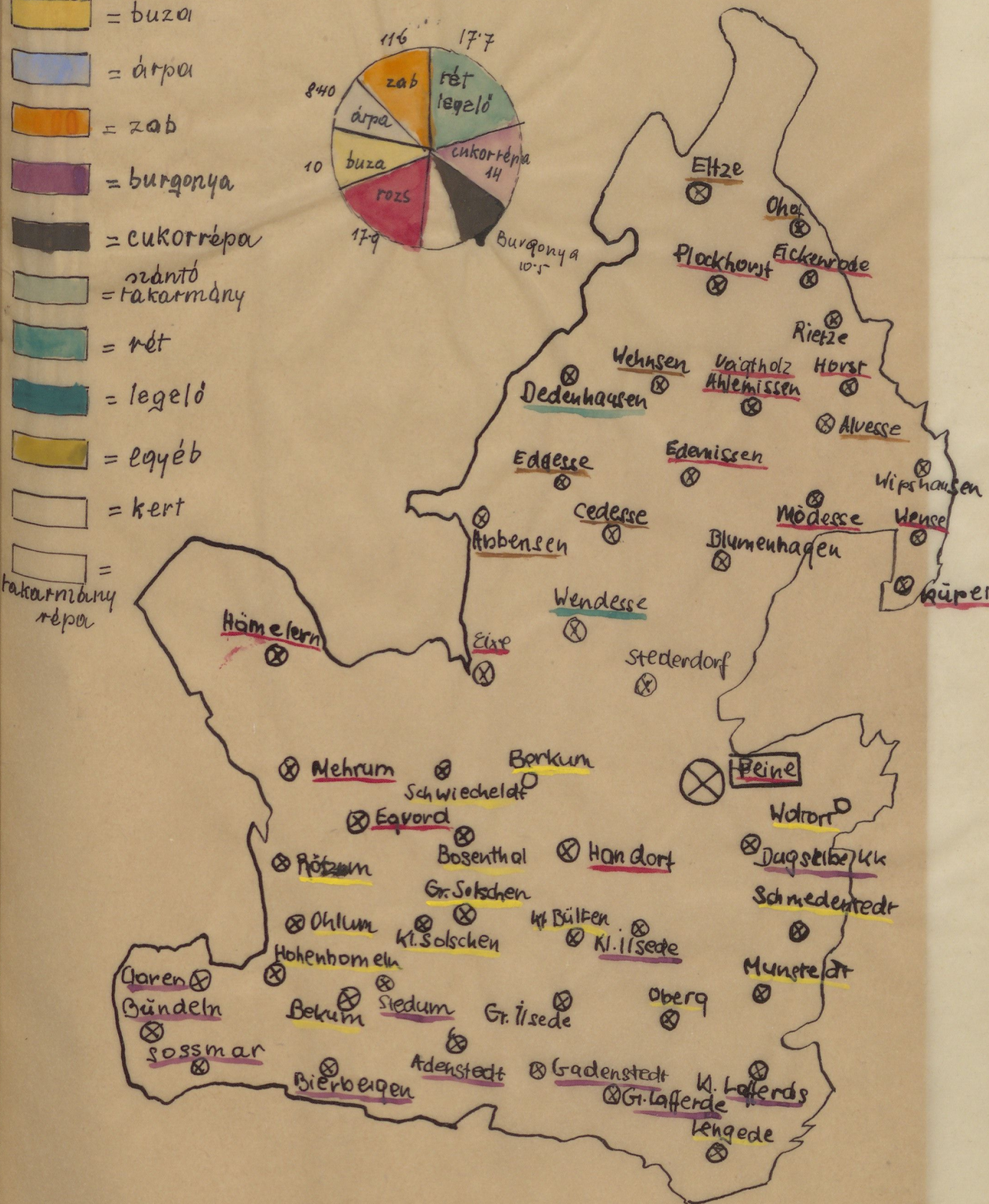
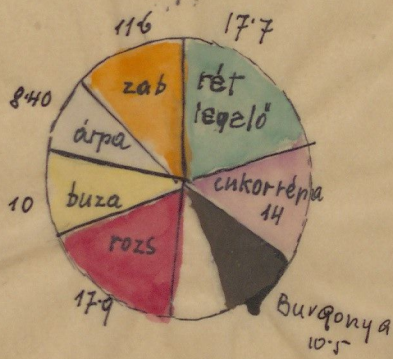
Termelési típusok

- Főleg cukorrépa termelő üzemek (17-30% ban)
- " burgonya termelők (16-23% ban.)
- " gabonatermelők (50-71% -ban.)
- " takarmánytermelők (35-50% ban)
- vegyes termelésű üzemek (13-28% ig.)
- speciális termelésű üzemek.

Peine körzet mezőgazdasági haszonterületének megoszlása.

Körzeti átlag

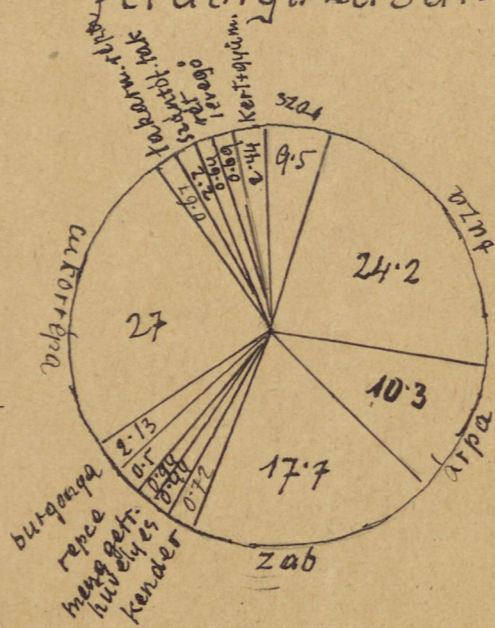
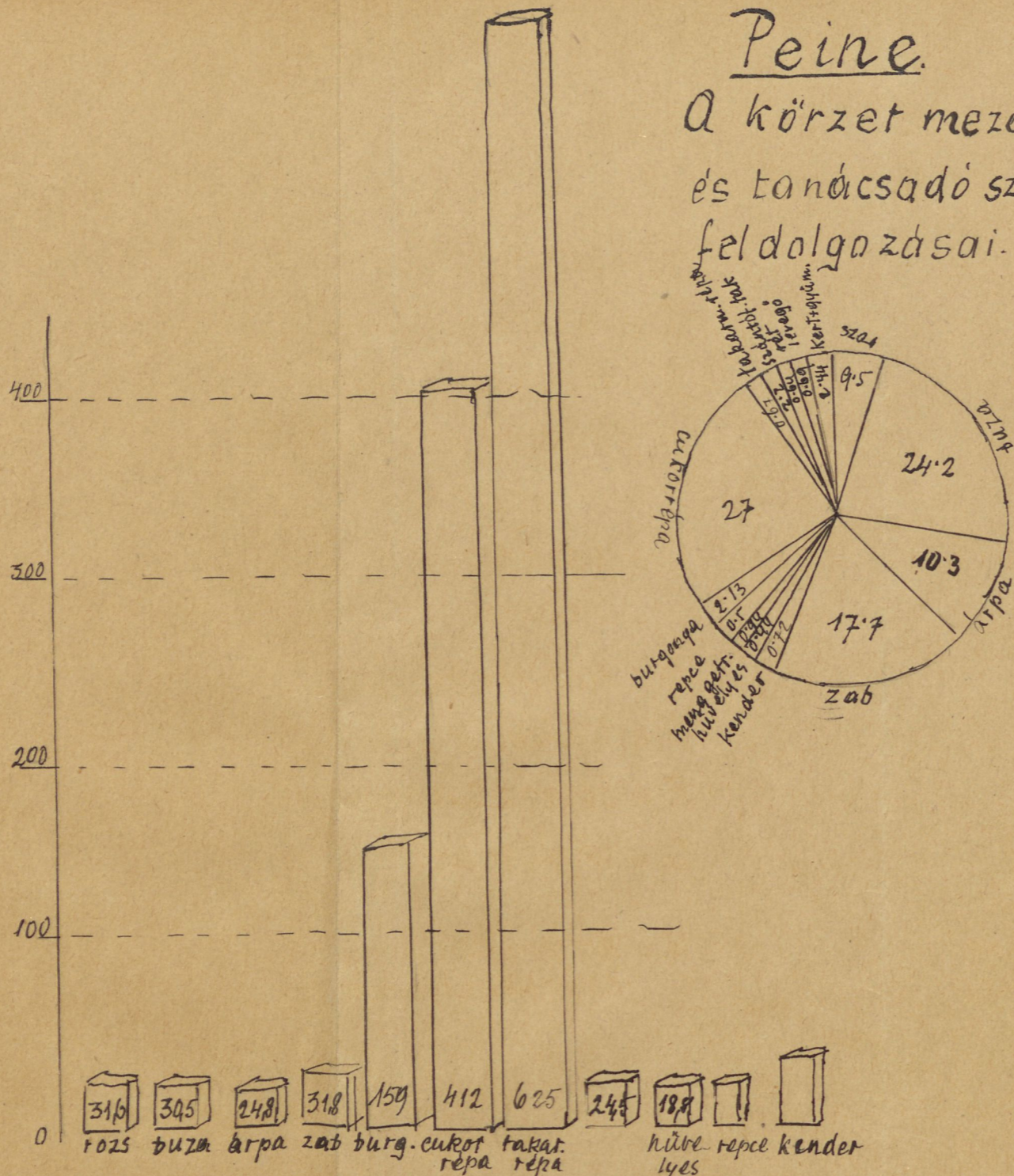
- = rozs
- = buza
- = árpa
- = zab
- = burgonya
- = cukorrépa
- = szántó
- = fakarmány
- = rét
- = legelő
- = egyéb
- = kert
- = fakarmány répa

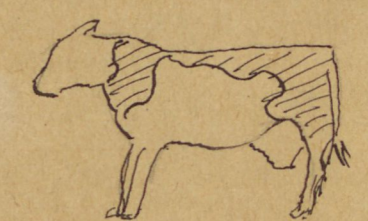
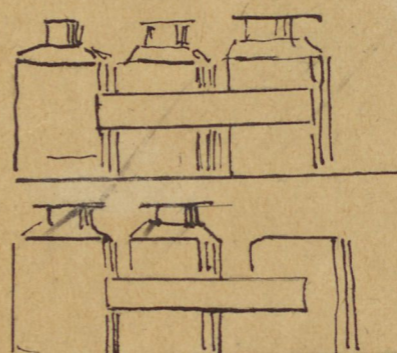
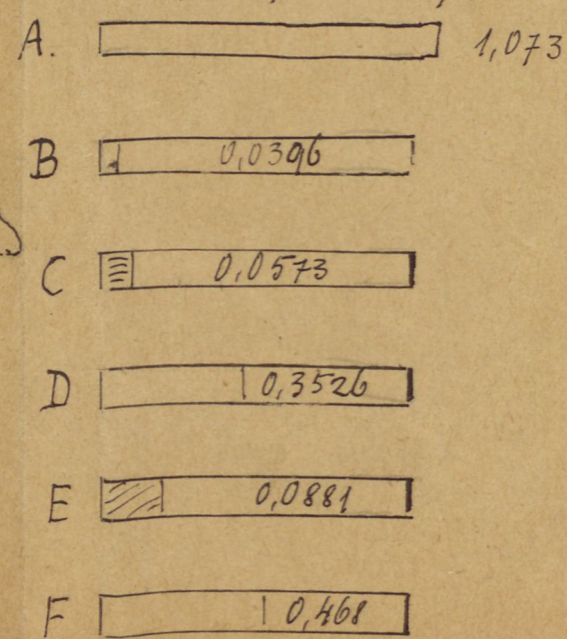
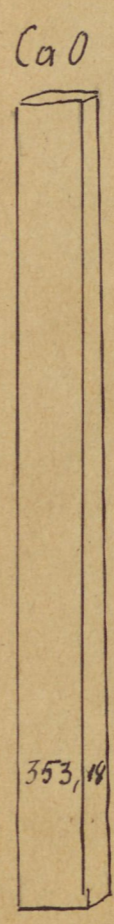
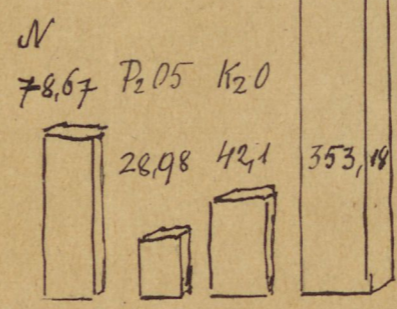
Város aláhúzások szín magyarázata a tül oldalon.

Peine.

A körzet mezőgazdasági iskolájának és tanácsadó szervének HOFKARTE feldolgozásai.

- I. = termés hozamok (q/ha)
- II. = műtrágya használat (kg/ha)
- III. = a használt műtrágya ára (ha)
- A. = 1 ha-ra eső számos állat
- B. = állandó takarmány felület
- C. = 1 számos állat jutó szántóföldi takarmány termő területe
- D. = cukorrépa vetés területe
- E. = körzetek vetésterülete
- F. = összes takarmány vetésterülete
- G. = tejelési eredmény tehemenként és évenként
- H. = az össztakarmány vetésterület ha-onként mennyi tejet adott.

57.1

Hofkarte des Reichsnährstandes

Genehmigt gemäß Ver-
ordnung v. 13. Febr. 1939
Statistischer Zentralaus-
schuß. (Verfügung vom
1. Oktober 1940.)

--	--	--	--

Landesbauernschaft: Ortsbauernschaft:
Kreisbauernschaft: Gemeinde:
Dorfschaft:
Bauernschaft:

Hofbezeichnung: Straße, Nummer Name/Vorname
des Bauern/Landwirts
Landwirtschaft Hauptberuf? ja — nein. Name des Verpächters:
Name des Verwalters:

I. Familien- u. Betriebsangehörige über 14 Jahre		1941			1942			1943			1944		
		männlich unter 18 Jahr.	weib- lich 18 J. u. dar.	weib- lich	männlich unter 18 Jahr.	weib- lich 18 J. u. dar.	weib- lich	männlich unter 18 Jahr.	weib- lich 18 J. u. dar.	weib- lich	männlich unter 18 Jahr.	weib- lich 18 J. u. dar.	weib- lich
Ständig Be- schäftigte	Betriebsleiter												
	familieneigene Arbeitskräfte												
	Aufsichtskräfte, Rechnungsführer usw.												
	Gutshandwerker, Vorarbeiter usw. ...												
	Meister, Schäfer, Schweinewärter												
	sonstige familienfremde Arbeitskräfte (einschl. Knechte u. Mägde)												
	zusammen												
Nicht ständig Beschäftigte	a) Zahl												
	b) Arbeitstage*)												

I a) Beschäftigte Personen	1941	1942	1943	1944	1941	1942	1943	1944	
voll beschäftigte Familienangehörige unter 14 Jahren					vollbeschäftigte familienfremde Arbeitskräfte				
voll beschäftigte Familienangehörige von 14 Jahren und darüber einschließlich Altenteiler					Deputatempfänger (Anzahl der Familien)				
I b) Zahl der betriebseigenen Werkwohnungen					davon mit nicht im Betrieb beschäftigten Familien befehrt				

II. Bewirtschaftete Fläche	1941			1942			1943			1944		
	ha.	ar	%	ha.	ar	%	ha.	ar	%	ha.	ar	%
Ackerland												
Gartenl. u. Obstanlag.												
Wiesen mit 1 Schnitt ..												
Wiesen mit 2 Schnitten												
Wiesen mit 3 und mehr Schnitten												
Streuwiesen												
Weiden												
Gutungen (Schafweiden)												
Almen (Alpe)												
Rebland												
Korbweiden												
Landw. Nutzfläche			100			100			100			100
Forsten, Holzungen ...												
Ed- und Unland												
Sonst. (Wege, Hofraum, Gebäude usw.)												
Gesamtfläche d. Betrieb.												
dav. zugepacht. Ackerland												
" " Wiesen .												
" " Weiden .												
" " Sonstiges												

II a) Verpachtete Flächen (in der bewirtschafteten Fläche nicht enthalten)				
	1941	1942	1943	1944
	ha	ha	ha	ha
Ackerland ...				
Wiesen				
Weiden				
Sonstiges ...				
Insgesamt				

II b) Zahl der bewirtschaft. Teilfläche	1941	19...	19...

III. Einheitswert u. Bodenschätzung
Einheitswert 19..... des Betriebes
..... RM für insges. ha
Mindestbewertung? ja — nein
Einreichungswert RM
je ha Landwirtschaft

Zu-
Ab-
schläge für
mit RM

Bodenklimazahl nach
Reichsbodenschätzung

*) Gesamtzahl der von den nicht ständigen Arbeitskräften geleisteten Arbeitstage.

IV. Angebaute Früchte auf dem Ackerland

V. Erträge dz je ha

	1941			1942			1943			1944			1941	1942	1943	1944
	ha	ar	%	ha	ar	%	ha	ar	%	ha	ar	%				
1. Getreide:																
Roggen																
Winterweizen (Spelz)																
Sommerweizen																
Wintergerste																
Sommergerste																
Hafer																
Menggetreide																
Körnermais																
zusammen																
2. Hülsenfrüchte zum Reifen																
Speiseerbsen, Bohnen, Linsen ..																
Gemenge, Futter- erbsen, Wicken ...																
Ackerbohnen																
Süßlupinen																
Bitterlupinen																
Sonst. Hülsenfrüchte																
zusammen																
3. Hackfrüchte																
Spätkartoffeln																
Frühkartoffeln																
Zuckerrüben																
Futterrüben																
Kohlrüben																
Futtermöhren																
Sonstige Hackfrüchte																
zusammen																
4. Gartengewächse auf d. Ackerland*																
zusammen																
5. Handelsgewächse																
Raps und Rübsen ..																
Flachs (Lein)																
zusammen																
6. Futterpflanzen*																
Klee in Reinsaat ...																
Kleegras, Ackerwiese, Ackerweide																
Luzerne																
zusammen																
7. Grününgung*																
8. Brache																
9. Deputatland																
Gesamt- Ackerland**			100			100			100			100				

VI. Allmendeberechtigung
(Art und Umfang)

VII. Erntemengen insgesamt in dz

	1941				1942				1943				1944			
Roggen																
Weizen (Speis)																
Gerste																
Hafer																
Menggetreide																
Körnermais																
Hülsenfrüchte																
Olfrüchte																

VIII. Zwischenfruchtbau (ohne Klee und Klee-Grasgemenge)

	1941		1942		1943		1944	
	ha	ar	ha	ar	ha	ar	ha	ar
Sommerzwischenfruchtbau zur Gründung								
zur Fütterung								
Winterzwischenfruchtbau zur Gründung								
zur Fütterung								
zusammen								
Zwischenfruchtbau in v.H. des Ackerlandes								

IX. Fischereiflächen

	1941		19...	
	ha	ar	ha	ar
Nicht ablassbare Gewässer				
Ablassbare Teiche u. ähnl.				

X. Obstbäume

	1941	19...
	Anzahl	Anzahl
a) tragend		
b) nicht tragend		

XI. Maschinen*) (Zahl der betriebseigenen Maschinen)

	1941		19...	
	Zahl	Leistung**	Zahl	Leistung**
Eisenbereifte Schlepper:				
Diesel		PS		PS
Bergaser		PS		PS
Glühkopf		PS		PS
Gummitber. Schlepper:				
Diesel		PS		PS
Bergaser		PS		PS
Glühkopf		PS		PS
Elektromotor		PS		PS
Verbrennungsmotor		PS		PS
Lokomobile		PS		PS
Lastkraftwagen		to		to
Gummitber. Ackerwagen		dz		dz
Dreschmaschine		dz		dz
Drillmaschine		m		m
Düngerstreuer		m		m
Padmaschine		m		m
Grasmäher				
Heumender				
Vielfachgeräte				
Silohäcksler				

XIII. Anlagen zur Futtererhaltung

	1941	19...
	Gärfutterbehälter cbm	
a) für Grünfütter		
b) für Kartoffeln		
Behelfsmäßige Gruben cbm		
Vorrichtungen für das Reutern, ausreichend für ha		
Kartoffeldämpfkolonne*)		
Rübenblattwäsche*)		
Eingekoppeltes Dauergrünland: ha insgesamt		
Zahl d. Einzelkoppeln		

XII a) Wasserversorgung †

Handpumpe — eigene Kraftanlage — Leitungsnetz	
b) Lichtanschluß †	
ja. — nein	
† Nichtzutreffendes zu streichen.	

XIV. Dungstätten und Jauchegruben

	1941	19...
	Ausgebaute Dungstätten qm	
Ausgebaute Jauchegruben cbm		
Gülleanlage ja — nein		

*) Benutzt der Betriebsinhaber regelmäßig eine genossenschaftliche oder geliebene Maschine, so ist in die betr. Spalte ein Kreuz (†) einzusetzen.

XV. Sonderleistungen des Betriebes

XVI. Viehbestand (Stückzahl)					XVII. Viehbestand in Stück Großvieh			XVIII. Milcherzeugung								
					1941	1942	1943	1944	Jahr	Insgesamt	Je 100 ha d. landwirtsch. Nutzfläche	Kontrolljahr	Durchschn. Milchtrag je Kuh u. Jahr kg	Milcherzeug. insgesamt kg		
Stichtag																
Pferde	Unter 1 Jahr alt (Fohlen)								1941			1941				
	1 Jahr bis unter 3 Jahre								1942			1942				
	3 Jahre bis unter 14 Jahre								1943			1943				
	14 Jahre und älter								1944			1944				
	Pferde insgesamt															
Von den über 3 Jahre alten Pferden sind Zuchttuten					()	()	()	()								
Rindvieh	Kälber, Jungvieh unter 1 Jahr . .								XIX. Marktleistungen							
	Jungvieh 1 bis unter 2 Jahre . .								Gesamtverkauf im Wirtschaftsjahr		1941 /42	1942 /43	1943 /44	1944 /45		
	Zuchtbullen								Roggen dz							
	Jugochsen								Weizen dz							
	Schlacht- und Masttiere, 2 Jahre und älter								Hafer dz							
	Tragende Färsen, 2 Jahre und älter (Kalbinnen, Stärken) . .								Futtergerste dz							
	Kühe nur zur Milchgewinnung . .								Brau- u. Ind.-Gerste dz							
	Kühe z. Milchgewinnung u. Arbeit								Menggetreide dz							
	Rindvieh insgesamt								Getreide insgesamt dz							
	Unter 1 Jahr alt (einschl. Lämmer)								Kartoffeln..... dz							
Schafe	Schafböde								Heu							
	Schaf								Stroh							
	Mutterschafe								Milch							
	Schafe insgesamt								Landbutter							
	Ferkel unter 8 Wochen								Ferkel							
Schweine	Jungschw. 8 Wochen b. unter 1/2 J.								XIX a) Mastschweine-Erzeugung							
	Zuchteber								Wirtschaftsjahr		Hauschlacht. Zahl		Verkauf insg. dz Lebendgewicht		Erzeug. insg. dz Lebendgewicht	
	Zuchtsauen								1941/42 ..							
	Mastschweine, 1/2 Jahr- u. älter . .								1942/43 ..							
	Schweine insgesamt								1943/44 ..							
Ziegen insgesamt									1944/45 ..							
Geflügel	Legehühner															
	Hühner insgesamt															
	Gänse, Enten, Trut- u. Perlhühner															
	Bienenstöcke															

XX. Technische Nebenbetriebe					verarbeitet in dz			
Art	Leistungsfähigkeit	Erzeugnis	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45		

XXI. Bemerkungen				
	1941	1942	1943	1944
Witterungsverhältnisse . .				
Unwettereschäden				
Seuchen				

Auswertung der Hofkarte

Landesbauernschaft	Nr.	
Kreisbauernschaft	Nr.	
Einreihungswert in RM je ha Landw. . .		
Landw. Nutzfläche	ha; Gr. A.	
Wiesen u. Weiden in vH. der landw. Nutzfläche		
Sackfruchtfläche in vH. des Ackerlandes . .		
Zwischenfruchtbau in vH. des Ackerlandes		
Biehbestand in Stück Großvieh je 100 ha landw. Nutzfläche		

Handelsdünger-Aufwand 1937/38

in kg Reinnährstoffen je ha landw. Nutzfläche	N	
	P ₂ O ₅	
	K ₂ O	
	CaO	
in dz Ware		

Handelsdünger-Aufwand	Ware dz	Reinnährstoff-Gehalt							
		N		P ₂ O ₅		K ₂ O		CaO	
		in vH.	kg	in vH.	kg	in vH.	kg	in vH.	kg
1	Ammonsulfatsalpeter	26	—	—	—	—	—	—	—
2	Kalkammonsalpeter	20,5	—	—	—	—	18,5	—	—
3	Kalkstickstoff (gemahlen)	21	—	—	—	—	60	—	—
4	Berkalkstickstoff und geförnter	21	—	—	—	—	60	—	—
5	Kalkharnstoff	20	—	—	—	—	28	—	—
6	Schwefelsaures Ammoniak	21	—	—	—	—	—	—	—
7	Kalkammoniak	15	—	—	—	—	19	—	—
8	Natronsalpeter	16	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalksalpeter J. G.	15,5	—	—	—	—	28	—	—
10	Chilesalpeter	16	—	—	—	—	—	—	—
11	Kalammonsalpeter	15	—	—	30	—	—	—	—
12	Nitrophoska J. G.	12	—	12	21,5	—	9	—	—
13	Stickstoffalktphosphat	16	—	16	—	—	20	—	—
14	*) Kalkammonphosphat	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Kalkammonphosphatsalpeter	13	—	13	—	—	15	—	—
16	*) Ammonialsuperphosphat	—	—	—	—	—	—	—	—
17	*) Amiupta	—	—	—	—	—	—	—	—
18	*) Kohlenaurer Kalk	—	—	—	—	—	—	—	—
19	*) Braunkalk	—	—	—	—	—	—	—	—
20	*)	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Thomasmehl	—	—	16	—	—	48	—	—
22	Superphosphat	—	—	17	—	—	—	—	—
23	Rhenaniaphosphat	—	—	27	—	—	42	—	—
24	Kalnit	—	—	—	—	14	—	—	—
25	Kalidüngesalz 38-42%	—	—	—	—	40	—	—	—
26	Kalidüngesalz 48-52%	—	—	—	—	50	—	—	—
27	Kalimagnesia	—	—	—	—	28	—	—	—
28	Schwefelsaures Kali	—	—	—	—	50	—	—	—
29	*)	—	—	—	—	—	—	—	—
30	*)	—	—	—	—	—	—	—	—
31	Zusammen	⊗	1)	⊗	1)	⊗	1)	⊗	1)

*) Bei diesen Düngemitteln ist der Nährstoffgehalt in % einzusetzen.

1) Diese Summen sind durch die landw. Nutzfläche zu teilen und in ganzen Zahlen nach oben zu übertragen.

Hofkarte des Reichsnährstandes

--	--	--	--	--

Ortsbauernschaft: Gemeinde:
 Landesbauernschaft: Kreisbauernschaft:
 Genaue Hofbezeichnung: Name/Vorname des Bauern Landwirts:
 Nebengewerbe d. Betriebsinhabers: Eigentum/Pachtung/Verwaltung. Name d. Verwalters:

I. Familien- und Betriebsangehörige

A. beschäftigte männliche	1936					1937					1938					1939					1940									
	unt. 18 J.	18 bis 25 J.	25 bis 35 J.	35 bis 45 J.	45 J. u. da-rüber	unt. 18 J.	18 bis 25 J.	25 bis 35 J.	35 bis 45 J.	45 J. u. da-rüber	unt. 18 J.	18 bis 25 J.	25 bis 35 J.	35 bis 45 J.	45 J. u. da-rüber	unt. 18 J.	18 bis 25 J.	25 bis 35 J.	35 bis 45 J.	45 J. u. da-rüber	unt. 18 J.	18 bis 25 J.	25 bis 35 J.	35 bis 45 J.	45 J. u. da-rüber					
1) ständige Betriebsleiter																														
familieneigene Arbeitskräfte																														
Verwalter, Rechnungsführer usw. ..																														
Gutshandwerker, Vorarbeiter usw. ..																														
Melker, Schäfer, Schweinewärter ..																														
sonstige familienfremde Arbeitskräfte (einschl. Knechte)																														
ständige zusammen																														
a) Zahl																														
2) nichtständige b) Arbeitstage*) ..																														

B. beschäftigte weibliche

	1936	1937	1938	1939	1940
1) ständige familieneigene Arbeitskräfte					
familienfremde Arbeitskräfte					
2) nichtständige a) Zahl					
b) Arbeitstage*) ..					

C. beschäftigte Personen

	1936	1937	1938	1939	1940
voll beschäftigte Familienangehörige unter 14 Jahren					
voll beschäftigte Familienangehörige von 14 Jahren und darüber einschließlich Altenteiler					
voll beschäftigte familienfremde Arbeitskräfte					
Deputatempfänger (Anzahl der Familien)					
davon mit nicht im Betriebe beschäftigten Familien besetzt ...					

D. Zahl der betriebseigenen Werkwohnungen

	1936	1937	1938	1939	1940

*) Gesamtzahl der von nichtständigen Arbeitskräften geleisteten Arbeitstage

II. Größe und Kulturartenverhältnis

	1936			1937			1938			1939			1940		
	ha	ar	%	ha	ar	%	ha	ar	%	ha	ar	%	ha	ar	%
Ackerland															
Gartenl. u. Obstanlag.															
Wiesen															
Weiden															
Weinberge															
Landwirtsch. Nutzfläche ..		100			100			100			100			100	
Forsten, Holzungen ...		—			—			—			—			—	
Ob- und Unland *) ...															
Sonst. (Wege, Hofraum usw.)		—			—			—			—			—	
Gesamtfläche d. Betrieb.															
dav. zugepacht. Ackerland															
" " Wiesen ..															
" " Weiden ..															

*) In der Prozentspalte ist anzugeben in ha, wieviel davon aufforstungsfähig ist.

IIa. Verpachtete Flächen

(in der Betriebsfläche nicht enthalten)

	1936	1937	1938	1939	1940
Ackerland					
Wiesen ..					
Weiden ..					
Insges.:					

IIb.	1937
Zahl der bewirtschafteten Teilstücke	

III. Einheitswert und Bodenschätzung

Einheitswert 1935 des Betriebes
 RM für insgef. ha

Mindestbewertung? ja — nein

Einrechnungswert RM je ha Landwirtschaft....

Zu-Ab-schläge für RM

Bodenklimazahl nach Reichsbodenschätzung

VI. Zwischenfruchtbau (ohne Klee und Klee-grasgemenge)

	1936		1937		1938		1939		1940	
	ha	ar	ha	ar	ha	ar	ha	ar	ha	ar
Sommer-Zwischenfruchtbau										
Winter-Zwischenfruchtbau										
Zusammen										
Zwischenfruchtbau in vH des Ackerlandes										

VIIa. Almendeberechtigung (Art und Umfang)

VIIb. Fischereiflächen	1937			
	ha	ar	ha	ar
Nicht ablaßbare Gewässer				
Ablaßbare Teiche u. ähnl.				
VIIc. Zahl der Obstbäume insgesamt	1937	1939		

VIII. Viehbestand (Stückzahl)

	1936		1937		1938		1939		1940	
	schwer	leicht	schwer	leicht	schwer	leicht	schwer	leicht	schwer	leicht
Pferde insgesamt										
Unter 1 Jahr alt (Fohlen)										
1 Jahr bis unter 3 Jahre										
3 Jahre bis unter 14 Jahre										
14 Jahre und älter										
Von den über 3 Jahre alten Pferden sind Zuchtstuten										
Rindvieh insgesamt										
Kälber, Jungvieh unter 1 Jahr										
Jungvieh 1 bis unter 2 Jahre										
Zuchtbullen										
Jugochsen										
Schlacht- und Masttiere 2 Jahre und älter										
tragende Färsen 2 Jahre und älter (Kalbinnen, Stärken)										
Kühe zur Milchgewinnung										
Davon Arbeitskühe										
Schweine insgesamt										
Ferkel unter 8 Wochen										
Jungschweine 8 Wochen bis unter 1/2 Jahr										
Mastschweine 1/2 Jahr und älter										
Zuchtfauen a) und Eber b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)
Schafe insgesamt										
Mutterschafe a) und Böde b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)
Hammel										
Lämmer										
Biegen insgesamt										
Hühner insgesamt										
Davon Legehennen										
Gänse, Enten und Dafen										

IX. Viehbestand in Stk. Großvieh

Wirtschafts-Jahr	Insgesamt	Je 100 ha der landw. Nutzfläche
1936/37		
1937/38		
1938/39		
1939/40		
1940/41		

X. Milcherzeugung

Wirtschafts-Jahr	Durchschnittl. Milchtrag je Kuh u. Jahr kg	Milcherzeugung insgesamt kg
1936/37		
1937/38		
1938/39		
1939/40		
1940/41		

XI. Kälber- u. Ferkelgeburten

Wirtschafts-Jahr	Kälbergeburten. Zahl	Ferkelgeburten. Zahl
1936/37		
1937/38		
1938/39		
1939/40		
1940/41		

XII. Mastschweine-Erzeugung einschl. Hauschlachtungen

Wirtschafts-Jahr	Zahl	insgesamt dz Lebendgewicht
1936/37		
1937/38		
1938/39		
1939/40		
1940/41		

XIII. Lämmergeb. u. Wollerzeug.

Wirtschafts-Jahr	Lämmergeburt. Zahl	Wollerzeug. dz
1936/37		
1937/38		
1938/39		
1939/40		
1940/41		

XIV. Erntemengen insgesamt in dz

	1936	1937	1938	1939	1940		1936	1937	1938	1939	1940
Roggen . . .						Kartoffeln					
Weizen (Spelz)						Zuckerrüben					
Gerste											
Hafer											
Gemenge . .											
Körnermais .											
Hülsenfrüchte .											
Ölfrüchte . .											

XV. Technische Nebenbetriebe

Art	Leistungsfähigkeit	Erzeugnis	verarbeitet in dz					
			1936/37	1937/38	1938/39	1939/40	1940/41	

XVI. Sonderleistungen des Hofes

--

XVII. Maschinen* (Zahl der betriebseigenen Maschinen)

	1937		1939		1937		1939	
	Zahl	Leistung	Zahl	Leistung	Zahl	Leistung	Zahl	Leistung
Eisenber. Schlepper Gef. PS .								
Gummiber. Schlepper Gef. PS								
Elektromotoren PS								
Verbrennungsmotoren PS . .								
Lokomobilen PS								
Lastkraftwagen to								
Eisenbereifte Aderwagen dz .								
Gummibereifte Aderwagen dz								
Drillmaschine Breite m . .								
Dreschmasch. ftdl. Körnerlsg. dz								
	1937	1939			1937	1939		
	Zahl	Zahl	Zahl		Zahl	Zahl	Zahl	
Pferdebinder . . .				Kartoffelroder . . .				
Zapfwellen-Binder.				Futterdämpfer . . .				
Höhenförd. Greifer				Melkmaschine . . .				
Strohpresse				Elektroherd				
Saatgutreinigungsmaschine				Konservendosenverschleißmaschine				
Saatgutbeizer . . .								

XVIII. Anlagen zur Futtererhaltung

	1936	1937	1938	1939	1940
Gärfutterbehälter cbm für { Grünfutter Kartoffeln					
Behelfsmäßige Gruben cbm.					
Vorrichtungen für d. Reutern ausreichend für ha					
Kartoffeldämpfkolonne*) Stundenleistung in dz . .					
Rübenblattwäsche*) Stundenleistung in dz					
Eingekoppeltes Dauergrünland { ha insges. . Zahl der Einkoppelern					
*) Siehe die Anmerkung bei „Maschinen“					

XIX. Dungstätten und Jauchegruben

	1936	1937	1938	1939	1940
ausgebaute Dungstätten . qm					
ausgebaute Jauchegruben cbm					

XX. Bemerkungen

- a) Zuckerrüben-Grundlieferungsrecht dz
- b) Wasserversorgung überwiegend durch:
Handpumpe - eigene Kraftanlage - Leitungszug

*) Benutzt der Betriebsinhaber regelmäßig eine genossenschaftliche oder geliehene Maschine, so ist in die betreffende Spalte ein Kreuz (+) einzusetzen.

Bemerkungen:

Lfd. Nr.	Dungstätte (D), Jauchegrube (J)? Gärfutterbehälter (G) Zuckerrüben-Grundlieferungsrecht (Z)? Kraftanlage (K)? Eigene Kraftmaschine oder genossenschaftliche Maschinennutzung (EM oder GM)? Landw. Arbeit in fremden Betrieben?	Nebenberuf und Nebenbetrieb? (Handwerker, Fuhrbetrieb, Handelsbetrieb, Gastwirtschaft usw.) Änderungen zu Seite 1
	28	29
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		

Hofkarte des Reichsnährstandes

1941 | 44

Liste

der Betriebe unter ha landw. Nutzfläche

Landesbauernschaft

Kreisbauernschaft

Ortsbauernschaft

Einreihungswert der Ortsbauernschaft (je ha landw. Nutzfläche): RM
(Sektarfaz des Gemeinderichtbetriebes)

Betrieb Nr. bis Nr.

Lfd. Nr.	Jahr	Aus- gebaute Dung- stätten qm	Jauche- gruben cbm	Gärfutterbehälter für		Bemerkungen betr. Nebenberuf und Nebenbetrieb (Handwerker, Fuhrbetrieb, Handel, Gastwirtschaft) Sonstige Angaben
				Grün- futter cbm	Kar- toffeln cbm	
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					
	1941					
	1942					
	1943					
	1944					

